

T I T I
LUCRETII CARI

H DE

RERUM NATURA

LIBRI SEX.

BIRMINGHAMIAE:

Typis JOHANNIS BASKERVILLE.

MDCCLXXIII.

165 in 15

TITI

LUCRETII CARI

DE

RELIQUIA

LIBRI SEX

ALFREDUS MAYER

THEODORE BAKERVILLE

MCCCLXXII

T I T I
LUCRETII CARI
DE
RERUM NATURA.

LIBER I.

AENEADUM genetrix, hominum divumque
voluptas,

Alma Venus, cœli subter labentia signa

Quæ mare navigerum, quæ terras frugiferentis

Concelebras; per Te quoniam genus omne ani-
mantum

Concipitur, visitque exortum lumina solis:

Te, Dea, te fugiunt venti, te nubila cœli,

Adventumque tuum: tibi suaveis dædala tellus

Summittit flores, tibi rident æquora ponti,

Placatumque nitet diffuso lumine cœlum.

Nam simul ac species patefacta sit verna diei,

Et reſerata viget genitabilis aura Favoni;

Aeriæ primum volucres te, Diva, tuumque

Significant initum percussæ corda tua vi.

Inde feræ pecudes persultant pabula læta,

Et rapidos tranant amneis; ita capta lepore,

Illecebrisque tuis omnis natura animantum

Te sequitur cupide, quo quamque inducere pergis.

Denique per maria, ac monteis, fluviosque rapaceis,

Frondiferasque domos avium, camposque virentis,

Omnibus incutiens blandum per pectora amorem,

A

Efficis,

Efficis, ut cupide generatim sæcla propagent.

Quæ quoniam rerum Naturam sola gubernas;
 Nec sine Te quicquam dias in luminis oras
 Exoritur, neque fit lætum, neque amabile quicquam;
 Te sociam studeo scribundis versibus esse,
 Quos ego de RERUM NATURA pangere conor
 Memmiadæ nostro: quem tu, Dea, tempore in omni
 Omnibus ornatum voluisti excellere rebus.
 Quo magis æternum da dictis, Diva, leporem:
 Effice, ut interea fera mœnere militari
 Per maria, ac terras omneis sopita quiescant.
 Nam Tu sola potes tranquilla pace juvare
 Mortaleis, quoniam belli fera mœnere Mavors
 Armipotens regit, in gremium qui sæpe tuum se
 Rejicit, æterno devinctus vulnere amoris;
 Atque ita suspiciens tereti cervice reposta
 Pascit amore avidos inhians in te, Dea, visus:
 E que tuo pendet resupini spiritus ore.
 Hunc tu, Diva, tuo recubantem corpore sancto
 Circumfula super, suaveis ex ore loquelas
 Funde, petens placidam Romanis Incluta pacem.
 Nam neque Nos agere hoc patria tempore iniquo
 Possumus æquo animo: neque Memmi clara propago
 Talibus in rebus communi de Æsse saluti.
 Quod superest, vacuas aureis mihi Memmiada, et te
 Semotum a curis adhibe veram ad rationem,
 Ne mea dona tibi studio disposita fideli,
 Intellecta prius quam sint, contempta relinquas.
 Nam tibi de summa Cœli ratione, Deumque,
 Differere incipiam, et rerum primordia pandam:
 Unde omneis Natura creet res, auget, alatque:
 Quove eadem rursus Natura perempta resolvat:
 Quæ nos Materiem, et Genitalia Corpora rebus
 Reddunda in ratione vocare, et Semina rerum
 Appellare suemus, et hæc eadem usurpare
 Corpora Prima, quod ex illis sunt omnia primis.

Omnis

LIBER PRIMUS.

3

Omnis enim per se Divum natura necesse est
 Immortali ævo summa cum pace fruatur;
 Semota ab nostris rebus, sejunctaque longe;
 Nam privata dolore omni, privata periculis,
 Ipsa suis pollens opibus, nihil indiga nostri,
 Nec bene promeritis capitur, nec tangitur ira.
 Humana ante oculos fœde cum vita jaceret
 In terris oppressa gravi sub Religione;
 Quæ caput a cœli regionibus ostendebat,
 Horribili super aspectu mortalibus instans:
 Primum GRAIUS homo mortaleis tollere contra
 Est oculos ausus, primusque obfistere contra:
 Quem nec fama Deum, nec fulmina, nec minitanti
 Murmure compressit Cœlum, sed eo magis acrem.
 Virtutem irritat animi, confringere ut arcta
 Naturæ primus portarum claustra cupiret.
 Ergo vivida vis animi pervicit, et extra
 Processit longe flammantia mœnia Mundi:
 Atque omne immensum peragravit mente animoque:
 Unde refert nobis victor quid possit oriri,
 Quid nequeat; finita potestas denique quoique
 Quanam fit ratione, atque alte terminus hærens.
 Quare Relligio pedibus subjecta vicissim
 Obteritur, nos exæquat victoria Cælo.

Illud in his rebus vereor, ne forte rearis
 Impia te rationis inire elementa, viamque
 Endogredi sceleris: Quod contra, sapius olim
 Relligio peperit scelerosa, atque impia facta:
 Aulide quo pacto Triviai virginis aram
 Iphianassai turparunt sanguine fœde
 Ductores Danaum, delecti, prima virorum.
 Cui simul infula virgineos circumdata comptus
 Ex-utraque pari malarum parte profusa est,
 Et mœstum simul ante aras adstare parentem
 Sensit, et hunc propter ferrum celare ministros;
 Aspectuque suo lacrymas effundere civeis:

Muta metu terram genibus summissa petebat :
 Nec misera prodesse in tali tempore quibat,
 Quod Patrio princeps donarat nomine Regem.
 Nam sublata virum manibus tremebundaque ad aras
 Deducta est, non ut, solenni more sacrorum
 Perfecto, posset claro comitari Hymenæo:
 Sed casta incestu nubendi tempore in ipso
 Hostia concideret mactatu mœsta parentis,
 Exitus ut classi felix, faustusque daretur.
 Tantum Relligio potuit suadere malorum.

Tutemet a nobis jam quovis tempore Vatum
 Terriloquis victus dictis desciscere quæres?
 Quippe etenim quam multa tibi jam fingere possum,
 Somnia, quæ vitæ rationes vertere possint,
 Fortunasque tuas omneis turbare timore?
 Et merito: nam si certam finem esse viderent
 Ærumnarum homines, aliqua ratione valerent
 Relligionibus, atque minis obfistere Vatum:
 Nunc ratio nulla est restandi, nulla facultas;
 Æternas quoniam poenas in morte timendum.
 Ignoratur enim quæ sit natura animai,
 Nata sit, an, contra, nascentibus insinuetur,
 Et simul intereat nobiscum morte dirempta,
 An tenebras Orci visat, vastasque lacunas;
 An pecudes alias divinitus insinuet se,
 ENNIUS, ut noster cecinit, qui primus amœno
 Detulit ex Helicone perenni fronde coronam,
 Per gentis Italas hominum quæ clara clueret,
 Et si præterea tamen esse Acherusia templa
 Ennius æternis exponit versibus, edens:
 Quo neque permanent animæ, neque corpora nostra;
 Sed quædam simulacra modis pallentia miris:
 Unde sibi exortam semper-florentis Homeri
 Commemorat speciem, lacrimas et fundere falsas
 Cœpisse, et rerum naturam expandere dictis.

Quapropter bene, cum, Superis de rebus habenda
 Nobis

Nobis est ratio; Solis Lunæque meatus
 Qua fiant ratione; et qua vi quæque genantur
 In terris: tum, cum primis, ratione sagaci
 Unde Anima, atque Animi constet natura, viden-
 dum;

Et quæ res nobis vigilantibus obvia menteis
 Terrificet, morbo affectis, somnoque sepultis:
 Cernere uti videamur eos, audireque coram,
 Morte obita quorum tellus amplectitur ossa.

Nec me animi fallit, GRATORUM obscura reperta
 Difficile illustra re LATINIS versibus esse,
 (Multa novis verbis præsertim cum sit agendum,)

Propter egestatem linguæ, et rerum novitatem:
 Sed tua me Virtus tamen, et sperata voluptas
 Suavis Amicitia, quemvis perferre laborem
 Suadet, et inducit nocteis vigilare serenas,
 Quærentem dictis quibus, et quo carmine demum
 Clara tuæ possim præpandere lumina menti,
 Res quibus occultas penitus convifere possis.

Hunc igitur terrorem animi, tenebrasque necesse fit
 Non radii solis, neque lucida tela diei
 Discutiant, sed naturæ species, ratioque:
 Principium hinc cujus nobis exordia sumet,
 NULLAM REM E NIHILO GIGNI DIVINITUS
 UNQUAM.

Quippe ita formido mortaleis continet omneis,
 Quod multa in terris fieri, cæloque tuentur,
 Quorum operum causas nulla ratione videre
 Possunt, ac fieri divino numine rentur.

Quas ob res, ubi viderimus, nil posse creari
 De nihilo: tum, quod sequimur, jam rectius inde
 Perspiciemus; et unde queat res quæque creari,
 Et quo quæque modo fiant opera sine divum.

Nam si de nihilo fierent, ex omnibus rebus
 Omne genus nasci posset; nil semine egeret:
 E mare primum homines, e terra posset oriri

Squammigerum genus, et volucres; erumpere cœlo
 Armenta, atque aliæ pecudes: genus omne ferarum
 Incerto partu culta, ac deserta teneret:
 Nec fructus iidem arboribus constare solerent,
 Sed mutarentur: ferre omnes omnia possent.

Quippe, ubi non essent genitalia corpora quoique,
 Qui posset mater rebus consistere certa?
 At nunc feminibus quia certis quidque creatur,
 Inde enascitur, atque oras in luminis exit,
 Materies ubi inest cujusque et corpora prima.
 Atque hac re nequeunt ex omnibus omnia gigni,
 Quod certis in rebus inest secreta facultas.

Præterea, cur vere rosam, frumenta calore,
 Viteis autumnno fundi sudante videmus:
 Si non, certa suo quia tempore semina rerum
 Cum confluxerunt, patefit quodcunque creatur,
 Dum tempestates adfunt, et vivida tellus
 Tuto res teneras effert in luminis oras?
 Quod si de nihilo fierent, subito exorerentur
 Incerto spatio, atque alienis partibus anni:
 Quippe ubi nulla forent primordia, quæ genitali
 Concilio possent arceri tempore iniquo.

Nec porro augendis rebus Spatio foret usus
 Seminis ad coitum, e nihilo si crescere possent.
 Nam fierent juvenes subito ex infantibus parvis:
 E terraque exorta repente arbuta salirent.
 Quorum nil fieri manifestum est, omnia quando
 Paullatim crescunt (ut par est) semine certo:
 Crescendoque genus servant; ut noscere possis
 Quæque sua de materia grandescere, aliquæ.

Huc accedit uti sine certis imbribus anni
 Lætificos nequeat fortis summittere tellus:
 Nec porro secreta cibo natura animantium
 Propagare genus possit, vitamque tueri:
 Ut potius multis communia corpora rebus
 Multa putes esse, ut verbis elementa videmus,

Quam

Quam sine principiis ullam rem existere posse.

Denique cur homines tantos natura parare
Non potuit, pedibus qui pontum per vada possent
Transire, et magnos manibus divellere montes,
Multaque vivendo vitalia vincere sæcla:
Si non materies quia rebus reddita certa sit
Gignundis, e qua constat quid possit oriri?
Nil igitur fieri de nilo posse fatendum sit:
Semine quando opus est rebus, quo quæque creatæ
Acris in teneras possint proferrier auras.

Postremo, quoniam incultis præstare videmus
Culta loca, et manibus meliores reddere foetus:
Esse videlicet in terris primordia rerum,
Quæ nos, fœcundas vertentes vomere glebas,
Terraïque solum subigentes, cimus ad ortus.
Quod si nulla forent, nostro sine quæque labore
Sponte sua multo fieri meliora videres.

Huc accedit, uti quicque in sua corpora rursus
Dissolvat natura, neque ad nihilum interimat res.

Nam, si quid mortale e cunctis partibus esset,
Ex oculis res quæque repente erepta periret;
Nulla vi foret usus enim, quæ partibus ejus
Discidium parere, et nexus exsolvere posset.
At nunc, æterno quia constant semine quæque,
Donec vis obiit, quæ res diverberet ictu,
Aut intus penetret per inania, dissolvatque,
Nullius exitium patitur natura videri.

Præterea, quæcunque vetustate amovet ætas,
Si penitus perimit consumens materiem omnem,
Unde animale genus generatim in lumina vitæ
Redducit VERNUS? aut reductum dædala tellus
Unde alit, atque auget, generatim pabula præbens?
Unde mare ingenui fontes, externaque longe
Flumina suppeditant? unde æther sidera pascit?
Omnia enim debet, mortali corpore quæ sunt,
Infinita ætas consumse antea cta diesque.

Quod

Quod si in eo spatio, atque anteaetate ætate fuere,
 E quibus hæc rerum consistit summa resecta:
 Immortali sunt natura prædita certe.
 Haud igitur possunt ad nilum quæque reverti.

Denique res omneis eadem vis, causaque volgo
 Conficeret, nisi materies æterna teneret
 Inter se nexas minus aut magis endopedite.
 Tactus enim lethi satis esset causa profecto:
 Quippe, ubi nulla forent æterno corpore, corum
 Contextum vis deberet dissolvere quæque.
 At nunc, inter se quia hexus principiorum
 Diffimiles constant, æternaque materies est,
 Incolumi remanent res corpore, dum satis acris
 Vis obeat pro textura cujusque repta:
 Haud igitur redit ad nihilum res ulla; sed omnes
 Discidio redeunt in corpora materiai.

Postremo pereunt imbres, ubi eos pater Æther
 In gremium matris Terrai præcipitavit.
 At nitidæ surgunt fruges, ramique virescunt
 Arboribus; crescunt ipsæ, foetuque gravantur.
 Hinc alitur porro nostrum genus, atque ferarum:
 Hinc lætas urbeis pueris florere videmus,
 Frundiferaeque novis avibus canere undique sylvas.
 Hinc fessæ pecudes pingues per pabula læta
 Corpora deponunt, et candens lacteus humor
 Uberibus manat distentis; hinc nova proles
 Artubus infirmis teneras lasciva per herbas
 Ludit, lacte mero menteis percussa novellas.
 Haud igitur penitus pereunt quæcunque videntur:
 Quando aliud ex alio reficit natura, nec ullam
 Rem gigni patitur, nisi morte adjunctam aliena.

Nunc age, res quoniam docui non posse creari
 De nihilo, neque item genitas ad nil revocari;
 Ne qua forte tamen coeptes diffidere dictis,
 Quod nequeunt oculis rerum primordia cerni;
 Accipe præterea, quæ corpora tute necesse est

Confitare

LIBER PRIMUS. 9

Confiteare esse in rebus, nec posse videri.

Principio, VENTI vis verberat incita pontum,
Ingenteisque ruit naveis, et nubila differt;
Interdum rapido percurrrens turbine campos
Arboribus magnis sternit, monteisque supremos
Silvifragis vexat flabris: ita perfurit acri
Cum fremitu, saevitque minaci murmure pontus.

Sunt igitur VENTI nimirum corpora cæca,
Quæ mare, quæ terras, quæ denique nubila cœli
Verrunt, ac subito vexantia turbine raptant.
Nec ratione fluunt alia, stragemque propagant,
Ac cum mollis aqua fertur natura repente
Flumine abundanti, quod largis imbribus auget
Montibus ex altis magnus decursus aquai,
Fragmina conjiciens sylvarum, arbustaque tota;
Nec validi possunt pontes venientis aquai
Vim subitam tolerare: ita magno turbidus imbri
Molibus incurrens validis cum viribus amnis,
Dat sonitu magno stragem; volvitque sub undis
Grandia saxa, ruit qua quidquid fluctibus obstat.
Sic igitur debent VENTI quoque flamina ferri:
Quæ, veluti validum flumen, cum procubuere
Quamlibet in partem, trudent res ante, ruuntque
Impetibus crebris; interdum vertice torto
Corripiunt, rapidoque rotantia turbine portant.
Quare etiam atque etiam sunt VENTI corpora cæca:
Quandoquidem factis ac moribus, æmula magnis
Amnibus inveniuntur, aperto corpore qui sunt.

Tum porro varios rerum sentimus ODORES,
Nec tamen ad narcis venienteis cernimus unquam;
Nec calidos AESTUS tuimur, nec FRIGORA quimus
Usurpare oculis, nec VOCES cernere suemus;
Quæ tamen omnia corporea constare necesse est
Natura: quoniam sensus impellere possunt.

TANGERE ENIM ET TANGI, NISI CORPUS, NULLA
LA POTEST RES.

Denique

Denique fluctifrago suspensæ in littore vestes
 Uvescunt, eadem dispansæ in sole serefcunt;
 At neque quo pacto perfederit humor aquai
 Visu 'st, nec rursus quo pacto fugerit æstu;
 In parvas igitur parteis dispergitur humor,
 Quas oculi nulla possunt ratione videre.

Quin etiam multis Solis redeuntibus annis
 Annulus indigito subtertenuatur habendo:
 Stillicidii causus lapidem cavat: uncus aratri
 Ferreus occulte decrescit vomer in arvis:
 Strataque jam volgi pedibus detrita viarum
 Saxea conspiciamus: tum portas propter ahenas
 Signa manus dextras ostendunt attenuari
 Sæpe salutantum tactu, præterque meantum.
 Hæc igitur minui, cum sint detrita, videmus;
 Sed quæ corpora decedant in tempore quoque,
 Invida præcluit speciem natura videndi.

Postremo, quæcunque dies, naturaque rebus
 Paullatim tribuit, moderatim crescere cogens,
 Nulla potest ocularum acies contenta tueri;
 Nec porro quæcunque ævo, macieque senescunt:
 Nec mare quæ impendent vesco sale saxa peresa,
 Quid quoque amittant in tempore, cernere possis.
 Corporibus cæcis igitur natura gerit res.

Nec tamen undique corporea stipata tenentur
 Omnia natura; namque est in rebus INANE.
 Quod tibi cognosse in multis erit utile rebus:
 Nec sine errantem dubitare, et quærere semper
 De summa rerum, et nostris diffidere dictis.
 Quapropter locus est intactus INANE, vacansque.
 Quid si non esset, nulla ratione moveri
 Res possent; namque, officium, quod corporis extat,
 Officere, atque obstarè, id in omni tempore adesset
 Omnibus: haud igitur quidquam procedere posset,
 Principium quoniam cedendi nulla daret res.
 At nunc per maria, ac terras, sublima que cæli,
 Multa

Multa modis multis varia ratione moveri
Cernimus ante oculos; quæ, si non esset INANIS,
Non tam sollicito motu privata carerent;
Quam genita omnino nulla ratione fuissent:
Undique Materies quoniam stipata quiescet.

Præterea quamvis solidæ res esse putentur,
Hinc tamen esse licet raro cum corpore cernas:
In saxis, ac speluncis permanat Aquarum
Liquidus humor, et uberibus flent omnia guttis.
Dissipat in corpus sese cibus omne animantum:
Crescunt arbusta, et fœtus in tempore fundunt,
Quod cibus in totas usque ab radicibus imis
Per truncos, ac per ramos diffunditur omneis:
Inter septa meant voces, et clausa domorum
Transvolitant: rigidum permanat frigus ad ossa.
Quod, nisi INANIA sint, qua possent corpora quæ-

que
Transire, haud ulla fieri ratione videres.

Denique cur alias aliis præstare videmus
Pondere res rebus, nihilo majore figura?
Nam, si tantundem est in lanæ glomere, quantum
Corporis in plumbo est, tantundem pendere par est;
Corporis officium est quoniam premere omnia de-

orsum:
Contra autem natura manet sine pondere INANIS.
Ergo quod magnum est æque, leviusque videtur,
Nimirum plus esse sibi declarat INANIS.

At contra gravius plus in se CORPORIS esse
Dedicat, et multo VACUI minus intus habere.

Est igitur nimirum id, quod ratione sagaci
Quærimus, admistum rebus, quod inane vocamus.

Illud in his rebus, te ne deducere vero
Possit, quod quidam fingunt, præcurrere cogor.
Cedere squamigeris latices nitentibus aiunt,
Et liquidas aperire vias; quia post loca pisces
Linquant, quo possint cedentes confluere undæ:

Sic

Sic alias quoque res inter se posse moveri,
 Et mutare locum; quamvis sint omnia plena.
 Scilicet id falsa totum ratione receptum est.
 Nam quo squamigeri poterunt procedere tandem,
 Ni spatium dederint latices? concedere porro
 Quo poterunt undæ, cum pisces ire nequibunt?
 Aut igitur motu privandum est corpora quæque;
 Aut esse admistum dicendum est rebus INANE;
 Unde initum primum capiat res quæque movendi.

Postremo duo de concursu corpora lata
 Si cita diffiliant; nempe aer omne necesse est,
 Inter corpora quod fuvat, possidat INANE.
 Is porro, quamvis circum celerantibus auris
 Confluat, haud poterit tamen uno tempore totum
 Compleri spatium: nam primum quemque necesse est
 Occupet ille locum, deinde omnia possideantur.

Quod si forte aliquis, cum corpora diffiluire,
 Tum putat id fieri, quia se condenscat aer,
 Errat; nam VACUUM tum sit, quod non fuit ante;
 Et repletur item, VACUUM quod constitit ante:
 Nec tali ratione potest densari aer,
 Nec, si jam posset, sine INANI posset, opinor,
 Se ipse in se trahere, et parteis conducere in unum.
 Quapropter, quamvis causando multa moreris,
 Esse in rebus INANE tamen fateare necesse est.

Multaque præterea tibi possum commemorando
 Argumenta, fidem dictis, contradere nostris;
 Verum animo satis hæc vestigia parva sagaci
 Sunt, per quæ possis cognoscere cætera tute.
 Namque canes ut montivagæ persæpe ferai
 Naribus inveniunt intectas fronde quietes,
 Cum semel institerunt vestigia certa viai:
 Sic alid ex alio per te tute ipse videre
 Talibus in rebus poteris, cæcasque latebras
 Insinuare omneis, et verum protrahere inde:

Quod si pigraris, paullumve abscefferis ab re,

Hoc

Hoc tibi de plano possum promittere, MEMMI,
 Usque adeo largos haustus de fontibus magnis
 Lingua meo suavis diti de pectore fundet,
 Ut verear, ne tarda prius per membra senectus
 Serpat, et in nobis vitæ claustra resolvat,
 Quam tibi de quavis una re versibus omnis
 Argumentorum sit copia missa per aureis.
 Sed nunc jam repetam coeptum pertexere dictis;

Omnis, ut est, igitur, per se, Natura, duabus
 Consistit rebus; nam CORPORA sunt, et INANE.
 Hæc in quo sita sunt, et qua diversa moventur:
 Corpus enim per se communis deliquat esse
 Sensus; quo nisi prima fides fundata valebit,
 Haud erit occultis de rebus quo referentes
 Confirmare animi quicquam ratione queamus.
 Tum porro locus, ac spatium, quod INANE vocamus,
 Si nullum foret, haud usquam sita corpora possent
 Esse, neque omnino quaquam diversa meare;

Id quod jam supera tibi paullo ostendimus ante.
 Præterea nihil est, quod possis dicere ab omni
 CORPORE sejunctum, secretumque esse ab INANI:
 Quod quasi tertia sit rerum natura reperta.
 Nam quodcunque erit, esse aliquid debet id ipsum
 Augmine vel grandi, vel parvo denique, dum sit;
 Cui si tactus erit quamvis levis, exiguusque,
 Corporum augebit numerum, summamque sequetur;
 Sin intactile erit, nulla de parte quod ullam
 Rem prohibere queat per se transire meantem:
 Scilicet hoc id erit vacuum, quod inane vocamus.

Præterea per se quodcunque erit, aut faciet quid,
 Aut aliis fungi debet agentibus ipsum;
 Aut erit ut possint in eo res esse, gerique:
 At facere et fungi sine CORPORE nulla potest res:
 Nec præbere locum porro, nisi inane, vacansque.
 Ergo præter INANE, et CORPORA, tertia per se
 Nulla potest rerum in numero natura relinqui;

Nec, quæ sub sensus cadat ullo tempore nostras,
 Nec, ratione animi quam quisquam possit apisci.
 Nam quæcunque cluent, aut his *CONJUNCTA* duabus
 Rebus ea invenies; aut horum *EVENTA* videbis.
 Conjunctum est id, quod nunquam sine perniciali
 Discidio potis est sejungi, seque gregari:
 Pondus uti faxis, calor ignibus, liquor aquai,
 Tactus corporibus cunctis, intactus inani.
 Servitium contra, libertas, divitiæque,
 Paupertas, bellum, concordia, cætera, quorum
 Adventu manet incolumis natura, abituque,
 Hæc soliti sumus, ut par est, *EVENTA* vocare.

Tempus item per se non est, sed rebus ab ipsis
 Consequitur sensus, transactum quid sit in ævo,
 Tum quæ res instet; quid porro deinde sequatur:
 Nec per se quemquam *TEMPUS* sentire fatendum est
 Semotum ab rerum motu, placidaque quiete.

Denique Tyndaridem raptam, belloque subactas
 Trojugenas genteis cum dicunt esse, videndum est,
 Ne forte hæc per se, cogant nos, esse fateri:
 Quando ea sæcla hominum, quorum hæc *eventa* fuerunt
 Irrevocabilis abstulerit jam præterita ætas.
 Namque aliud rebus, aliud regionibus ipsis
EVENTUM dici poterit, quodcunque erit actum.

Denique materies si rerum nulla fuisset,
 Nec locus, ac spatium, res in quo quæque geruntur;
 Nunquam Tyndaridis formæ conflatus amore
 Ignis Alexandri Phrygio sub pectore gliscens
 Clara accendisset sævi certamina belli:
 Nec clam durateus Trojai Pergama partu
 Imflammasset equus nocturno Grajugenarum:
 Perspicere ut possis res gestas funditus omneis,
 Non ita uti *CORPUS* per se constare, nec esse:
 Nec ratione cluere eadem, qua constat *INANE*:
 Sed magis ut merito possis *EVENTA* vocare
 Corporis, atque loci, res in quo quæque gerantur.

Corpora

Corpora sunt porro partim primordia rerum,
Partim concilio quæ constant principiorum.
Sed quæ sunt rerum primordia, nulla potest vis
Stringere; nam solido vincunt ea corpore demum:
Et si difficile esse videtur credere quicquam
In rebus solido reperiri corpore posse;
Transit enim fulmen cœli per septa domorum,
Clamor ut, ac voces: ferrum candescit in igne:
Diffiliuntque fero ferventia saxa vapore:
Conlabefactatus rigor auri solvitur æstu:
Tum glacies æris flamma devicta liquefcit:
Permanat calor argentum, penetrabileque frigus,
Quando utrumque, manu retinentes pocula rite,
Sensimus infuso lympharum rore superne:
Usque adeo in rebus solidi nihil esse videtur.
Sed quia vera tamen ratio, naturaque rerum
Cogit, ades, paucis dum versibus expediamus,
Effe ea, quæ solido, atque æterno corpore consent,
Semina quæ rerum, primordiaque esse docemus:
Unde omnis rerum nunc constet summa creata.

Principio quoniam duplex natura duarum
Diffimilis rerum longe constare reperta est,
Corporis atque loci, res in quo quæque geruntur;
Effe utramque sibi per se, puramque necesse est.
Nam quacunque vacat spatium, quod inane vocamus;

CORPUS ea non est: qua porro cunque tenet se
Corpus, ea vacuum nequaquam constat inane.
Sunt igitur solida, ac sine inani corpora prima.

Præterea quoniam genitis in rebus inane est,
Materiem circum solidam constare necesse est:
Nec res ulla potest vera ratione probari
Corpore inane suo celare, atque intus habere;
Si non, quod cohibet, solidum constare relinquant.
Id porro nihil esse potest, nisi materiai
Concilium, quod inane queat rerum cohibere.

Materies igitur solido quæ corpore constat,
Esse æterna potest, cum cætera dissolvantur.

Tum porro si nil esset, quod inane vacaret,
Omne foret solidum; nisi contra corpora cæca
Essent, quæ loca complerent, quæcunque tenerent:
Omne, quod est, spatium vacuum constaret inane.
Alternis igitur nimirum corpus inani
Distinctu' est, quoniam nec plenum naviter extat;
Nec porro vacuum: sunt ergo corpora cæca,
Quæ spatium pleno possint distinguere inane.

Hæc neque dissolvi plagis extrinsecus icta
Possunt: nec porro penitus penetrata retexi;
Nec ratione queunt alia tentata labare:
Id quod jam supera tibi paullo ostendimus ante.
Nam neque conlidi sine inani posse videtur
Quicquam, nec frangi, nec findi in bina secando:
Nec capere humorem, neque item manabile frigus,
Nec penetralem ignem, quibus omnia conficiuntur:
Et quam quæque magis cohibet res intus Inane,
Tam magis his rebus penitus tentata labascit.
Ergo, si solida, ac sine inani corpora prima
Sunt, ita uti docui, sint hæc æterna necesse est.

Præterea, nisi materies æterna fuisset,
Antehac ad nihilum penitus res quæque redissent,
De nihiloque renata forent quæcunque videmus.
At quoniam supera docui NIL posse creari
De nihilo, neque quod genitu' est ad nil revocari:
Esse immortalia primordia corpore debent,
Dissolvi quo quæque supremo tempore possint;
Materies ut suppeditet rebus reparandis.
Sunt igitur solida primordia simplicitate,
Nec ratione queunt alia servata per ævum
Ex infinito jam tempore res reparare.

Denique, si nullam finem natura parasset
Frangendis rebus, jam corpora materiai
Usque redacta forent, ævo frangente priore,

Ut

Ut nihil ex illis a certo tempore posset
 Conceptum, summum ætatis pervadere florem:
 Nam quidvis citius dissolvi posse videmus,
 Quam rursus refici. Quapropter longa diei
 Infinitæ ætas anteacti temporis omnis
 Quod fregisset adhuc, disturbans, dissolvensque,
 Id nunquam reliquo reparari tempore posset:
 At nunc nimirum frangendi reddita finis
 Certa manet: quoniam refici rem quamque vide-
 mus,

Et finita simul generatim tempora rebus
 Stare, quibus possint ævi contingere florem.

Huc accedit, uti solidissima materiali
 Corpora cum constant, possint tamen omnia reddi
 Mollia, quæ fiant, aer, aqua, terra, vapores,
 Quo pacto fiant, et qua vi cunque genantur,
 Admistum quoniam simul est in rebus inane.
 At contra, si mollia sint primordia rerum,
 Unde queant validi filices, ferrumque creari,
 Non poterit ratio reddi. Nam funditus omnis
 Principio fundamenti natura carebit.

Sunt igitur solida pollentia simplicitate,
 Quorum condenso magis omnia conciliatu
 Arctari possunt, validasque ostendere vireis.

Denique jam quoniam generatim reddita finis
 Crescendi rebus constat, vitamque tuendi,
 Et quid quæque queant per fœdera naturai,
 Quid porro nequeant, sancitum quandoquidem ex-
 stat;

Nec commutatur quicquam, quin omnia constant
 Usque adeo, variæ volucres ut in ordine cunctæ
 Ostendant maculas generaleis corpori inesse:
 Immutabile materiæ quoque corpus habere
 Debent nimirum. Nam si primordia rerum
 Commutari aliqua possent ratione revicta,
 Incertum quoque jam constet, quid possit oriri,

Quid nequeat; finita potestas denique quoique
 Quanam sit ratione, atque alte terminus hærens;
 Nec toties possent generatim sæcla referre
 Naturam, motus, victum, moresque parentum.

Tum porro, quoniam extremum cujusque cacumen

Corporis est aliquod, nostri quod cernere sensus
 Jam nequeunt; id nimirum sine partibus exstat,
 Et minima constat natura; nec fuit unquam
 Per se secretum, neque posthac esse valebit:
 Alterius quoniam est ipsum pars, primaque, et ima:
 Inde aliæ, atque aliæ similes ex ordine partes
 Agmine condense naturam corporis explent.
 Quæ quoniam per se nequeunt constare, necesse est
 Hærare, ut nequeant ulla ratione revelli.
 Sunt igitur solida primordia simplicitate:
 Quæ minimis stipata coherent partibus arcte,
 Non ex ullorum conventu conciliata,
 Sed magis æterna pollentia simplicitate:
 Unde neque avelli quicquam, neque diminui jam
 Concedit natura reservans semina rebus.

Præterea nisi erit minimum, parvissima quæque
 Corpora constabunt ex partibus infinitis;
 Quippe ubi dimidiæ partis pars semper habebit
 Dimidiam partem, nec res perfiniet ulla:
 Ergo rerum inter summam, minimamque quid escit?
 Non erit ut distent: nam quamvis funditus omnis
 Summa sit infinita, tamen parvissima quæ sunt,
 Ex infinitis constabunt partibus æque.

Quoi quoniam ratio reclamat vera, negatque
 Credere posse animum, victus fateare necesse est,
 Esse ea quæ nullis jam prædita partibus exstent,
 Et minima consent natura: quæ quoniam sunt,
 Illa quoque esse tibi solida, atque æterna fatendum.

Denique ni minimas in parteis cuncta resolvi
 Cogere consueffet rerum natura creatrix,

Jam

Jam nihil ex illis eadem reparare valeret:
Propterea quia, quæ multis sunt partibus aucta.
Non possunt ea, quæ debet genitalis habere
Materies, varios connexus, pondera, plagas,
Concurfus, motus, per quæ res quæque geruntur.

Porro, si nulla sit frangendis reddita finis
Corporibus, tamen ex æterno tempore quædam
Nunc etiam superare necesse sit corpora rebus,
Quæ nondum clueant ullo tentata periclo:
At quoniam fragili natura prædita constant,
Discrepat æternum tempus potuisse manere
Innumerabilibus plagis vexata per ævum.

Quapropter qui materiem rerum esse putarunt
Ignem, atque ex igni summam consistere solo,
Magnopere a vera lapsi ratione videntur.

HERACLITUS init quorum dux prælia primus,
Clarus ob obscuram linguam magis inter inaneis,
Quamde graveis inter Graios, qui vera requirunt.
Omnia enim stolidi magis admirantur, amantque
Inversis quæ sub verbis latitantia cernunt:
Veraque constituunt, quæ belle tangere possunt
Aureis, et lepidò quæ sunt fucata sonore,

Nam cur tam variæ res possent esse, requiro,
Ex vero si sunt igni, puroque creatæ.
Nil prodeffet enim calidum denserier ignem,
Nec rarefieri, si partes ignis eandem
Naturam, quam totus habet super ignis, haberent.
Acrior ardor enim conductis partibus effet:
Languidior porro disjectis, disque supatis.
Amplius hoc fieri nihil est, quod posse rearis
Talibus in causis, nedum variantia rerum
Tanta queat densis, rarisque ex ignibus esse.
Atque hi si faciant, admistum rebus inane;
Denseri poterunt ignes, rarique relinqui:
Sed, quia multa sibi cernunt contraria, mustant,
Et fugitant in rebus inane relinquere purum, et,

Ardua

Ardua dum metuunt, amittunt vera viai:
 Nec rursus cernunt exempto rebus inani,
 Omnia denseri, fierique ex omnibus unum
 Corpus, nil ab se quod possit mittere raptim,
 Æstifer ignis uti lamen jacet, atque vaporem:
 Ut videas non e stipatis partibus esse.

Quod si forte ulla credunt ratione potesse
 Igneis in cœtu stingui, mutareque corpus;
 Scilicet ex ulla facere id si parte reparcent,
 Occidet ad nihilum nimirum funditus ardor
 Omnis, et ex nihilo fient quæcunque creantur.
 Nam quodcunque suis mutatum finibus exit,
 Continuo hoc mors est illius, quod fuit ante:
 Proinde aliquid superare necesse est incolume olli,
 Ne tibi res redeant ad nilum funditus omnes,
 De nihiloque renata virescat copia rerum.

Nunc igitur, quoniam certissima corpora quædam
 Sunt, quæ conservant naturam semper eandem,
 Quorum abitu, aut aditu, mutatoque ordine, mutant
 Naturam res, et convertunt corpora sese;
 Scire licet non esse hæc ignea corpora rerum.
 Nil referret enim quædam decedere, abire,
 Atque alia attribui, mutarique ordine quædam;
 Si tamen ardoris naturam cuncta tenerent.
 Ignis enim foret omnimodis, quodcunque crearent.
 Verum, ut opinor, ita sit: sunt quædam corpora,
 quorum

Concursus, motus, ordo, positura, figuræ,
 Efficiunt ignes, mutatoque ordine mutant
 Naturam; neque sunt igni simulata, neque ullæ
 Præterea rei, quæ corpora mittere possit
 Sensibus, et nostros adjectu tangere tactus.

Dicere porro ignem res omneis esse, neque ullam
 Rem veram in numero rerum constare, nisi ignem,
 Quod facit HIC IDEM, perdelirum esse videtur.
 Nam contra sensus ab sensibus ipse repugnat:

Et

Et labefactat eos, unde omnia credita pendent:
 Unde hic cognitus est ipsi, quem nominat ignem.
 Credit enim sensus ignem cognoscere vere,
 Cætera non credit, nihilo quæ clara minus sunt:
 Quod mihi cum vanum, tum delirum esse videtur.
 Quo referemus enim? Quid nobis certius ipsis
 Sensibus esse potest, quo vera ac falsa notemus?

Præterea, quare quisquam magis omnia tollat,
 Et velit ardoris naturam relinquere solam,
 Quam neget esse ignis, summam tamen esse relin-
 quat?

Æqua videtur enim dementia dicere utrumque.

Quapropter qui materiem rerum esse putarunt
 Ignem, atque ex igni summam consistere posse;
 Et qui principium gignundis æra rebus
 Constituere: aut humorem quicumque putarunt
 Fingere res ipsum per se: terramve creare

Omnia, et in rerum naturas vertier omneis:
 Magnopere a vero longeque errasse videntur.

Adde etiam qui conduplicant primordia rerum,
 Æra jungentes igni, terramque liquori:
 Et qui quattuor ex rebus posse omnia rentur,
 Ex igni, terra, atque anima procrefcere, et imbri:

Quorum Aeragantinus cum primis EMPEDOC-
 LES est:

Insula quem Triquetris terrarum gessit in oris:

Quam fluitans circum magnis amfractibus æquor

Ionium glaucis aspergit virus ab undis:

Angustoque fretu rapidum mare dividit undis

Italix terrarum oras a finibus ejus:

Hic est vasta Charybdis; et hic Ætnæa minantur

Murmura flammaram rursus se conligere iras,

Faucibus eruptos iterum ut vis evomat igneis:

Ad cælumque ferat flammai fulgura rursus:

Quæ cum magna modis multis miranda videtur

Gentibus humanis regio, visendaque fertur,

Rebus

Rebus opima bonis, multa munita virum vi:
 Nil tamen hoc habuisse viro præclarius in se,
 Nec sanctum magis, et mirum, carumque videtur.
 Carmina quin etiam divini pectoris ejus
 Vociferantur, et exponunt præclara reperta;
 Ut vix humana videatur stirpe creatus.

Hic tamen, et supera quos diximus, inferiores
 Partibus egregie multis, multoque minores,
 Quanquam multa bene, ac divinitus invenientes
 Ex adyto tanquam cordis responsa dedere
 Sanctius, et multo certa ratione magis, quam
 Pythia, quæ tripode ex Phœbi, lauroque profatur;
 Principiis tamen in rerum fecere ruinas,
 Et graviter magni magno cecidere ibi casu:

Primum, quod motus, exempto rebus inani,
 Constituunt, et res molleis, raræque relinquunt;
 Aera, solem, ignem, terras, animalia, fruges:
 Nec tamen admiscunt in eorum corpus inane.

Deinde quod omnino finem non esse secandis
 Corporibus faciunt, neque pausam stare fragori;
 Nec prorsum in rebus minimum consistere quie-

quam:
 Cum videamus id extremum cuiusque cacumen
 Esse, quod ad sensus nostros minimum esse videtur:
 Conjicere ut possis ex hoc, quod cernere non quis,
 Extremum quod habent, minimum consistere rebus.

Huc accedit item, quod jam primordia rerum
 Mollia constituunt, quæ nos nativa videmus
 Esse, et mortali cum corpore funditus; atqui
 Debeat ad nihilum jam rerum summa reverti,
 De nihiloque renata virescere copia rerum:
 Quorum utrumque quid a vero, jam, distet, habebas.

Deinde inimica modis multis sunt, atque venena
 Ipsa sibi inter se; quare aut congressa peribunt,
 Aut ita diffugient, ut tempestate coorta,
 Fulmina diffugere, atque imbreis ventosque vide-

mus.

Denique

Denique quattuor ex rebus si cuncta creantur,
Atque in eas rursus res omnia dissolvuntur,
Qui magis illa queunt rerum primordia dici,
Quam contra res illorum, retroque putari?
Alternis gignuntur enim, mutantque colorem,
Et totam inter se naturam tempore ab omni.
Sin ita forte putas, ignis, terræque coire
Corpus, et aerias auras, roremque liquorum,
Nil in concilio naturam ut mutet eorum:
Nulla tibi ex illis poterit res esse creata;
Non animans, non ex animo quid corpore, ut arbos:
Quippe suam quidque in cœtu variantis acervi
Naturam ostendet, mistusque videbitur aer
Cum terra simul, atque ardor cum rore manere:
At primordia gignendis in rebus oportet
Naturam clandestinam, cœcamque adhibere,
Emineat nequid, quod contra pugnet, et obstat,
Quo minus esse queat proprie quodcunque creatur.

Quin etiam repetunt a cœlo, atque ignibus ejus,
Et primum faciunt ignem se vertere in auras
Aeris: hinc imbrem gigni, terramque creari
Ex imbri, retroque a terra cuncta reverti,
Humorem primum, post aera, deinde calorem:
Nec cessare hæc inter se mutare, meare
De cœlo ad terram, de terra ad sidera mundi:
Quod facere haud ullo debent primordia pacto.
Immutabile enim quiddam superare necesse est;
Ne res ad nihilum redigantur funditus omnes.
Nam quodcunque suis mutatum finibus exit,
Continuo hoc mors est illius, quod fuit ante,
Quapropter, quoniam quæ paullo diximus ante,
In commutatum veniunt, constare necesse est
Ex aliis ea, quæ nequeant convertier unquam:
Ne tibi res redeant ad nilum funditus omnes:
Quin potius tali natura prædita quædam
Corpora constituas, ignem si forte crearint,

Poffe

Posse eadem demptis paucis, paucisque tributis,
Ordine mutato, et motu, facere aeris auras:
Sic alias aliis rebus mutarier omneis.

At manifesta palam res indicat, inquis, in auras
Aeris e terra res omneis crescere, alique;
Et nisi tempestas indulget tempore fausto,
Imbribus, et tabe nimborum arbuta vacillant;
Solque sua pro parte fovet, tribuitque calorem:
Crescere non possunt fruges, arbuta, animantes.
Scilicet, et nisi nos cibus aridus, et tener humor
Adjuvat, amisso jam corpore, vita quoque omnis
Omnibus e nervis atque ossibus ex solvatur:
Adjutamur enim dubio procul, atque alimur nos
Certis ab rebus, certis aliæ atque aliæ res.

Nimirum quia multa modis communia multis
Multarum rerum in rebus primordia mista
Sunt, ideo variis variæ res rebus aluntur.
Atque eadem magni refert primordia sæpe
Cum quibus, et quali positura contineantur:
Et quos inter se dent modus, accipiantque.
Namque eadem cælum, mare, terras, flumina, solem
Constituunt; eadem fruges, arbuta, animanteis:
Verum aliis, alioque modo commista moventur.

Quin etiam passim nostris in versibus ipsis
Multa elementa vides multis communia verbis:
Cum tamen inter se versus, ac verba necesse sit
Confiteare et re, et sonitu distare sonanti:
Tantum elementa queunt permutato ordine solo:
At rerum quæ sunt primordia, plura adhibere
Possunt, unde queant variæ res quæque creari.

Nunc et ANAXAGORÆ scrutemur Homœome-
riam,

Quam Græci memorant, nec nostra dicere lingua
Concedit nobis patrii sermonis egestas:

Sed tamen ipsam rem facile sit exponere verbis,
Principium rerum quam dicit Homœomeriam:

Offa

Ossa videlicet e pauxillis atque minutis
Offibus: sic et de pauxillis atque minutis
Visceribus viscus gigni: sanguenque creari,
Sanguinis inter se multis coeuntibu' guttis:
Ex auriq[ue] putat micis consistere posse
Aurum: et de terris terram concrefcere parvis:
Ignibus ex ignem: humorem ex humoribus esse:
Cætera confimili fingit ratione, putatq[ue].

Nec tamen esse ulla parte IDEM in rebus inane
Concedit, neque corporibus finem esse secandis:
Quare in utraq[ue] mihi pariter ratione videtur
Errare, atque ILLI, supera quos diximus ante.

Adde quod imbecilla nimis primordia fingit,
Si primordia sunt, simili quæ prædita constant
Natura, atque ipsæ res sunt; æqueque laborant,
Et perunt, neque ab exitio res ulla refranat:
Nam quid in oppressu valido durabit eorum,
Ut mortem effugiat lethi subdentibus ipsis?
Ignis? an humor? an aura? quid horum? san-
guen? an ossa?

Nil ut opinor, ubi ex æquo res funditus omnis
Tam mortalis erit, quam quæ manifesta videmus
Ex oculis nostris aliqua vi victa perire.
At neque recidere ad nihilum res posse, neque autem
Crescere de nihilo, testor res ante probatas.

Præterea quoniam cibus auget corpus, alitque:
Scire licet, nobis venas, et sanguen, et ossa,
Et nervos alienigenis ex partibus esse:
Sive cibos omneis commisto corpore dicent
Esse, et habere in se nervorum corpora parva,
Ossaque, et omnino venas, parteisque cruoris;
Fiet, uti cibus omnis et aridus, et liquor ipse,
Ex alienigenis rebus constare putetur,
Offibus, et nervis, venisque, et sanguine misto.

Præterea quæcunque e terra corpora crescunt;
Si sunt in terris, terras constare necesse st.

Ex alienigenis, quæ terris exoriuntur:
 Transfer item, totidem verbis utare licebit:
 In lignis si flamma latet, fumusque, cinisque:
 Ex alienigenis, consistent ligna necesse est.

Linqitur hic tenuis latitandi copia quædam:
 Id quod ANAXAGORAS sibi sumit, ut omnibus
 omneis

Res putet immistas rebus latitare: sed illud
 Apparere unum, cuius sint plura mista,
 Et magis in promptu, primaque in fronte locata:
 Quod tamen a vera longe ratione repulsum est.
 Conveniebat enim fruges quoque sæpe minutas,
 Robore cum saxi franguntur, mittere signum
 Sanguinis, aut alium nostro quæ corpore aluntur:
 Cum lapidi lapidem terimus, manare cruorem:
 Consimili ratione herbas quoque sæpe decebat,
 Et laticis dulcibus guttas, similique sapore
 Mittere, lanigeræ quali sunt ubera lactis:
 Scilicet et glebis terrarum sæpe friatis
 Herbarum genera, et fruges, frondeisque videri
 Dispertita, atque in terris latitare minute:
 Postremo, in lignis cinerem fumumque videri,
 Cum præfracta forent, igneisque latere minutos.
 Quorum nil fieri quoniam manifesta docet res,
 Scire licet non esse in rebus res ita mistas:
 Verum semina multimodis immista latere
 Multarum rerum in rebus communia debent.

At sæpe in magnis sit montibus, inquis, ut altis
 Arboribus vicina cacumina summa terantur
 Inter se, validis facere id cogentibus austris,
 Donec fulserunt flammæ fulgore coorto:
 Scilicet: et non est lignis tamen insitus ignis,
 Verum semina sunt ardoris multa, terendo
 Quæ cum confluxere, creant incendia sylvis.
 Quod si tanta foret sylvis abscondita flamma;
 Non possent ullum tempus celarier ignes:

Conficerent

Conficerent volgo sylvas, arbuscula cremarent.
Jamne vides igitur, paullo quod diximus ante,
Permagni referre eadem primordia sæpe
Cum quibus, et quali positura contineantur,
Et quos inter se dent motus, accipiantque,
Atque eadem paullo inter se mutata creare
Igneis e lignis, quo pacto verba quoque ipsa
Inter se paullo mutatis sunt elementis,
Cum LIGNA, atque IGNEIS distincta voce notemus?

Denique jam quæcunque in rebus cernis apertis,
Si fieri non posse putas, quin materiai
Corpora consimili natura præditaingas,
Hac ratione tibi pereunt primordia rerum:
Fiet uti risu tremulo concussa cachinnent,
Et lacrymis falsis humectent ora, genasque.
Nunc age, quod superest, cognosce, et clarius audi.
Nec me animi fallit quam sint obscura, sed acri
Percussit thyrsos laudis spes magna meum cor,
Et simul incussit suavem mihi inpectus amorem
Musarum: quo nunc instinctus, mente vigenti
Avia Pieridum peragro loca, nullius ante
Trita solo: juvat integros accedere fonteis,
Atque haurire: juvatque novos decerpere flores:
Insignemque meo capiti petere inde coronam,
Unde prius nulli velarint tempora Musæ:
Primum quod magnis doceo de rebus, et arctis
RELLIGIONUM animos nodis exsolvere pergo:
Deinde quod obscura de re tam lucida pango
Carmina, musæo contingens cuncta lepore;
Id quoque enim non ab nulla ratione videtur:
Sed veluti pueris absinthia tetra medentes
Cum dare conantur, prius oras pocula circum
Contingunt mellis dulci flavoque liquore,
Ut puerorum ætas improvida ludificetur
Labrorum tenuis, interea perpotet amarum
Absinthii laticem, deceptaque non capiat,

Sed potius tali facto recreata valeat:
 Sic ego nunc, quoniam hæc ratio plerumque videtur
 Tristior esse, quibus non est tractata, retroque
 Volguſ abhorret ab hac; volui tibi suaviloquenti
 Carmine Pierio rationem exponere nostram,
 Et quasi Musæo dulci contingere melle,
 Si tibi forte animum tali ratione tenere
 Versibus in nostris possem, dum perspicis omnem
 Naturam rerum, qua constet compta figura.

Sed quoniam docui, solidissima materiai
 Corpora perpetuo volitare invicta per ævum;
 Nunc age summai ecquænam sit finis eorum,
 Necne sit, evolvamus: item, quod inane repertum est,
 Seu locus, ac spatium, res in quo quæque genantur,
 Pervideamus utrum finitum funditus OMNE
 Constet, an immensum pateat vel adusque profundum.

OMNE quod est, igitur, nulla regione viarum
 Finitum est: namque extremum debet habere.
 Extremum porro nullius posse videtur
 Esse, nisi ultra sit quod finiat, ut videatur,
 Quo non longius hæc sensus natura sequatur.
 Nunc extra summam quoniam nihil esse fatendum est,
 Non habet extremum: caret ergo fine, modoque:
 Nec refert quibus assistas regionibus ejus,
 Usque adeo quem quisque locum possidet, in omneis
 Tantundem parteis infinitum omne relinquit.
 Præterea, si jam finitum constituatur
 Omne quod est spatium, si quis procurrat ad oras
 Ultimus extremas, jaciatque volatile telum;
 Id validis utrum contortum viribus ire
 Quo fuerit missum mavis, longeque volare,
 An prohibere aliquid censes, obstareque posse?
 Alterutrum fatearis enim, sumasque necesse est,
 Quorum utrumque tibi effugium præcludit, et omne
 Cogit ut exempta concedas fine patere.
 Nam si est aliquid, quod prohibeat, officiatque

Quo

Quo minu' quo missum sit veniat, finique locet se,
Sive foras fertur, non est ea fini' profecto.
Hoc pacto sequar, atque oras ubicunque locaris
Extremas, quæram quid telo denique fiat.
Fiet uti nusquam possit consistere finis:
Effugiumque fugæ prolatet copia semper.

Præterea spatium summai totius omne
Undique si inclusum certis consisteret oris,
Finitumque foret; jam copia materiai
Undique ponderibus solidis confluxet ad imum;
Nec res ulla geni sub cœli tēgmīne posset:
Nec foret omnino cœlum, neque lumina solis:
Quippe ubi materies omnis cumulata jaceret
Ex infinito jam tempore subsidendo.
At nunc nimirum requies data principiorum
Corporibus nulla est: quia nil est funditus imum,
Quo quasi consistere, et sedes ubi ponere possint;
Semper et assiduo motu res quæque genuntur
Partibus in cunctis, æternaque suppeditantur
Ex infinito cita corpora materiai.

Postremo ante oculos rem res finire videtur,
Aer dissepit colleis, atque aera montes;
Terra mare, et contra mare terras terminat omneis.
OMNE quidem vero nihil est quod finiat extra:
Est igitur natura loci, spatiumque profundi,
Quod neque clara suo percurrere flumina cursu
Perpetuo possint ævi labentia tractu:
Nec prorsum facere, ut restet minus ire, meando:
Usque adeo passim patet ingens copia rebus;
Finibus exemptis in cunctas undique parteis.

Ipsa modum porro sibi rerum summa parare
Ne possit, natura tenet: quia corpus inani,
Et quod inane autem sit, finiri corpore cogit:
Ut sic alternis infinita omnia reddat.
Aut etiam, alterutrum nisi terminet alterum eorum,
Simplice natura et pateat tantum immoderatum:

Nec mare, nec tellus, nec cœli lucida templa,
 Nec mortale genus, nec Divum corpora sancta
 Exiguum possent horai sistere tempus.
 Nam dispulsa suo de cœtu materiai
 Copia ferretur magnum per inane soluta,
 Sive adeo potius nunquam concreta creasset
 Ullam rem, quoniam cogi disiecta nequisset.

Nam certe neque consilio primordia rerum
 Ordine se quæque, atque sagaci mente locarunt;
 Nec quos quæque darent motus pepigere profecto:
 Sed quia multimodis, multis, mutata, per omne
 Ex infinito vexantur percita plagis,
 Omne genus motus, et cœtus experiundo,
 Tandem deveniunt in taleis disposituras,
 Qualibus hæc rebus consistit summa creata:
 Et multos etiã magnos servata per annos,
 Ut semel in motus coniecta sit convenienteis,
 Efficit, ut largis avidum mare fluminis undis
 Integrent amnes, et solis terra vapore
 Fota novet fœtus, summissaque gens animantum
 Floreat, et vivant labentes ætheris ignes.
 Quod nullo facerent pacto, nisi materiai
 Ex infinito suboriri copia posset,
 Unde amissa solent reparari in tempore quoque.

Nam veluti privata cibo natura animantum
 Diffluit amittens corpus; sic omnia debent
 Dissolvi, simul ac defecit suppeditare
 Materies recta regione averfa viai.

Nec Plagæ possent extrinsecus undique summam
 Conservare omnem, quæcunque sit conciliata.
 Cudere enim crebro possunt, partemque morari,
 Dum veniant aliæ, ac suppleri summa queatur.
 Interdum resilire tamen coguntur, et una
 Principiis rerum spatium, tempusque fugai
 Largiri, ut possint a cœtu libera ferri.
 Quare etiam atque etiam suboriri multa necesse sit.

Et

Et tamen ut plagæ quoque possint suppetere ipsæ,
Infinita opus est vis undique materiali.

Illud in his rebus longe fuge credere, Memmi,
In medium summæ (quod dicunt) omnia niti,
Atque ideo mundi naturam stare sine ullis
Idibus externis, neque quoquam posse resolvi
Summa atque ima, quod in medium sint omnia nixa,
(Ipsam si quicquam posse in se sistere credis:
Et quæ pondera sunt sub terris omnia sursum
Nitier, in terraque retro requiescere postea:
Ut per aquas quæ nunc rerum simulacra videmus)
Et simili ratione animalia subtu' vagari
Contendunt, neque posse e terris in loca cœli
Recidere inferiora magis, quam corpora nostra
Sponte sua possint in cœli templa volare:
Illi cum videant solem, nos sidera noctis
Cernere, et alternis nobiscum tempora cœli
Dividere, et nocteis parileis agitare, diesque.

Sed vanus stolidis hæc omnia finxerit error,
Amplexi quod habent perverse prima viai.
Nam medium nihil esse potest, ubi inane, locusque
Infinita: neque omnino, si jam medium sit,
Possit ibi quicquam hac potius consistere causa,
Quam quavis alia longe regione manere.
Omnis enim locus, ac spatium, quod inane vocamus,
Per medium, per non medium concedat oportet
Æquis ponderibus, motus quacunque feruntur.
Nec quisquam locus est, quo corpora cum venere,
Ponderis amissa vi possint stare in inani:
Nec quod inane autem sit, illis subsistere debet,
Quin, sua quod natura petit, concedere pergat.
Haud igitur possunt tali ratione teneri
Res in concilio, medii cuppedine victæ.
Præterea quoque jam non omnia corpora fingunt
In medium niti, sed terrarum, atque liquorum,
Humorem ponti, magnisque e montibus undas,

Et

Et quasi terrenis quæ corpore contineantur:
 At contra tenues exponunt aeris auras,
 Et calidos simul a medio differri igneis;
 Atque ideo totum circumtemere æthera signis,
 Et solis flammam per cœli cœrula pasci,
 Quod calor a medio fugiens ibi colligat igneis.
 (Quippe etiam vesci e terra mortalia sæcla:
 Nec prorsum arboribus summos frundescere ramos
 Posse, nisi a terris paullatim cuique cibatum
 Terra det) at supra circum tegere omnia cœlum
 Ne volucrum ritu flammaram, incenia mundi
 Diffugiant subito magnum per inane soluta,
 Et ne cætera consimili ratione sequantur:
 Neve ruant cœli tonitralia templa superne,
 Terraque se pedibus raptim subducatur, et omnes
 Inter permistas terræ, cœlique ruinas
 Corpora solventes, abeant per inane profundum
 Temporis ut puncto nihil exstet reliquiarum,
 Desertum præter spatium, et primordia cæca.
 Nam quacunque prius de parti corpora cesserunt
 Constitues, hæc rebus erit pars janua lethi:
 Hac se turba foras dabit omnis material.

Hæc si pernosces parva perfunctus opella,
 (Namque aliud ex alio clarescet,) non tibi cæca
 Nox iter eripiet, quin ultima naturæ
 Pervideas; ita res accendent lumina rebus.

T I T I
LUCRETII CARI
DE
RERUM NATURA.
LIBER II.

SUAVE, mari magno turbantibus æquora ventis,
E terra magnum alterius spectare laborem;
Non quia vexari quemquam 'st jucunda voluptas,
Sed, quibus ipse malis careas, quia cernere suave 'st.
Suave etiam belli certamina magna tueri,
Per campos instructa, tua sine parte pericli;
Sed nil dulcius est, bene quam munita tenere
Edita doctrina sapientum templa serena;
Despicere unde queas alios, passimque videre
Errare, atque viam palanteis quærere vitæ;
Certare ingenio; contendere nobilitate;
Nocteis atque dies niti præstante labore
Ad summas emergere opes, rerumque potiri.

O miseras hominum mentes! o pectora cæca!
Qualibus in tenebris vitæ, quantisque periclis
Degitur hoc ævi, quodcunque 'st! nonne videre
Nil aliud sibi naturam latrare, nisi ut, cum
Corpore sejunctus dolor absit, mente fruatur
Jucundo sensu, cura semota, metuque?

Ergo corpoream ad naturam pauca videmus
Esse opus omnino, quæ demantquemque dolorem;
Delicias quoque uti multas substernere possint;

Gratius

Gratius interdum neque natura ipsa requirit.
 Si non aurea sunt juvenum simulacra per ædeis
 Lampadas igniferas manibus retinentia dextris,
 Lumina nocturnis epulis ut suppeditentur;
 Nec domus argento fulget, auroque renidet;
 Nec citharis reboant laqueata aurataque templa:
 Attamen inter se prostrati in gramine molli,
 Propter aquæ rivum, sub ramis arboris altæ,
 Non magnis opibus jucunde corpora curant;
 Præsertim cum tempestas arridet, et anni
 Tempora conspergunt viridanteis floribus herbas.
 Nec calidæ citius decedunt corpore febres,
 Textilibus si in picturis, ostroque rubenti
 Jactaris, quam si plebeia in veste cubandu' sit:

Quapropter quoniam nil nostro in corpore gaza
 Proficiunt, neque nobilitas, neque gloria regni:
 Quod superest, animo quoque nil prodesse putandum.
 Si non forte tuas legiones per loca campi
 Fervere cum videas, belli simulacra cienteis;
 Fervere cum videas classem, lateque vagari;
 His tibi tum rebus timefactæ Relligiones
 Effugiunt animo pavidæ, mortisque timores:
 Tum vacuum pectus linquunt, curaque solutum.

Quod si ridicula hæc, ludibriaque esse videmus,
 Re veraque metus hominum, curæque sequaces,
 Nec metuunt sonitus armorum, nec fera tela;
 Audacterque inter Reges, rerumque potenteis
 Versantur; neque fulgorem reverentur ab auro,
 Nec clarum vestis splendorem purpureai:
 Quid dubitas, quin omne sit hoc rationis egestas,
 Omnis cum in tenebris præsertim vita laboret?

Nam veluti pueri trepidant, atque omnia cæcis
 In tenebris metuunt: sic nos in luce timemus
 Interdum nihilo quæ sunt metuenda magis, quam
 Quæ pueri in tenebris pavitant, finguntque futura.
 Hunc igitur terrorem animi, tenebrasque necesse sit

Non

LIBER SECUNDUS. 35

Non radii solis, neque lucida tela diei
Discutiant, sed naturæ species, ratioque.

Nunc age, quo motu GENITALIA materiali
CORPORA res varias gignant, genitasque resolvant;
Et qua vi facere id cogantur; quæve sit ollis
Reddita mobilitas magnum per Inane meandi,
Expediam: tu te dictis præbere memento.

Nam certe non inter se stipata cohæret
Materies: quoniam minui rem quamque videmus;
Et quasi longinquo fluere omnia cernimus ævo,
Ex oculisque vetustatem subducere nostris:
Cum tamen incolumis videatur summa manere.
Propterea quia, quæ decedunt corpora cuique,
Unde abeunt, minuunt: quo venere, augmine do-
nant:

Illa senescere, at hæc contra florescere cogunt.
Nec remorantur ibi: sic rerum summa novatur
Semper, et inter se mortales mutua vivunt.
Augescunt aliæ gentes, aliæ minuuntur:
Inque brevi spatio mutantur sæcla animantium;
Et, quasi cursores, vitæ lampada tradunt.

Si cessare putas rerum primordia posse,
Cessandoque novos rerum progignere motus:
Avius a vera longe ratione vagaris.
Nam, quoniam perinane vagantur, cuncta necesse est
Aut gravitate sui ferri primordia rerum,
Aut ictu forte alterius: nam cita superne
Obvia cum fluxere, fit, ut diversa repente
Diffiliant: neque enim mirum, durissima quæ sint,
Ponderibus solidis, neque quicquam a tergis obftet.

Et quo jactari magis omnia Materiali
Corpora pervideas, reminiscere totius innum
Nil esse in summa: neque habere ubi corpora prima
Consistant: quoniam spatium sine fine, modoque sit
Immensumque patere in cunctas undique parteis,
Pluribus ostendi, et certa ratione probatu sit.

Quod

Quod quoniam constat, nimirum nulla quies est
 Reddita corporibus primis per Inane profundum:
 Sed magis assiduo, varioque exercita motu,
 Partim intervallis magnis conflictata resultant:
 Pars etiam brevibus spatiis nexantur ab idu.
 Et quæcunque magis condenso conciliatu,
 Exiguis intervallis connexa resultant,
 Endopedita suis perplexis ipsa figuris;
 Hæc validas saxi radices, et fera ferri
 Corpora constituunt, et cætera de genere horum
 Paucula: Quæ porro magnum per Inane vagantur,
 Et cita diffiliunt longe, longèque recurfant
 In magnis intervallis; hæc æra rarum
 Sufficiunt nobis, et splendida lumina solis.

Multaque præterea magnum per Inane vagantur,
 Conciliis rerum quæ sunt rejecta, nec usquam
 Consociare etiam motus potuere recepta:
 Cujus, uti memoro, rei simulacrum, et imago
 Ante oculos semper nobis versatur, et instat.
 Contemplator enim, cum solis lumina cunque
 Insertim fundunt radios per opaca domorum:
 Multa minuta modis multis per inane videbis
 Corpora misceri radiorum lumine in ipso;
 Et velut æterno certamine prælia, pugnasque
 Edere turmatim certantia; nec dare pausam,
 Conciliis, et discidiis exercita crebris:
 Conjicere ut possis ex hoc, primordia rerum,
 Quale sit, in magno jactari semper Inani.
 Duntaxat rerum magnarum parva potest res
 Exemplare dare, et vestigia notitiae.

Hoc etiam magis hæc animum te advertere par est
 Corpora, quæ in solis radiis turbare videntur:
 Quod tales turbæ motus quoque materiai
 Significant clandestinos, cæcosque subesse.
 Multa videbis enim plagis ibi percita cæcis
 Cummutare viam, retroque repulsa reverti

Nunc

LIBER SECUNDUS. 37

Nunc huc, nunc illuc, in cunctas denique parteis.
Scilicet hic a principiis est omnibus error.

Prima moventur enim per se primordia rerum;
Inde ea, quæ parvo sunt corpora conciliatu,
Et quasi proxima sunt ad viris principiorum,
Idibus illorum cæcis impulsa cientur;
Ipsaque, quæ porro paullo majora, laceffunt.
Sic a principiis ascendit motus, et exit
Paullatim nostros ad sensus; ut moveantur
Illa quoque, in solis quæ lumine cernere quimus:
Nec quibus id faciant plagis apparet aperte.

Nunc, quæ mobilitas sit reddita materiali
Corporibus, paucis licet hinc cognoscere, MEMMI.
Primum aurora novo cum spargit lumine terras,
Et variæ volucres nemora avia pervolitantes
Aera per tenerum liquidis loca vocibus opplent:
Quam subito soleat sol ortus tempore tali
Convellere sua perfundens omnia luce,
Omnibus in promptu, manifestumque esse videmus.
At vapor is, quem sol mittit, lumenque serenum,
Non per Inane meat vacuum; quò tardius ire
Cogitur, aerias quasi cum diverberet undas:
Nec singillatim corpuscula quæque vaporis,
Sed complexa meant inter se, conque globata:
Quapropter simul inter se retrahuntur, et extra
Officiuntur; uti cogantur tardius ire.

At, quæ sunt solida primordia simplicitate,
Cum per Inane meant vacuum, nec res remoratur
Ulla foris; atque ipsa suis e partibus unum;
Unum in quem cœpere locum connixa seruntur.
Debent nimirum præcellere mobilitate;
Et multo citius ferri, quam lumina solis:
Multiplexque loci spatium transcurrere eodem
Tempore, quo solis pervolgant fulgura cœlum:
Nam neque consilio debent tardata morari;
Nec perscrutari primordia singula quæque,

D

Ut

Ut videant, qua quidque geratur cum ratione.

At quidam contra hæc ignari, materiai

Naturam non posse Deum sine numine rentur

Tantopere humanis rationibus, ac moderatis,

Tempora mutare annorum, frugesque creare:

Nec jam cætera, mortaleis quæ suadet adire,

Ipsaque deducit dux vitæ DIA VOLUPTAS;

Ut res per Veneris blanditum sæcla propagent;

Ne genus occidat humanum: quorum omnia causa

Constituisse Deos fingunt: sed in omnibus rebus

Magnopere a vera lapsi ratione videntur.

Nam quamvis rerum ignorem primordia quæ sint,

Hoc tamen ex ipsis cœli rationibus ausim

Confirmare, aliisque ex rebus reddere multis;

Nequaquam nobis divinitus esse creatam

Naturam mundi, quæ tanta sit prædita culpa:

Quæ tibi posterius, MEMMI, faciemus aperta.

Nunc id quod superest de motibus expediemus.

Nunc locus est, ut opinor, in his illud quoque rebus

Confirmare tibi, nullam rem posse sua vi

Corpoream sursum ferri, sursumque meare:

Ne tibi dent in eo flammæ corpora fraudem;

Sursus enim vorsus gignuntur, et angmina sumunt:

Et sursum nitidæ fruges, arbustaue crescunt:

Pondera, quantum in se sit, cum deorsum cuncta fe-
rantur.

Nec cum subsiliunt ignes ad tecta domorum,

Et celeri flamma degustant tigna, trabeisque;

Sponte sua facere id, sine vi subigente, putandu' sit:

Quod genus, e nostro cum missus corpore sanguis

Emicat exsultans alte, spargitque cruorem.

Nonne vides etiam, quanta vi tigna, trabeisque

Respuat humor aquæ? nam quam magis merlimus
altum.

Directa, et magna vi multi pressimus ægre;

Tam cupide sursum revomit magis, atque remittit,

Plus

Plus ut parte foras emergant, exsiliantque.
 Nec tamen hæc, quantum sit in se, dubitamus, opinor,
 Quin vacuum per Inane deorsum cuncta feruntur.
 Sic igitur debent flammæ quoque posse per auras
 Aeris expressæ sursum succedere; quanquam
 Pondera, quantum in se sit, deorsum deducere pug-

nent.
 Nocturnasque faces cæli sublime volanteis
 Nonne vides longos flammæ ducere tractus,
 In quasunque dedit parteis natura meatum?
 Non cadere in terram stellas, et sidera cernis?
 Sol etiam summo de vertice dissipat omneis
 Ardorem in parteis, et lumine conferit arva:
 In terras igitur quoque solis vergitur ardor.
 Transversosque volare per imbres fulmina cernis:
 Nunc hinc, nunc illinc abrupti nubibus ignes,
 Concurfant, cadit in terras vis flammea volgo.

Illud in his quoque te rebus cognoscere avemus:
 Corpora cum deorsum rectum per Inane feruntur
 Ponderibus propriis, incerto tempore ferme,
 Incertisque locis, spatio decedere paulum;
 Tantum quod momen mutatum dicere possis.

Quod nisi declinare solerent; omnia deorsum,
 Imbris uti guttæ, caderent per Inane profundum:
 Nec foret offensus natus, nec plaga creata
 Principiis: ita nil unquam natura creasset.

Quod si forte aliquis credit graviora potesse
 Corpora, quo citius rectum per Inane feruntur,
 Incidere e supero levioribus, atque ita plagas
 Gignere, quæ possint genitaleis reddere motus:
 Avius, a vera longe ratione recedit.
 Nam per aquas quæcunque cadunt, atque æra de-

orsum,
 Hæc pro ponderibus casus celerare necesse sit:
 Propterea, quia corpus aquæ, naturaque tenuis
 Aeris haud possunt æque rem quamque morari:

Sed citius cedunt gravioribus exsuperata.
 At contra nulli de nulla parte, neque ullo
 Tempore, Inane potest vacuum subsistere reū,
 Quin, sua quod natura petit, concedere pergat.
 Omnia quapropter debent per Inane quietum
 Æque ponderibus non æquis concita ferri.
 Haud igitur poterunt levioribus incidere unquam
 Ex supero graviora; neque ictus gignere per se,
 Qui varient motus, per quos natura genat res.

Quare etiam atque etiam paulum clinare necesse est
 Corpora, nec plus quam minimum: ne fingere motus
 Oliquos videamur, et id res vera refutet.
 Namque hoc in promptu, manifestumque esse vide-
 mus;

Pondera, quantum in se est, non posse obliqua meare,
 Ex supero cum præcipitant: quod cernere possis.
 Sed nihil omnino recta regione viai
 Declinare, quis est, qui possit cernere, sese?

Denique si semper motus conneditur omnis,
 Et vetere exoritur semper novus ordine certo;
 Nec declinando faciunt primordia motus
 Principium quoddam, quod fati foedera rumpat;
 Ex infinito ne causam causa sequatur:
 Libera per terras unde hæc animantibus extat,
 Unde est hæc (inquam) fatis avolsa voluntas,
 Per quam progredimur, quod ducit quemque voluptas?
 Declinamus item motus, nec tempore certo,
 Nec regione loci certa, sed ubi ipsa tulit mens.
 Nam dubio procul his rebus sua cuique voluntas
 Principium dat; et hinc motus per membra rigantur.
 Nonne vides etiam, patefactis tempore puncto
 Carceribus, non posse tamen prorumpere equorum
 Vim cupidam tam desubito, quam mens avet ipsa?
 Omnis enim totum per corpus material
 Copia conquiri debet, concita per artus
 Omneis, ut studium mentis connexa sequatur.

Ut

LIBER SECUNDUS. 41

Ut videas initium motus a corde creari;
Ex animique voluntate id procedere primum:
Inde dari porro per totum corpus, et artus.

Nec simile est, ut cum impulsi procedimus ictu,
Viribus alterius magnis, magnoque coactu;
Nam tum materiam totius corporis omnem
Perspicuum est, nobis invitis, ire, rapique,
Donicum eam refrænavit per membra voluntas.
Jamne vides igitur, quamquam vis externa multos
Pellit, et invitos cogit procedere sæpe,
Præcipiteisque rapit; tamen esse in pectore nostro
Quiddam, quod contra pugnare, obstareque possit;
Cujus ad arbitrium quoque copia materiai
Cogitur interdum flecti per membra, per artus;
Et projecta refrænatur, retroque residit?

Quare in seminibus quoque idem fateare necesse est,
Esse aliam præter plagas, et pondera causam
Motibus, unde hæc est nobis innata potestas:
De nihilo quoniam fieri nil posse videmus.
Pondus enim prohibet, ne plagis omnia fiant,
Externa quasi vi: sed ne mens ipsa necessum
Intestinum habeat cunctis in rebus agendis;
Et devicta quasi cogatur ferre, patique;
Id facit exiguum CLINAMEN principiorum,
Nec regione loci certa, nec tempore certo.

Nec stipata magis fuit unquam materiai
Copia; nec porro majoribus intervallis.
Nam neque adaugescit quicquam, neque deperit inde.
Quapropter quo nunc in motu principiorum
Corpora sunt; in eodem antea ætate fuere;
Et posthac semper simili ratione ferentur:
Et quæ consuerunt gigni, gignentur eadem
Conditione; et erunt, et crescent, inque valebunt,
Quantum cuique datum est per fœdera naturæ.
Nec rerum summam commutare ulla potest vis.
Nam neque quo possit genus ullum materiai

Effugere ex omni, quicquam sit: neque rursus, in
omne

Unde coorta queat nova vis irrupere; et omnem
Naturam rerum mutare, et vertere motus.

Illud in his rebus non est mirabile, quare,
Omnia cum rerum primordia sint in motu,
Summa tamen summa videatur stare quiete;
Præterquam, si quid proprio dat corpore motus.
Omnis enim longe nostris ab sensibus infra
Primorum natura jacet: quapropter ubi illa
Cernere jam nequeas, motus quoque surpere debent:
Præsertim cum, quæ possimus cernere, celent
Sæpe tamen motus, spatio diducta locorum.
Nam sæpe in colli tondentes pabula læta
Lanigeræ reptant pecudes, quo quamque vocantes
Invitant herbæ gemmantes rore recenti:
Et satiati agni ludunt, blandeque coniscant:
Omnia quæ nobis longe confusa videntur;
Et veluti in viridi candor consistere colli.
Præterea magnæ legiones cum loca cursu
Camporum complent, belli simulacra cientes;
Et circumvolitant equites, mediosque repente
Transmittunt valido quatientes impete campos;
Fulgur ibi ad cælum se tollit; totaque circum
Ære renidescit tellus; subterque virum vi
Excitur pedibus sonitus; clamoreque montes
Isti rejectant voces ad sidera mundi:
Et tamen est quidam locus altis montibus, unde
Stare videtur, et in campis consistere fulgur.

Nunc age jam deinceps cunctarum exordia rerum,
Qualia sint, et quam longe distantia formis,
Percipe, multigenis quam sint variata figuris:
Non quod multa parum simili sint prædita forma,
Sed quia non volgo paria omnibus omnia constant.
Nec mirum: nam cum sit eorum copia tanta,
Ut neque finis, uti docui, neque summa sit ulla:

Debent

Debent nimirum non omnibus omnia prorsum
Esse pari filo, similique affecta figura.

Præterea genus humanum, mutæque natantes
Squammigerum pecudes, et læta armenta, feræque,
Et variæ volucres; lætantia quæ loca aquarum
Concelebrant, circum ripas, fontibusque, lacusque;
Et quæ pervolgant nemora avia pervolitantes:
Horum unum quodvis generatim sumere perge:
Invenies tamen inter se distare figuris.

Nec ratione alia proles cognoscere matrem,
Nec mater posset prolem; quod posse videmus,
Nec minus atque homines inter se nota cluere.

Nam sæpe ante Deum vitulus delubra decora
Turicremas propter mactatus concidit aras,
Sanguinis exspirans calidum de pectore flumen:

At mater virideis saltus orbata peragrans,
Liquit humi pedibus vestigia pressa bisulcis,
Omnia convivens oculis loca, si queat usquam
Conspicere amissum fœtum; completque querelis
Frundiferum nemus adstans; et crebra revisit
Ad stabulum, desiderio perfixa juvenci:

Nec teneræ salices, atque herbæ rore vigentes,
Fluminaque ulla queunt summis labentia ripis
Oblectare animum, subitamque avertere curam:

Nec vitulorum aliæ species per pabula læta
Derivare queunt alio, curaque levare:
Usque adeo quiddam proprium, notumque requirit.

Præterea teneri tremulis cum vocibus hœdi
Cornigeras norunt matres, agnique petulci
Balantum pecudes: ita, quod natura reposcit,
Ad sua quisque fere decurrunt ubera lactis.

Postremo quodvis frumentum: non tamen omne
Quodque suo in genere inter se simile esse videbis,
Quin intercurrat quædam distantia formis.

Concharumque genus parili ratione videmus
Pingere telluris gremium, qua mollibus undis

Littoris

Littoris incurvi bibulam pavit æquor arenam.
 Quare etiam atque etiam simili ratione necesse est,
 Natura quoniam constant, neque facta manu sunt.
 Unius ad certam formam primordia rerum,
 Dissimili inter se quædam volitare figura.

Perfacile est jam animi ratione exsolvere nobis,
 Quare fulmineus multo penetratior ignis,
 Quam noster fluat e tedis terrestribus ortus.
 Dicere enim possis cœlestem fulminis ignem
 Subtilem magis e parvis constare figuris:
 Atque ideo transire foramina, quæ nequit ignis.
 Noster hic e lignis ortus, tēdaque creatus.

Præterea lumen per cornu transit; at imber
 Respuitur: Quare? nisi luminis illa minora
 Corpora sunt, quam de quibus est liquor almus
 aquarum.

Et quamvis subito per colum vina videmus
 Perfluere; at contra tardum cunctatur olivum:
 Aut quia nimirum majoribus est elementis;
 Aut magis hamatis inter se, perque plicatis.
 Atque ideo fit, uti non tam deducta repente
 Inter se possint primordia singula quæque
 Singula per cujusque foramina permanare.

Huc accedit, uti mellis lactisque liquores
 Jucundo sensu linguæ tractentur in ore:
 At contra tetra absinthii natura, ferique
 Centauri, sædo peritorquent ora sapore:
 Ut facile agnoscas e levibus, atque rotundis
 Esse ea, quæ sensus jucunde tangere possunt:
 At contra quæ amara, atque aspera cunque videntur,
 Hæc magis hamatis inter se nexa teneri;
 Proptereaque solere vias rescindere nostris
 Sensibus, introituque suo perrumpere corpus.

Omnia postremo bona sensibus, et mala tactu,
 Dissimili inter se pugnant perfecta figura:
 Ne tu forte putes serræ stridentis acerbum

Horrorem

Horrorem constare elementis lævibus æque,
Ac musæa mele, per chordas Organici quæ
Mobilibus digitis expergefacta figurant.

Neu simili penetrare putes primordia forma
In narcis hominum, cum tetra cadavera torrent,
Et cum scena croco Cilici perfusa recens est,
Araque Panchæos exhalat propter odores.

Neve bonos rerum simili constare colores
Semine constituas, oculos qui pascere possunt;
Et qui compungunt aciem, lacrymareque cogunt;
Aut fœda specie tetri, turpesque videntur.
Omnis enim, sensus quæ mulcet, causa, juvatque,
Haud sine principali aliquo lævore creata est:
At contra, quæcunque molesta, atque aspera constat,
Non aliquo fine materiæ squalore reperta est.

Sunt etiam quæ jam nec lævia jure putantur
Esse, neque omnino flexis mucronibus unca;
Sed magis angululis paullum prostantibus; et quæ
Titillare magis sensus, quam lædere possunt:
Facula jam quo de genere est, Inulæque sapores.
Denique jam calidos igneis, gelidamque pruinam,
Diffimili dentata modo compungere sensus
Corporis, indicio nobis est tactus uterque.

Tactus enim, tactus, (pro Divum numina sancta!)
Corporis est sensus, vel cum res externa sese
Insinuat; vel cum lædit, quæ in corpore nata est;
Aut juvat egrediens genitaleis per Veneris res;
Aut ex offensu cum turbant corpore in ipso
Semina, confunduntque inter se concita sensum:
Ut si forte manu quamvis jam corporis ipse
Tute tibi partem ferias, æque experiare.
Quapropter longe formas distare necesse est
Principiis, varios quæ possint edere sensus.

Denique, quæ nobis durata ac spissa videntur,
Hæc magis hamatis inter sese esse necesse est,
Et quasi ramosis alte compacta teneri.

In

In quo jam genere in primis adamantina saxa;
 Prima acie constant, ictus contemnere sueta;
 Et validi filices; ac duri robora ferri;
 Eraque, quæ claustris restantia vociferantur.

Illa autem debent ex lævibus atque rotundis
 Esse magis, fluido quæ corpore liquida constant.
 Nec retinentur enim inter se glomeramina quæque;
 Et procurfus item in proclive volubilis extat.

Omnia postremo, quæ puncto tempore cernis
 Diffugere, ut fumum, nebulas, flammæque, ne-
 cesse est,

Si minus omnibus sunt e lævibus atque rotundis;
 At non esse tamen perplexis endopetita,
 Pungere uti possint corpus; penetrareque saxa:
 Et tamen hære inter se, quod quisque videmus
 Sensibus esse datum: facile ut cognoscere possis
 Non e perplexis, sed acutis esse elementis.

Sed quod amara vides eadem, quæ fluvida con-
 stant;

Sudor uti maris est; minime id mirabile habendum.
 Nam quod fluvidum est, e lævibus atque rotundis
 Est: at lævibus, atque rotundis mista doloris
 Corpora; nec tamen hæc retineri hamata necesse est:
 Scilicet esse globosa, tamen cum squalida consent;
 Provolvi simul ut possint, et lædere sensus.

Et quo mista putes magis aspera lævibus esse
 Principiis, unde est Neptuni corpus acerbum;
 Est ratio secernendi, seorsumque videndi.
 Humor dulcit, ubi per terras crebrius idem
 Percolatur, ut in foveam fluat, ac mansuescat.
 Linquit enim supra tetri primordia viri
 Aspera, quo magis in terris hærescere possunt.

Quod quoniam docui, pergam connectere rem,
 quæ

Ex hoc apta fidem ducit: primordia rerum
 Finita variare figurarum ratione.

Quod

LIBER SECUNDUS. 247

Quod si non ita sit, rursus jam semina quædam
 Esse infinito debebunt corporis auctu.
 Namque in eadem una cuiuscujus brevitatem
 Corporis, inter se multum variare figuræ
 Non possunt. Fac enim minimis e partibus esse
 Corpora prima: tribus, vel paullo pluribus auge:
 Nempe ubi eas parteis unius corporis omneis,
 Summa atque ima locans, transmutans dextera lævis,
 Omnimodis expertus eris, quam quisque det ordo
 Formæ speciem totius corporis ejus;
 Quod superest, si forte voles variare figuras,
 Addendum parteis alias erit: inde sequetur
 Adsimili ratione, alias ut postulet ordo,
 Si tu forte voles etiam variare figuras.
 Ergo formæ novitatem corporis augmen-
 Subsequitur: quare non est ut credere possis,
 Esse infinitis distantia semina formis:
 Ne quædam cogas immani maximitate
 Esse; supra quod jam docui non posse probari.

Jam tibi Barbaricæ vestes, Melibæaque fulgens
 Purpura, Thessalico concharum tincta colore, et
 Aurea pavonum ridenti imbuta lepore
 Sæcla, novo rerum superata colore jacerent:
 Et contemptus odor myrrhæ; mellisque saporis;
 Et Cycnea mele, Phœbæaque dædala chordis
 Carmina, consimili ratione oppressa filerent.
 Namque aliis aliud præstantius exoreretur.

Cedere item retro possent in deteriores
 Omnia sic parteis; ut diximus in meliores:
 Namque aliis aliud retro quoque tertius esset
 Naribus, auribus, atque oculis, orisque saporis.
 Quæ quoniam non sunt in rebus reddita, certa et
 Finis utrinque tenet summam: fateare necesse sit
 Materiam quoque finitis differre figuris.

Denique, ab ignibus ad gelidas, hiemisque pruinas
 Finitum sit, retroque pari ratione remensum sit.

Inter

Finit enim calor, ac frigus; mediique tepores
 Inter utrumque jacent, explentes ordine summam.
 Ergo finita distant ratione creata;
 Ancipiti quoniam mucrone utrinque notantur,
 Hinc flammis, illinc rigidis infessa pruinis.

Quod quoniam docui, pergam connectere rem,

Quæ

Ex hoc apta fidem ducit: primordia rerum,
 Inter se simili quæ sunt perfecta figura,
 Infinita cluere: etenim distantia cum sit
 Formarum finita, necesse est, quæ similes sint,
 Esse infinitas: aut summam materiai
 Finitam constare: id quod non esse probavi.

Quod quoniam docui, nunc suaviloquis, age,
 paucis

Verbis ostendam, corpuscula materiai
 Ex infinito summam rerum usque tenere,
 Undique protelo plagarum continuato.

Nam quod rara vides magis esse animalia quædam,
 Fœcundamque minus naturam cernis in illis;
 At regione, locoque alio, terrisque remotis
 Multa licet genere esse in eo, numerumque repleri.
 Sicuti quadrupedum cum primis esse videmus
 In genere anguimanos elefantos, India quorum
 Millibus e multis vallo munitur eburno,
 Ut penitus nequeat penetrari: tanta ferarum
 Vis est, quarum nos perpauca exempla videmus.

Sed tamen id quoque uti concedam, quam libet,
 esto

Unica res quædam, nativo corpore sola,
 Cui similis toto terrarum non sit in orbe:
 Infinita tamen nisi erit vis materiai,
 Unde ea progigni possit concepta; creati
 Non poterit: neque, quod superest, procreescere,
 aliquæ.

Quippe etenim sumant oculi, finita per Omne
 Corpora

LIBER SECUNDUS. 49

Corpora jactari unius genitalia rei;
Unde, ubi, qua vi, et quo pacto congressa coibunt
Materiae tanto in pelago, turbaque aliena?
Non (ut opinor) habent rationem conciliandi;
Sed quasi, naufragiis magnis multisque coortis,
Disiectare solet magnum mare transtra, gubernae,
Antennas, proram, malos, tonsasque natanteis;
Per terrarum omneis oras fluitantia aplustra
Ut videantur; et indicium mortalibus edant,
Infidi maris insidias, vireisque, dolumque
Ut vitare velint; neve ullo tempore credant,
Subdola cum ridet placidi pellacia ponti.
Sic tibi si finita semel primordia quaedam
Constitues; ævum debebunt sparsa per omne
Disiectare æstus diversi materiali:
Nunquam in concilium ut possint compulsa coire;
Nec remorari in concilio; nec crescere adaucta.
Quorum utrumque palam fieri manifesta docet res;
Et res progigni; et genitas procreare posse.
Esse igitur genere in quovis primordia rerum
Infinita palam est, unde omnia suppeditantur.

Nec superare queunt motus utique exitiales
Perpetuo, neque in æternum sepelire salutem:
Nec porro rerum genitales, audificique
Motus perpetuo possunt servare creata.
Sic æquo geritur certamine principiorum
Ex infinito contractum tempore bellum:
Nunc hic, nunc illic superant vitalia rerum;
Et superantur item: miscetur funere vago,
Quem pueri tollunt visentes luminis oras:
Nec nox ulla diem, neque noctem aurora secuta est,
Quæ non audierit mistos vagitibus ægris
Ploratus, mortis comites, et funeris atri.

Illud in his obsignatum quoque rebus habere
Convenit; et memori mandatum mente tenere:
Nil esse, in promptu quorum natura tenetur,

E

Quod

Quod genere ex uno consistat principiorum:
Nec quicquam, quod non permisto semine constet.
Et quam quicque magis multas vis possidet in se,
Atque potestates; ita pluria principiorum
In sese genera, ac varias docet esse figuras.

Principio, tellus habet in se corpora prima,
Unde mare immensum volventes flumina fontes
Assidue renovent: habet, ignes unde oriantur:
Nam multis succensa locis ardent sola terræ;
Eximiis vero furit ignibus impetus Ætnæ.
Tum porro nitidas fruges, arbutaque læta
Gentibus humanis habet unde extollere possit:
Unde etiam fluidas frondeis, et pabula læta
Montivago generi possit præbere ferarum.

Quare magna Deum mater, materque ferarum,
Et nostri genitrix hæc dicta est corporis una.
Hanc veteres Graium docti cecinere poetæ
Sublimem in curru bijugos agitare leones:
Aeris in spatio magnam pendere docentes
Tellurem; neque posse in terra sistere terram.
Adjunxere feras; quia, quamvis effera, proles
Officiis debet molliri victa parentum.
Muralique caput summum cinxere corona;
Eximiis munita locis quod sustinet urbeis.
Quo nunc insigni per magnas prædita terras
Horrifice fertur divinæ Matris imago.
Hanc variæ gentes, antiquo more sacrorum,
Idæam vocitant matrem, Phrygiæque catervas
Dant comites; quia primum ex illis finibus edunt
Per terrarum orbem fruges cœpisse creari.
Gallos attribuunt; quia, numen qui violarint
Matris, et ingrati genitoribus inventi sint,
Significare volunt indignos esse putandos,
Vivam progeniem qui in oras luminis edant.
Tympana tenta tonant palmis, et cymbala circum
Concava; raucifonoque minantur cornua cantu;

Et

LIBER SECUNDUS. 51

Et Phrygio stimulat numero cava tibia menteis;
Telaque præportant violenti signa furoris;
Ingratos animos, atque impia pectora volgi
Conterrere metu quæ possint numine Divæ.

Ergo cum primum magnas invecta per urbeis
Munificat tacita mortaleis muta salute:
Ære atque argento sternunt iter omne viarum,
Largifica stipe ditantes; ninguntque rosarum
Floribus, umbrantes Matrem, comitumque catervas.
Hic armata manus (Curetas nomine Graij
Quos memorant Phrygios) inter se forte catenas
Ludunt, in numerumque exsultant, sanguine læti,
et

Terrificas capitum quatientes numine cristas:
Dictæos referunt Curetas: qui Jovis illum
Vagitum in Creta quondam occultasse feruntur;
Cum pueri circum puerum pernixe chorea
Armati in numerum pulsarent æribus æra,
Ne Saturnus eum malis mandaret adeptus,
Æternumque daret Matri sub pectore volnus.
Propterea Magnam armati Matrem comitantur:
Aut quia significant Divam prædicere, ut armis,
Ac virtute velint patriam defendere terram;
Præsidioque parent, decorique parentibus esse.

Quæ bene, et eximie quamvis disposita ferantur,
Longe sunt tamen a vera ratione repulsa.

Omnis enim per se divum natura necesse est
Immortali ævo, summa cum pace fruatur,
Semota a nostris rebus, sejunctaque longe.
Nam privata dolore omni, privata periculis,
Ipsa suis pollens opibus, nihil indiga nostri,
Nec bene promeritis capitur, nec tangitur ira.

Terra quidem vero caret omni tempore sensu:
Sed quia multarum potitur primordia rerum,
Multa modis multis effert in lumina solis.
Hic si quis mare Neptunum, Cereremque vocare

Constituet fruges; et Bacchi nomine abuti
 Mavolt, quam laticis proprium proferre vocamen:
 Concedamus ut hic terrarum dicat orbem
 Esse Deum Matrem, dum re non sit tamen apse.

Sæpe itaque ex uno tondentes gramina campo
 Lanigeræ pecudes, et equorum duellica proles,
 Buceriaque greges, sub eodem tegmine cœli,
 Ex unoque sitim sedantes flumine aquai,
 Dissimili vivunt specie; retinentque parentum
 Naturam; et mores generatim quæque imitantur:
 Tanta est in quovis genere herbæ material
 Dissimilis ratio: tanta est in flumine quoque.

Jam vero quamvis animantem, ex omnibus unam,
 Ossa, cruor, venæ, calor, humor, viscera, nervi
 Constituunt; quæ sunt porro distantia longe
 Dissimili perfecta figura principiorum.

Tum porro quæcunque igni flammata cremantur;
 Si nil præterea, tamen ex se ea corpora trudunt,
 Unde ignem jacere, et lumen summittere possint;
 Scintillasque agere, ac late differre favillam.
 Cætera consimili mentis ratione peragrans,
 Invenies intus multarum semina rerum
 Corpore celare, et varias cohibere figuras.

Denique multa vides, quibus est odor, et sapor una,
 Reddita sunt cum odore; imprimis pleraque dona,
 Religionem animum turpi cum tangere parto:
 Hæc igitur variis debent constare figuris.

Nidor enim penetrat, qua succus non it in artus:
 Succus item seorsum, et rerum sapor insinuat
 Sensibus; ut noscas primis differre figuris.
 Dissimiles igitur formæ glomeramen in unum
 Conveniunt: et res permixto semine constant.

Quinetiam passim nostris in versibus ipsis
 Multa elementa vides multis communia verbis;
 Cum tamen inter se versus, ac verba necesse sit
 Confiteare alia ex aliis constare elementis.

Non

Non quod multa parum communis littera currat;
Aut nulla inter se duo sint ex omnibus isdem:
Sed quia non volgo paria omnibus omnia constant.
Sic aliis in rebus item communia multa,
Multarum rerum cum sint primordia, longe
Diffimili tamen inter se consistere summa
Possunt: ut merito ex aliis constare ferantur
Humanum genus, ac fruges, arbuſtaque læta.

Nec tamen omnimodis connecti poſſe putandu' ſt
Omnia: nam volgo fieri portenta videres;
Semiferas hominum ſpecies exiſtere; et altos
Interdum ramos egigni corpore vivo;
Multaque connecti terreſtria membra marinis:
Tum flammam tetro ſpiranteis ore Chimæras
Paſcere naturam per terras omniparenteis.
Quorum nil fieri manuſtu' ſt: omnia quando
Seminibus certis, certa genetrice, creata
Conſervare genus creſcentia poſſe videmus.

Scilicet id certa fieri ratione neceſſe' ſt.
Nam ſua cuique cibus ex omnibus intus in artus
Corpora diſcedunt; connexaque convenienteis
Efficiunt motus: at contra aliena videmus
Rejicere in terras naturam: multaque cæcis
Corporibus fugiunt e corpore percita plagis;
Quæ neque connecti cuiquam potuere, neque intra
Vitaleis motus conſentire, atque animari.

Sed ne forte putes animalia ſola teneri
Legibus his: eadem ratio res terminat omneis
Nam veluti tota natura diſſimiles ſunt
Inter ſe genitæ res quæque; ita quamque neceſſe' ſt
Diſſimili conſtare figura principiorum.
Non quod multa parum ſimili ſint prædita forma;
Sed quia non volgo paria omnibus omnia conſtent.

Semina cum porro diſſent; differe neceſſe' ſt
Intervalla, vias, connexus, pondera, plagas,
Concuſſus, motus: quæ non animalia ſolum

Corpora sejungunt, sed terras, ac mare totum
Secernunt, cœlumque a terris omne retentant.

Nunc age, dicta meo dulci quæ sita labore
Percipe: ne forte hæc albis ex alba rearis
Principiis esse, ante oculos quæ candida cernis:
Aut ea, quæ nigrant, nigro de semine nata:
Neve alium quemvis quæ sunt induta colorem,
Propterea gerere hunc credas, quod materiai
Corpora consimili sint ejus tincta colore:
Nullus enim color est omnino materiai
Corporibus, neque par rebus, neque denique dispar.

In quæ corpora si nullus tibi forte videtur
Posse animi injectus fieri, procul avius erras.
Nam cum cæcigeni, folis qui lumina nunquam
Aspexere, tamen cognoscant corpora tactu,
Ex ineunte ævo, nullo continctâ colore:
Scire licet, menti quoque nostræ corpora posse
Verti in notitiam nullo circumlita fuco.
Denique nos ipsi cæcis quæcunque tenebris
Tangimus, haud ullo sentimus tincta colore.

Quod quoniam vinco fieri, nunc esse docebo.
Omnis enim color omnino mutatur in omnis:
Quod facere haud ullo debent primordia pacto.
Immutabile enim quiddam superare necesse est;
Ne res ad nihilum redigantur funditus omnes.
Nam quodcunque suis mutatum finibus exit,
Continuo hoc mors est illius, quod fuit ante.
Proinde colore cave contingas semina rerum:
Ne tibi res redeant ad nilum funditus omnes.

Præterea, si nulla coloris principiis est
Reddita natura; at variis sunt prædita formis,
E quibus omnigenos gignunt, variantque colores.
Præterea, magni quod refert, semina quæque
Cum quibus, et quali positura contineantur,
Et quos inter se dent motus, accipiantque:
Perfacile extemplo rationem reddere possis,

Cur

Cur ea, quæ nigro fuerint paullo ante colore,
 Marmoreo fieri possint candore repente.
 Ut mare, cum magni commorunt æquora venti,
 Vertitur in canos candenti marmore fluctus.
 Dicere enim possis nigrum, quod sæpe videmus,
 Materies ubi permista 'st illius, et ordo
 Principiis mutatus, et addita, demptaque quædam,
 Continuo id fieri ut candens videatur, et album:
 Quod si cæruleis constarent æquora ponti
 Seminibus, nullo possent albescere pacto.
 Nam quocunque modo perturbes, cæcula quæ sint
 Nunquam in marmoreum possunt migrare colorem.

Sin alio, atque alio sunt semina tincta colore,
 Quæ maris efficiunt unum, purumque nitorem:
 Ut sæpe ex aliis formis, variisque figuris
 Efficitur quiddam quadratum, unæque figuræ:
 Conveniebat, uti in quadrato cernimus esse
 Dissimileis formas; ita cernere in æquore ponti,
 Aut alio in quovis uno, puroque nitore,
 Dissimileis longe inter se, variosque colores.

Præterea, nihil efficiunt, obstantque figuræ
 Dissimiles, quo quadratum minus omne sit extra:
 At varii rerum impediunt, prohibentque colores
 Quo minus esse uno possit res tota nitore.

Tum porro, quæ ducit et inlicit, ut tribuamus
 Principiis rerum nonnunquam, causa, colores,
 Occidit, (ex albis quoniam non alba creantur;
 Nec quæ nigra cluent, de nigris; sed variis de.)
 Quippe etenim multo proclivius exorientur
 Candida de nullo, quam de nigrante colore,
 Aut alio quovis, qui contra pugnet, et obstat.

Præterea, quoniam nequeunt fineluce colores
 Esse, neque in lucem existunt primordia rerum:
 Scire licet quam sint nullo velata colore.

Qualis enim cæcis poterit color esse tenebris,
 Lumine qui mutatur in ipso, propterea quod

Recta

Recta aut obliqua percussus luce refulget?
Pluma columbarum quo pacto in sole videtur,
Quæ sita cervices circum, collumque coronat:
Namque alias fit uti rubro sit clara pyropo;
Interdum quodam sensu fit, uti videatur
Inter cæruleum virideis miscere smaragdos.
Caudaque pavonis, larga cum luce repleta sit,
Consimili mutat ratione obversa colores:
Qui quoniam quodam gignuntur luminis ictu,
Scilicet id sine eo fieri non posse putandu' sit.

Et quoniam plagæ quoddam genus excipit in se
Pupula, cum sentire colorem dicitur album;
Atque aliud porro, nigrum cum, et cætera, sentit;
Nec refert ea, quæ tangas, quo forte colore
Prædita sint, verum quali magis apta figura:
Scire licet, nil principis opus esse colores:
Sed variis formis varianteis edere tactus.

Præterea, quoniam non certis certa figuris
Est natura coloris, et omnia principiorum
Formamenta queunt in quovis esse nitore:
Cur ea, quæ constant ex illis, non pariter sunt
Omnigenis perfusa coloribus in genere omni?
Conveniebat enim corvos quoque sæpe volanteis
Ex albis album pennis jactare colorem;
Et nigros fieri nigro de semine cycnos,
Aut alio quovis uno, varioque colore.

Quin etiam quanto in parteis res quæque minutas
Distrahitur magis; hoc magis est ut cernere possis
Evanescere paulatim, stinguique colorem:
Ut fit ubi in parvas parteis discerpitur aurum,
Purpura, pœniceusque color clarissimu' multo,
Filatim cum distractus disperditur omnis:
Noscere ut hinc possis, prius omnem efflare colorem
Particulas, quam discedant ad semina rerum.

Postremo, quoniam non omnia corpora vocem
Mittere concedis, neque odorem: propterea fit,

Ut

LIBER SECUNDUS. 57

Ut non omnibus attribuas sonitus, et odores:
 Sic, oculis quoniam non omnia cernere quimus,
 Scire licet, quædam tam constare orba colore,
 Quam sine odore ullo quædam, sonituque remota.
 Nec minus hæc animum, cognoscere posse sagacem
 Quam quæ sunt aliis rebus privata, notisque.

Sed ne forte putes solo spoliata colore
 Corpora prima manere: etiam secreta teporis
 Sunt, ac frigoris omnino, calidique vaporis:
 Et sonitu sterila, et succo jejuna feruntur:
 Nec jaciunt ullum proprio de corpore odorem.
 Sicut amaracini blandum, statæque liquorem
 Et nardi florem, nectar qui naribus halant,
 Cum facere instituas: cum primis quærere par est,
 (Quoad licet, ac potis es reperire,) inolentis olivi
 Naturam, nullam quæ mittat naribus auram:
 Quam minime ut possit mistos in corpore odores,
 Concoctosque, suo contactos perdere viro.

Propterea demum debent primordia rerum
 Non adhibere suum gignundis rebus odorem;
 Nec sonitum; quoniam nihil ab se mittere possunt:
 Nec simili ratione saporem denique quemquam;
 Nec frigus; neque item calidum, tepidumque va-
 pore; et

Cætera; quæ cum ita sunt tandem, ut mortalia con-
 stent,

Molli lenta, fragosa putri, cava corpore raro,
 Omnia sint a principiis sejuncta necesse est,
 Immortalia si volumus subjungere rebus
 Fundamenta, quibus nitatur summa salutis:
 Ne tibi res redeant ad nilum funditus omnes.

Nunc ea, quæ sentire videmus cunque necesse est
 Ex insensilibus tamen omnia consistere
 Principiis constare: neque id manifesta refutant,
 Nec contra pugnant, in promptu cognita quæ sunt:
 Sed magis ipsa manu ducunt, et credere cogunt,

Ex

Ex insensilibus, quod dico, animalia gigni.

Quippe videre licet, vivos existere vermeis
Stercore de tetro, putrorem cum sibi nata sit
Intempestivis ex imbribus humida tellus.

Præterea cunctas itidem res vertere sese.
Vertunt se fluvii, frondes, et pabula læta
In pecudes: vertunt pecudes in corpora nostra
Naturam: et nostro de corpore sæpe ferarum
Augescunt vires, et corpora pennipotentum.
Ergo omneis natura cibos in corpora viva
Vertit, et hinc sensus animantum procreat omneis:
Non alia longe ratione, atque arida ligna
Explicat in flammæ, et in igneis omnia versat.
Jamne vides igitur, magni primordia rerum
Referre in quali sint ordine quæque locata,
Et commissa quibus dent motus, accipiantque?

Tum porro quid id est, animum quod percutit
ipsum?

Quod movet? et varios sensus expromere cogit,
Ex insensilibus ne credas sensibile gigni?
Nimirum, lapides, et ligna, et terra quod una
Mista, tamen nequeunt vitalem reddere sensum.
Illud in his igitur fœdus meminisse decebit;
Non ex omnibus omnino, quæcunque creant res,
Sensilia extemplo, et sensus me dicere gigni:
Sed magni referre, ea primum quantula consent,
Sensibile quæ faciunt, et qua sint prædita forma,
Motibus, ordinibus, posituris denique quæ sint:
Quarum nil rerum in lignis, glebisque videmus.
Et tamen hæc cum sunt quasi putrefacta per imbreis,
Vermiculos pariunt; quia corpora materiali
Antiquis ex ordinibus permota nova re,
Conciliantur ita, ut debent animalia gigni.

Deinde ex sensilibus cum sensibile posse creari
Constituunt, porro ex aliis sentire suetis;
Mollia tum faciunt: nam sensus jungitur omnis
Visceribus,

Visceribus, nervis, venis, quæcunque videmus
Mollia mortali consistere corpore creta.

Sed tamen esto jam posse hæc æterna manere:
Nempe tamen debent aut sensum partis habere;
Aut similia totis animalibus esse putari.

At nequeant per se partes sentire, nec esse:
Namque alium sensus membrorum respuit omnium:
Nec manus a nobis potis est secreta, neque ulla
Corporis omnino sensum pars sola tenere.

Linguitur, ut totis animalibus adsimulentur;
Vitali ut possint consentire undique sensu.

Qui poterunt igitur rerum primordia dici,
Et lethi vitare vias, animalia cum sint,
Atque animalibu' sint mortalibus una, eademque?

Quod tamen ut possint: ab cœtu concilioque,
Nil facient, præter volgum, turbamque animantum:
Scilicet ut nequeant homines, armenta, feræque
Inter sese ullam rem gignere conveniendo
Per Veneris res, extra homines, armenta, ferasque.

Quod si forte suum dimittunt corpore sensum,
Atque alium capiunt: quid opus fuit attribui, quod
Detrahitur? Tum præterea, (quod fugimus ante,)
Quatinus in pullos animaleis vertier ova
Cerminus alituum; vermeisque effervere, terram
Intempestivos cum putror cepit ob imbreis:
Scire licet gigni posse ex non sensibu' sensus.

Quod si forte aliquis dicet, duntaxat oriri
Posse ex non-sensu sensus, sed mobilitate
Ante aliqua tanquam partum, quam proditur extra:
Huic satis illud erit planum facere, atque probare,
Non fieri partum, nisi concilio ante coacto:
Nec commutari quicquam sine conciliatu
Primorum; ut nequeunt ullius corporis esse
Sensus ante ipsam genitam naturam animantis.
Nimirum quia materies disjecta tenetur
Aere fluminibus, terris, flammaque creatis:

Nec

Nec congressa modo vitaleis convenienti
 Contulit inter se motus, quibus omnituentes
 Accensi sensus animantem quamque tuentur.

Præterea quamvis animantem grandior ictus,
 Quam patitur natura, repente affligit, et omneis
 Corporis, atque animi pergit confundere sensus.
 Dissolvuntur enim posituræ principiorum;
 Et penitus motus vitales impediuntur;
 Donec materies omnes concussa per artus
 Vitaleis animæ nodos e corpore solvit,
 Dispersamque foras per caulas ejicit omneis.
 Nam quid præterea facere ictum posse reamur
 Oblatum, nisi discutere, ac dissolvere quæque?

Fit quoque, uti soleant minus oblato acriter ictu
 Reliquiæ motus vitalis vincere sæpe,
 Vincere, et ingenteis plagæ sedare tumultus,
 Inque suos quicquid rursus revocare meatus,
 Et quasi jam lethi dominantem in corpore motum
 Discutere, ac pœne amissos accendere sensus.
 Nam, quare potius lethi jam limine ab ipso
 Ad vitam possint conlecta mente reverti,
 Quam quo decursum prope jam fiet, ire, et abire?

Præterea, quoniam dolor est ubi material
 Corpora vi quadam per viscera viva, per artus
 Sollicitata suis trepidant in sedibus intus:
 Inque locum quando remigrant, fit blanda voluptas:
 Scire licet, nullo primordia posse dolore
 Tentari; nullamque voluptatem capere ex se:
 Quandoquidem non sunt ex ullis principiorum
 Corporibus, quorum motus novitate laborent;
 Aut aliquem fructum capiant dulcedinis almæ.
 Haud igitur debent esse ullo prædita sensu.

Denique, uti possint sentire animalia quæque,
 Principiis si etiam sit sensus tribuendus eorum:
 Quid? genus humanum proprium de quibus fac-
 tum sit?

Scilicet

LIBER SECUNDUS. 61

Scilicet et risu tremulo concussa cachinnant;
 Et lacrymis spargunt rorantibus ora, genasque;
 Multaque de rerum mistura dicere callent;
 Et sibi proporro quæ sint primordia quærunt.

Quandoquidem totis mortalibus adsimulata
 Ipsa quoque ex aliis debent constare elementis;
 Inde alia ex aliis, nusquam consistere ut ausis.
 Quippe sequar, quodcunque loqui, ridereque dices,
 Et sapere, ex aliis eadem hæc facientibus, ut sit.
 Quod si delira hæc, furiosaque cernimus esse;
 Et ridere potest ex non ridentibu' factus;
 Et sapere, et doctis rationem reddere dictis,
 Non ex seminibus sapientibus, atque disertis:
 Qui minus esse queant ea, quæ sentire videmus
 Seminibus permixta carentibus undique sensu?

Denique cœlesti sumus omnes semine oriundi:
 Omnibus ille idem Pater est, unde alma liquenteis
 Humoribus guttas Mater cum Terra recepit,
 Fœta parit nitidas fruges, arbutaque læta;
 Et genus humanum, et parit omnia sæcla ferarum,
 Pabula cum præbet, quibus omnes corpora pascunt,
 Et dulcem ducunt vitam, prolemque propagant.
 Quapropter merito Maternum nomen adeptæ st.
 Cedit item retro de terra quod fuit ante,
 In terras: et quod missum st ex ætheris oris,
 Id rursum cœli rellatum templa receptant.
 Nec sic interimit mors res, ut materiali
 Corpora conficiat, sed cœtum dissipat ollis:
 Inde aliis aliud conjungit, et efficit, omnes
 Res ut convertant formas, mutantque colores,
 Et capiant sensus, et puncto tempore reddant:
 Ut noscas referre, eadem primordia rerum
 Cum quibus, et quali politura contineantur,
 Et quos inter se dent motus, accipiantque:
 (Neve putes æterna penes residere potesse
 Corpora prima, quod in summis fluitare videmus

F

Rebus,

Rebus, et interdum nasci, subitoque perire:)
 Quin etiam refert nostris in versibus ipsis,
 Cum quibus, et quali sint ordine quæque locata.
 Namque eadem cælum, mare, terras, flumina, solem
 Significant; eadem fruges, arbuta, animantibus;
 Si non omnia sint, at multo maxima pars est
 Consimilis: verum positura discrepant hæc.
 Sic ipsis in rebus item jam materiai
 Intervalla, viæ, connexus, pondera, plagæ,
 Concurfus, motus, ordo, positura, figura
 Cum permutantur, mutari res quoque debent.

Nunc animum nobis adhibe veram ad rationem.
 Nam tibi vehementer nova res molitur ad aureis
 Accidere, et nova se species ostendere rerum.
 Sed neque tam facilis res ulla est, quin ea primum
 Difficilis magis ad credendum constet: itemque
 Nil adeo magnum, nec tam mirabile quicquam
 Principio, quod non minuant mirarier omnes
 Paullatim: ut cæli clarum purumque colorem,
 Quemque in se cohibent palantia sidera passim,
 Lunæque, et solis præclara luce nitorem:
 Omnia quæ si nunc primum mortalibus adsint,
 Ex improvviso ceu sint objecta repente;
 Quid magis his rebus poterat mirabile dici,
 Aut minus ante quod auderent fore credere gentes?
 Nil ut opinor, ita hæc species miranda fuisset;
 Quom tibi jam nemo fessus satiate videndi
 Susplicere in cæli dignatur lucida templa.
 Desine quapropter novitate exterritus ipsa
 Exspuere ex animo rationem: sed magis acri
 Iudicio perpende, et, si tibi vera videtur,
 Dede manus: aut, si falsa est, accingere contra.

Quærit enim ratione animus, cum summa loci sit
 Infinita foras hæc extra mœnia mundi;
 Quid sit ibi porro, quo prospicere usque velit mens;
 Atque animi jactus liber quo pervolet ipse.

Principio,

LIBER SECUNDUS. 63

Principio, nobis in cunctas undique parteis,
 Et latere ex utroque, infra, superaue, per omne
 Nulla 'st finis, (uti docui) res ipsaque per se
 Vociferatur, et elucet natura profundi.
 Nullo jam pacto verisimile esse putandum 'st,
 (Undique cum vorsus spatium vacet infinitum,
 Seminaue innumero numero, summaue profunda
 Multimodis volitent æterno percita motu :)
 Hunc unum terrarum orbem, cœlumque creatum ;
 Nil agere illa foris tot corpora materiai :
 Cum præsertim hic sit natura factus ; et ipsa
 Sponte sua forte offendendo semina rerum
 Multimodis, temere, incassum, frustraue, coacta
 Tandem cooluerint ea, quæ coniecta repente
 Magnarum rerum fierent exordia semper,
 Terrai, maris, et cœli, generisque animantum.
 Quare etiam atque etiam taleis fateare necesse 'st
 Esse alios alibi congressus materiai,
 Qualis hic est, avido complexu quem tenet æther.

Præterea, cum materies est multa parata ;
 Cum locus est præsto ; nec res, nec causa moratur
 Ulla ; geni debent nimirum, et confieri res.
 Nunc et feminibus si tanta 'st copia, quantam
 Enumerare ætas animantum non queat omnis ;
 Visque eadem, et natura manet, quæ semina rerum
 Conjicere in loca quæque queat, simili ratione,
 Atque huc sunt coniecta : necesse 'st confiteare
 Esse alios aliis terrarum in partibus orbeis,
 Et varias hominum genteis, et sæcla ferarum.

Huc accedit, ut in summa res nulla sit una,
 Unica quæ gignatur, et unica, solaue crescat :
 Quin cujusque sient sæcli, permultaue eodem
 Sint genere, in primis animalibus, indice mente.
 Inuenies sic montivagum genus esse ferarum ;
 Sic hominum genitam prolem ; sic denique mutas
 Squammigerum pecudes ; et corpora cuncta volan-
 tum.

Quapropter cœlum simili ratione fatendum est,
Terramque, et solem, lunam, mare, cætera, quæ
sunt,

Non esse unica, sed numero magis innumerali:
Quandoquidem vitæ depactus terminus alte
Tam manet his; et tam nativo hæc corpore constant,
Quam genus omne, quod his generatim rebus abundat.

Quæ bene cognita si teneas: natura videtur
Libera continuo, dominis privata superbis,
Ipsa sua per se sponte omnia Diis agere expers.
Nam (proh sancta Deum tranquilla pectora pace
Quæ placidum degunt ævum, vitamque serenam!)
Quis regere immensi summam; quis habere profundi
Endo manu validas potis est moderanter habenas?
Quis pariter cœlos omneis convertere? et omneis
Ignibus ætheriis terras suffire feraceis?
Omnibus inque locis esse omni tempore præsto?
Nubibus ut tenebras faciat; cœlique serena
Concutiat sonitu? tum fulmina mittat; et ædeis
Sæpe suas disturbet; et in deserta recedens
Sæviat, exercens telum, quod sæpe nocenteis
Præterit, exanimatque indignos, inque merenteis?

Multaque post mundi tempus genitale, diemque
Primigenum maris, et terræ, solisque coortum,
Addita corpora sunt extrinsecus; addita circum
Semina, quæ magnum jaculando contulit Omne;
Unde mare, et terræ possent augescere; et unde
Adpareret spatium cœli domus, altaque tecta
Tolleret a tetrīs procul; et consurgeret aer.
Nam sua cuique locis ex omnibus omnia plagis
Corpora distribuuntur, et ad sua sæcla recedunt:
Humor ad humorem; terreno corpore terra
Crescit; et ignem ignes procudunt, ætheraque æther:
Donicum ad extremum crescendi perfica finem
Omnia perduxit rerum natura creatrix.

Ut

LIBER SECUNDUS. 65

Ut fit, ubi nihilo jam plus est, quod datur intra
Vitaleis venas, quam quod fluit, atque recedit:
Omnibus his ætas debet consistere rebus:
His natura suis refrænât viribus auctum.

Nam, quæcunque vides hilâro grandescere adauctu,

Paullatimque gradus ætatis scandere adultæ;
Plura sibi adsumunt, quam de se corpora mittunt:
Dum facile in venas cibus omnis diditur; et dum
Non ita sunt late dispersa, ut multa remittant;
Et plus dispendi faciant, quam vescitur ætas.
Nam certe fluere, ac decedere corpora rebus
Multa, manus dandum est: sed plura accedere debent,
Donicum olefendi summum tetigere cacumen.

Inde minutatim vireis, et robur adultum
Frangit; et in partem pejorem liquitur ætas.
Quippe etenim quanto est res amplior; (augmine
dempto,)

Et quo latior est; in cunctas undique parteis
Plurima eo dispergit, et a se corpora mittit:
Nec facile in venas cibus omnis diditur ei;
Nec satis est, pro quam largos exæstuat ætus,
Unde queat tantum suboriri, ac suppeditare,
Quantum opus est; et quod satis est, natura novare.
Jure igitur pereunt, cum rarefacta fluendo
Sunt; et cum externis succumbunt omnia plagis:
Quandoquidem grandi cibus ævo denique defit;
Nec tuditantia rem cessant extrinsecus ullam
Corpora conficere, et plagis infesta domare.

Sic igitur magni quoque circum mœnia mundi
Expugnata dabunt labem, putreisque ruinas.
Omnia debet enim cibus integrare novando:
Nequicquam: quoniam nec venæ perpetiuntur
Quod satis est; neque quantum opus est, natura ministrat.

Jamque adeo affecta est ætas; effœtaque tellus

Vix animalia parva creat, quæ cuncta creavit
 Sæcla, deditque ferarum ingentia corpora partu.
 Haud (ut opinor) enim mortalia sæcla superne
 Aurea de coelo demisit funis in arva;
 Nec mare, nec fluctus plangentes saxa crearunt:
 Sed genuit tellus eadem, quæ nunc alit ex se.
 Præterea nitidas fruges, vinetaque læta
 Sponte sua primum mortalibus ipsa creavit;
 Ipsa dedit dulceis foetus, et pabula læta:
 Quæ nunc vix nostro grandescunt aucta labore:
 Conterimusque boves, et vires agricolarum:
 Conficimus ferrum vix arvis suppeditati:
 Usque adeo pereunt foetus, augentque labores.
 Jamque caput quassans grandis suspirat arator
 Crebrius incassum magnum cecidisse laborem:
 Et cum tempora temporibus præsentia confert
 Præteritis; laudat fortunas sæpe parentis:
 Et crepat, antiquum genus ut pietate repletum
 Perfacile angustis tolerarit finibus ævum;
 Cum minor esset agri multo modus ante viritim:
 Nec tenet, omnia paullatim tabescere, et ire
 Ad scopulum spatio ætatis defessa vetusto.

T I T I
LUCRETII CARI
DE
RERUM NATURA.

LIBER III.

ETENEBRIS tantis tam clarum extollere lumen
Qui primus potuisti, illustrans commoda vitæ;
Te sequor o Graiæ gentis decus; inque tuis nunc
Fixa pedum pono pressis vestigia signis;
Non ita certandi cupidus, quam propter amorem,
Quod te imitari aveo. Quid enim contendat hi-
rundo

Cycnis? aut quidnam tremulis facere artibus hædi
Consimile in cursu possint, ac fortis equi vis?

Tu pater, et rerum inventor; tu patria nobis
Suppeditas præcepta; tuisque ex, inclute, chartis,
Floriferis ut apes in saltibus omnia limant,
Omnia nos itidem depascimur aurea dicta;
Aurea, perpetua semper dignissima vita.

Nam simul ac ratio tua cœpit vociferari
Naturam rerum haud divina mente coortam;
Diffugiunt animi terrores; mœnia mundi
Discedunt; totum video per Inane geri res.

Apparet divum numen, sedesque quietæ;
Quas neque concutiunt venti; neque nubila nimbis
Adspargunt; neque nix acri concreta pruina
Cana cadens violat: semperque innubilus æther

Integit,

Integit, et large diffuso lumine ridet.
 Omnia suppeditat porro natura; neque ulla
 Res animi pacem delibrat tempore in ullo
 At contra nusquam apparent Acherusia templa:
 Nec tellus obstat, quin omnia dispiciantur,
 Sub pedibus quæcunque infra per Inane geruntur.
 His tibi me rebus quædam divina voluptas
 Percipit, atque horror; quod sic natura tua vi
 Tam manifesta patet ex omni parte resecta.

Et quoniam docui, cunctarum exordia rerum
 Qualia sint; et quam variis distantia formis
 Spoute sua volitent æterno pereita motu;
 Quoque modo possint ex his res quæque creari:
 Hasce secundum res Animi natura videtur,
 Atque Animæ claranda meis jam versibus esse:
 Et metus ille foras præceps Acheruntis agendus
 Funditus, humanam qui vitam turbat ab imo;
 Omnia suffundens mortis nigrore; neque ullam
 Esse voluptatem liquidam puramque relinquit.

Nam, quod sæpe homines morbos magis esse ti-
 mēdos

Infamemque ferunt vitam, quam tartara lethi;
 Et se scire animi naturam sanguinis esse;
 Nec prorsum quicquam nostræ rationis egere:
 Hinc licet advertas animum, magis omnia laudis,
 Aut etiam venti, si fert ita forte voluntas,
 Jactari caussa, quam quod res ipsa probetur.
 Extorres iidem patria, longeque fugati
 Conspectu ex hominum, fœdati crimine turpi,
 Omnibus ærumnis affecti denique vivunt:
 Et quocunque tamen miseri venere, parentant;
 Et nigras mactant pecudes; et manibu' divis
 Inferias mittunt: multoque in rebus acerbis
 Acrius advertunt animos ad relligionem.

Quo magis indubiis hominem spectare periclis
 Convenit; adversisque in rebus noscere qui sit.

Nam

Nam veræ voces tum demum pectore ab imo
Ejiciuntur; et eripitur persona, manet res.

Denique avarities, et honorum cæca cupido,
Quæ miseros homines cogunt transcendere fineis
Juris; et interdum socios scelerum, atque ministros
Nocteis atque dies niti præstante labore
Ad summas emergere opeis: hæc vulnera vitæ
Non minimam partem mortis formidine aluntur.
Turpis enim fama, et contemptus, et acris egestas
Semota ab dulci vita stabilique videntur;
Et quasi jam lethi portas cunctarier ante:
Unde homines, dum se falso terrore coacti
Refugisse volunt longe, longeque recessu;
Sanguine civili rem conflant; divitiasque
Conducunt avidi, cædem cædi accumulantes:
Crudeles gaudent in tristi funere fratris:
Et consanguineum mensas odere, timentque.

Consimili ratione ab eodem sæpe timore
Macerat invidia: ante oculos illum esse potentem,
Illum aspectari, claroque incedere honore;
Ipsi se in tenebris volvi, cænoque queruntur.
Intereunt partim statuarum, et nominis ergo:
Et sæpe usque adeo, mortis formidine, vitæ
Percipit humanos odium, lucisque videndæ,
Ut sibi consciscant mærenti pectore lethum;
Obliti fontem curarum hunc esse timorem;
Hunc vexare pudorem; hunc vincula amicitiai
Rumpere; et in summa pietatem evertere fundo.
Nam jam sæpe homines patriam, carosque parentis
Prodiderunt, vitare Acherusia templa petentes.

Nam veluti pueri trepidant, atque omnia cæcis
In tenebris metuunt: sic nos in luce timemus
Interdum, nihilo quæ sunt metuenda magis, quam
Quæ pueri in tenebris pavitant, finguntque futura.
Hunc igitur terrorem animi, tenebrasque necesse est
Non radii solis, neque lucida tela diei

Discutiant,

Discutiant, sed naturæ species, ratioque.

Primum Animum dico (mentem quem sæpe vocamus,)

In quo concilium vitæ, regimenque locatum est,
Esse hominis partem nihilo minus, ac manus, et
pes,

Atque oculi partes animantis totius extant.

Quamvis multa quidem Sapientum turba putarunt
Sensum animi certa non esse in parte locatum;

Verum habitum quendam vitalem corporis esse;

Harmoniam Graij quam dicunt; quod faciat nos

Vivere cum sensu, nulla cum in parte fiet mens:

Ut bona sæpe valetudo cum dicitur esse

Corporis; et non est tamen hæc pars ulla valentis:

Sic animi sensum non certa parte reponunt:

Magnopere in quo mi diversi errare videntur.

Sæpe utique in promptu corpus, quod cernitur,
ægrit;

Cum tamen ex alia lætamur parte latenti:

Et retro fit, uti contra fit sæpe vicissim,

Cum miser ex animo, lætatur corpore toto:

Non alio pacto, quam si pes cum dolet ægri,

In nullo caput interea fit forte dolore.

Præterea molli somno cum dedita membra;

Effusumque jacet sine sensu corpus onustum:

Est aliud tamen in nobis, quod tempore in illo

Multimodis agitur; et omneis accipit in se

Lætitiæ motus, et curas cordis inaneis.

Nunc Animam quoque ut in membris cognoscere
possis

Esse, neque harmoniam corpus retinere solere:

Pincipio fit, uti detracto corpore multo,

Sæpe tamen nobis in membris vita moretur.

Atque eadem rursus, cum corpora pauca caloris

Diffugere; forasque per os est editus aer;

Deserit extemplo venas, atque ossa relinquit:

Noscere

Noscere ut hinc possis, non æquas omnia parteis
 Corpora habere; neque ex æquo fulcire salutem:
 Sed magis hæc, venti quæ sunt, calidique vaporis
 Semina, curare in membris ut vita morietur.
 Est igitur calor, ac ventus vitalis in ipso
 Corpore, qui nobis moribundos deferit artus.

Quapropter, quoniam sit animi natura reperta,
 Atque animæ, quasi pars hominis: redde harmoniai
 Nomen ab organico saltu delatum Heliconis;
 Sive aliunde ipsi porro traxere; et in illam
 Transfulerunt, proprio quæ tum res nomine egebat.
 Quicquid id est, habeant: Tu cætera percipe dicta.
 Nunc animum, atque animam dico conjuncta teneri
 Inter se, atque unam naturam conficere ex se:
 Sed caput esse quasi, et dominari in corpore toto
 Consilium, quod nos animum, mentemque voca-
 mus:

Idque situm media regione in pectoris hæret.
 Hic exultat enim pavor, ac metus; hæc loca circum
 Lætitiæ mulcent; hic ergo mens animusque sit.
 Cætera pars animæ per totum diffusa corpus
 Paret; et ad numen mentis, momenque movetur:
 Idque sibi solum per se sapit, et sibi gaudet:
 Cum neque res animam, neque corpus commovet
 ulla.

Et quasi, cum caput aut oculus, tentante dolore,
 Læditur in nobis, non omni concruciamur
 Corpore: sic animus nonnunquam læditur ipse,
 Lætitiæque viget; cum cætera pars animæ
 Per membra, atque artus nulla novitate cietur.
 Verum ubi vehementi magis est commota metu mens,
 Consentire animam totam per membra videmus:
 Sudores itaque, et pallorem existere toto
 Corpore; et infringi linguam; vocemque aboriri;
 Caligare oculos; sonere aureis; succidere artus.

Denique concidere ex animi terrore videmus

Sæpe

Sæpe homines: facile ut quivis hinc noscere possit,
Esse animam cum animo conjunctam; quæ cum ani-
mi vi

Percussa 'st exin corpus propellit, et icit.

Hæc eadem ratio naturam animi, atque animai
Corpoream docet esse: ubi enim propellere mem-
bra;

Conripere ex somno corpus; mutareque voltum;
Atque hominem totum regere ac versare videtur:
(Quorum nil fieri sine tactu posse videmus;
Nec tactum porro sine corpore:) nonne fatendum 'st
Corporeâ natura animum constare, animamque?

Præterea pariter fungi cum corpore; et una
Consentire animum nobis in corpore cernis.
Si minus offendit vitam vis horrida teli,
Ossibus ac nervis disclusis intus adacta;
Attamen insequitur languor; terræque petitus
Suavis; et in terra mentis qui gignitur æstus;
Interdumque quasi exsurgendi incerta voluntas.
Ergo corpoream naturam animi esse necesse 'st:
Corporeis quoniam telis, ictuque laborat.

Is tibi nunc animus quali sit corpore; et unde
Constiterit; pergam rationem reddere dictis.
Principio esse aio persubtilem atque minutis
Perquam corporibus factum constare. Id ita esse,
Hinc licet advertas animum, ut pernoscere possis.
Nil adeo fieri celeri ratione videtur,
Quam si mens fieri proponit, et inchoat ipsa.
Ocius ergo animus, quam res se perciet ulla,
Ante oculos quarum in promptu natura videtur.
At quod mobile tantopere 'st, constare rotundis
Perquam seminibus debet, perquamque minutis;
Momine uti parvo possint impulsa moveri.
Namque movetur aqua, et tantillo momine flutat;
Quippe volubilibus, parvisque creata figuris.
At contra mellis constantior est natura,

Et

Et pigri latices magis, et cunctantior actus;
 Hæret enim inter se magis omnis material
 Copia: nimirum quia non tam lævibus extat
 Corporibus; neque tam subtilibus atque rotundis.
 Namque papaverum, aura potest suspensa, levisque
 Cogere, ut ab summo tibi diffuat altus acervus.
 At contra lapidum conjectum, spiclorumque
 Nenu potest. Igitur parvissima corpora quanto
 Et lævissima sunt, ita mobilitata feruntur.
 At contra quo quæque magis cum pondere magno,
 Aspera que inveniuntur, eo stabilita magis sunt.

Nunc igitur, quoniam st animi natura reperta
 Mobilis egregie; perquam constare necesse st
 Corporibus parvis et lævibus atque rotundis.
 Quæ tibi cognita res in multis, O Bone, rebus
 Utilis inveniatur, et opportuna cluebit.

Hæc quoque res etiã naturam deliquat ejus,
 Quam tenui constat textura; quamque loco se
 Contineat parvo, si possit conglomerari;
 Quod simul atque hominem lethi secunda quies est
 Indepta; atque animi natura, animæque recessit:
 Nil ibi limatum de toto corpore cernas
 Ad speciem; nil ad pondus: mors omnia præstat,
 Vitalem præter sensum, calidumque vaporem.
 Ergo animam totam perparvis esse necesse st
 Seminibus, nexam per venas, viscera, nervos:
 Quatinus omnis ubi e toto jam corpore cessit;
 Extima membrorum circum-cæsurâ tamen se
 Incolumem præstat; nec defit ponderis hilum:
 Quod genus, est Bacchi cum flos evanuit; aut cum
 Spiritus unguenti suaveis diffugit in auras;
 Aut aliquo cum jam succus de corpore cessit:
 Nil oculis tamen esse minor res ipsa videtur
 Propterea; neque detractum de pondere quicquam:
 Nimirum, quia multa, minuta que semina succos
 Efficiunt, et odorem in toto corpore rerum.

Quare etiam atque etiam mentis naturam, animæ-
que

Scire licet perquam paucillis esse creatam
Seminibus: quoniam fugiens nil ponderis aufert.
Nec tamen hæc simplex nobis natura putanda est.
Tenuis enim quædam moribundos deserit aura,
Mista vapore; vapor porro trahit æra secum;
Nec calor est quisquam, cui non sit mistus et aer.
Rara quod ejus enim constat natura, necesse est
Aeris inter eum primordia multa cieri.

Jam triplex animi est igitur natura reperta.
Nec tamen hæc sat sunt ad sensum cuncta creandum:
Nil horum quoniam recipit mens posse creare
Sensiferos motus, quædam qui mente volutent.
Quarta quoque his igitur quædam natura necesse est
Attribuatur; (ea est omnino nominis expers:)
Quæ neque mobilius quicquam; neque tenuius extat,
Nec magis e parvis, aut lævibus ex elementis;
Sensiferos motus quæ didit prima per artus.
Prima cietur enim parvis perfecta figuris;
Inde calor motus, et venti cæca potestas
Accipit; inde ær; inde omnia mobilitantur:
Tum quatitur sanguis; tum viscera persentiscunt
Omnia; postremo datur ossibus, atque medullis,
Sive voluptas est, sive est contrarius ardor.

Nec temere huc dolor usque potest penetrare, ne-
que acre

Permanare malum, quin omnia perturbentur:
Usque adeo ut vitæ defit locus; atque animai
Diffugiant partes per caulas corporis omneis.
Sed plerumque fit in summo quasi corpore finis
Motibus: hanc ob rem vitam retinere valemus.

Nunc, ea quo pacto inter sese mista, quibusque
Compta modis vigeant, rationem reddere aventem,
Abstrahit invitum patrii sermonis egestas.
Sed tamen, ut potero summatim attingere, tangam.

Inter

Inter enim cursant primordia principiorum
Motibus inter se, nihil ut secernier unum
Possit; nec spatio fieri divisa potestas:
Sed quasi multæ vis unius corporis extant.
Quod genus in quovis animantium viscere volgo
Est odor, et quidam calor, et sapor; et tamen ex his
Omnibus est unum perfectum corporis augmen.
Sic calor, atque aer, et venti cæca potestas
Mista creant unam naturam, et mobilis illa
Vis, initium motus ab se quæ dividit ollis;
Sensifer unde oritur primum per viscera motus.
Nam penitus prorsum latet hæc natura, subestque;
Nec magis hæc infra quicquam est in corpore nostro:
Atque anima est animæ proporro totius ipsa.
Quod genus in nostris membris, et corpore toto
Mista latens animi vis est, animæque potestas;
Corporibus quia de parvis, paucisque creata est.
Sic tibi nominis hæc expers vis, facta minutis
Corporibus latet; atque animai totius ipsa
Proporro est anima; et dominatur corpore toto.
Consimili ratione necesse est ventus, et aer,
Et calor inter se vigeant commista per artus;
Atque aliis aliud subsit magis, emineatque;
Ut quiddam fieri videatur de omnibus unum:
Ne calor, ac ventus seorsum, seorsumque potestas
Aeris interimant sensum, diductaque solvant.

Est etiam calor ille animo, quem sumit in ira;
Cum ferviscit, et ex oculis micat acribus ardor.
Est et frigida multa comes formidinis aura;
Quæ ciet horrorem in membris, et concitat artus.
Est etiam quoque pacati status aeris ille;
Pectore tranquillo qui fit, voltuque sereno.
Sed calidi plus est illis, quibus acria corda,
Iracundaque mens facile efferviscit in ira:
Quo genere in primis vis est violenta leonum;
Pectora qui fremitu rumpunt plerumque gementes;

Nec capere irarum fluctus in pectore possunt,
 At ventosa magis cervorum frigida mens est;
 Et gelidas citius per viscera concitat auras;
 Quæ tremulum faciunt membris existere motum.
 At natura boum placido magis aere vivit;
 Nec nimis irai fax unquam subdita percit
 Fumida, suffundens cæcæ caliginis umbras;
 Nec gelidi torpet telis perfixa pavoris:
 Inter utrosque sita est, cervos, sævosque leones.

Sic hominum genus est: quamvis doctrina politos
 Constituat pariter quosdam; tamen illa relinquit
 Naturæ cujusque animæ vestigia prima.
 Nec radicitus evelli mala posse putandum est;
 Quin proclivius hic iras decurrat ad acreis;
 Ille metu citius paullo tentetur; at ille
 Tertius accipiat quædam clementius æquo.
 Inque aliis rebus multis differre necesse est
 Naturas hominum varias, moresque sequaceis:
 Quorum ego nunc nequeo cæcas exponere causas;
 Nec reperire figurarum tot nomina, quot sunt
 Principiis, unde hæc oritur variantia rerum.
 Illud in his rebus videor firmare potesse;
 Usque adeo naturarum vestigia linqui
 Parvola, quæ nequeat ratio depellere dictis:
 Ut nihil impediat dignam Diis degere vitam.

Hæc igitur natura tenetur corpore ab omni;
 Ipsaque corporis est custos; et caussa salutis.
 Nam communibus inter se radicibus hærent:
 Nec sine perniciæ divelli posse videntur.
 Quod genus, e turis glebis evellere odorem
 Haud facile est, quin intereat natura quoque ejus.
 Sic animi, atque animæ naturam corpore toto
 Extrahere haud facile est, quin omnia dissolvantur.
 Implexis ita principiis ab origine prima
 Inter se sunt consorti prædita vita:
 Nec sine vi quicquam alterius sibi posse videtur
 Corporis,

Corporis, atque animi seorsum sentire potestas:
Sed communibus inter eos conflatur utrinque
Motibus accensus nobis per viscera sensus.

Præterea, corpus per se nec gignitur unquam;
Nec crescit; nec post mortem durare videtur.
Non enim, ut humor aquæ dimittit sæpe vaporem,
Qui datus est, neque ab hac causa convellitur ipse,
Sed manet incolumis: non, inquam, sic animai
Discidium possunt artus perferre relictæ:
Sed penitus pereunt convulsi, conque putrescunt.
Ex ineunte ævo sic corporis atque animai
Mutua vitaleis discunt contagia motus,
Maternis etiam in membris, alvoque reposita;
Discidium ut nequeat fieri sine peste, maloque:
Ut videas, quoniã conjuncta 'st causa salutis,
Conjunctam quoque naturam consistere eorum.

Quod superest, si quis corpus sentire renutat;
Atque animam credit permistam corpore toto
Suscipere hunc motum, quem sensum nominamus;
Vel manifestas res contra, verasque repugnat.
Quid sit enim corpus sentire quis efferet unquam,
Si non ipsa palam quod res dedit ac docuit nos?
At dimissa anima corpus caret undique sensu:
Perdit enim quod non proprium fuit ejus in ævo:
Multaque præterea perdit, cum expellitur ævo.

Dicere porro oculos nullam rem cernere posse;
Sed per eos animum ut foribus spectare reclusis,
Desipere 'st: contra cum sensus dicat eorum:
Sensus enim trahit, atque acies detrudit ad ipsas;
Fulgida præsertim cum cernere sæpe nequimus;
Lumina luminibus quia nobis præpediuntur:
Quod foribus non fit: neque enim, qua cernimus
ipsi,
Ostia fucipiunt ullum reclusa laborem.

Præterea, si pro foribus sunt lumina nostra;
Jam magis exemptis oculis debere videtur

Cernere res animus sublatis postibus ipsis.

Illud in his rebus nequaquam sumere possis,
 Democriti quod sancta viri sententia ponit;
 Corporis atque animi primordia singula primis
 Adposita alternis variare, ac necesse membra.
 Nam cum multo sunt animai elementa minora,
 Quam quibus e corpus nobis et viscera constant;
 Tum numero quoque confedunt; et rara per artus
 Diffusa sunt; duntaxat ut hoc promittere possis,
 Quantula prima queant nobis injecta ciere
 Corpora sensiferos motus in corpore, tanta
 Intervalla tenere exordia prima animai.
 Nam neque pulveris interdum sentimus adhæsum
 Corpore; nec membris incussam insidere cretam;
 Nec nebulam noctu; nec aranei tenuia fila
 Obvia sentimus, quando obretimur euntes;
 Nec supra caput ejusdem cecidisse vietam
 Vestem; nec plumas avium; papposque volanteis,
 Qui nimia levitate cadunt plerumque gravatim:
 Nec repentis itum cujusviscunque animantis
 Sentimus; nec priva pedum vestigia quæque,
 Corpore quæ in nostro culices, et cætera ponunt.
 Usque adeo prius est in nobis multa ciendum
 Semina, corporibus nostris immista per artus,
 Quam primordia sentiscant concussa animai;
 Et quam intervallis tantis tudinantia possint
 Concurfare, coire, et dissultare vicissim.

Et magis est animus vitæ claustra coercens;
 Et dominantior ad vitam; quam vis animai.
 Nam sine mente, animoque nequit residere per artus
 Temporis exiguam partem pars ulla animai;
 Sed comes insequitur facile, et discedit in auras;
 Et gelidos artus in lethi frigore linquit,
 At manet in vita, cui mens animusque remansit,
 Quamvis est circum-cæsis lacer undique membris:
 Truncus, adempta anima circum, membrisque re-
 motis, Vivit,

Vivit, et ætherias vitaleis succipit auras:
 Si non omnimodis, at magna parte animai
 Privatus, tamen in vita cunctatur, et hæret.
 Ut lacerato oculo circum si pupula mansit
 Incolumis, stat cernendi vivata potestas;
 Dummodo ne totum corrumpas luminis orbem;
 Sed circumcidas aciem, solamque relinquas:
 Id quoque enim sine pernicie confiet eorum.
 At si tantula pars oculi media illa peresa 'st;
 Incolumis quamvis alioqui splendidus orbis;
 Occidit extemplo lumen, tenebræque sequuntur:
 Hoc anima atque animus vincti sunt fœdere semper.

Nunc age, nativos animantibus, et mortaleis
 Esse animos, animasque leveis, ut noscere possis;
 Conquisita diu, dulcique reperta labore,
 Digna tua pergam disponere carmina vita.
 Tu fac utrumque uno subjungas nomen eorum;
 Atque animam, verbi causa, cum dicere pergam,
 Mortalem esse docens; animum quoque dicere
 credas:

Quatinus est unum inter se, conjunctaque res est,

Principio, quoniam tenuem constare minutis
 Corporibus docui; multoque minoribus esse
 Principiis factam, quam liquidus humor aquai 'st;
 Aut nebula; aut fumus: nam longe mobilitate
 Præstat, et a tenui causa magis ista movetur:
 Quippe ubi imaginibus fumi, nebulaeque movetur:
 Quod genus, in somnis sopiti ubi cernimus alta
 Exhalare vapore altaria, ferreque fumum:
 Nam procul hæc dubio nobis simulacra genuntur.
 Nunc igitur quoniam quassatis undique vasis
 Diffluere humorem, et laticem discedere cernis:
 Et nebula, ac fumus quoniam discedit in auras:
 Crede animam quoque diffundi; multoque perire
 Ocius, et citius dissolvi corpora prima,
 Cum semel omnibus e membris ablata recessit.

Quippe

Quippe etenim corpus, quod vas quasi constitit ejus,
 Cum cohibere nequit conquassatum ex aliqua re,
 Ac rarefactum detracto sanguine venis;
 Aere qui credas posse hanc cohiberier ullo?
 Corpore qui nostro rarus magis am cohibeffit?

Præterea, gigni pariter cum corpore; et una
 Crescere sentimus; pariterque senescere mentem.
 Nam velut infirmo pueri, teneroque vagantur
 Corpore; sic animi sequitur sententia tenuis.
 Inde ubi robustis adolevit viribus ætas;
 Consilium quoque majus, et audior est animi vis.
 Post ubi jam validis quassatu 'st viribus ævi
 Corpus; et obtusis ceciderunt viribus artus:
 Claudicat ingenium; delirat linguaque; mensque;
 Omnia deficiunt; atque uno tempore defunt.
 Ergo dissolvi quoque convenit omnem animam
 Naturam; ceu fumus in altas aeris auras:
 Quandoquidem gigni pariter, pariterque videmus
 Crescere; et (ut docui) simul ævo seffa fatiscit.

Huc accedit, uti videamus, corpus ut ipsum
 Suscipere immaneis morbos, durumque dolorem;
 Sic animum curas acreis, luctumque, metumque.
 Quare participem lethi quoque convenit esse.

Quinetiam morbis in corporis avius errat
 Sæpe animus; dementit enim; deliraque fatur:
 Interdumque gravi lethargo fertur in altum,
 Æternumque soporem, oculis, nutuque cadenti:
 Unde neque exaudit voces; neque noscere vultus
 Illorum potis est; ad vitam qui revocantes
 Circumstant, lacrymis rorantes ora, genasque.
 Quare animum quoque dissolvi fateare necesse 'st:
 Quandoquidem penetrant in eum contagia morbi.
 Nam dolor, ac morbus, lethi fabricator uterque 'st;
 Multorum exitio perdocti quod sumus ante.

Denique cur, hominem cum vini vis penetravit
 Acris; et in venas discessit diditus ardor;

Consequitur

Consequitur gravitas membrorum? præpediuntur
 Crura vacillanti? tardescit lingua? madet mens?
 Nant oculi? clamor, singultus, jurgia gliscunt?
 Et jam cætera de genere hoc quæcunque sequuntur?
 Cur ea sunt; nisi quod vehemens violentia vini
 Conturbare animam consuevit corpore in ipso?
 At quæcunque queunt conturbari, inquepediri,
 Significant, (paullo si durior insinuarit
 Causa,) fore ut pereant, ævo privata futuro.

Quinetiam, subita vi morbi sæpe coactus
 Ante oculos aliquis nostros, ut fulminis ictu,
 Concidit; et spumas agit; ingemit; et tremitt artus;
 Desipit; extentat nervos; torquetur; anhelat
 Inconstanter; et in jactando membra fatigat:
 Nimirum, quia vis morbi distracta per artus
 Turbat agens animum: spumans ut in æquore falso
 Ventorum validis ferviscit viribus unda.
 Exprimitur porro gemitus; quia membra dolore
 Afficiuntur; et omnino quod semina vocis
 Ejiciuntur, et ore foras glomerata feruntur,
 Qua quasi consuerunt, et sunt munita viai.
 Desipientia fit; quia vis animi, atque animai
 Conturbatur; et (ut docui) diuisa seorsum
 Disiectatur, eodem illo distracta veneno.
 Inde, ubi jam morbi se flexit causa; reditque
 In latebras atercorrupti corporis humor;
 Tum quasi talipedans primum confurgit; et omneis
 Paullatim redit in sensus; animamque receptat.
 Hæc igitur tantis ubi morbis corpore in ipso
 Jactetur; miserisque modis distracta laboret:
 Cur eandem credis, sine corpore, in aere aperto,
 Cum validis ventis ætatem degere posse?

Et quoniam mentem sanari, corpus ut ægrum,
 Cernimus; et flecti medicina posse videmus:
 Id quoque præfagit mortalem vivere mentem.
 Addere enim parteis; aut ordine trajicere æquum est;

Aut

Aut aliud prorsum de summa detrahere illum;
 Commutare animum quicumque adoritur, et infit;
 Aut aliam quamvis naturam flectere quærit.
 At neque transferri sibi parteis; nec tribui vult,
 Immortale quod est quicquam; neque defluere hilum.
 Nam quodcunque suis mutatum finibus exit,
 Continuo hoc mors est illius quod fuit ante.
 Ergo animus sive ægrescit, mortalia signa
 Mittit; (uti docui;) seu flectitur a medicina:
 Usque adeo falsæ rationi vera videtur
 Res occurrere; et effugium præcludere eunti;
 Ancipitique refutatu convincere falsum.

Denique sæpe hominem paullatim cernimus ire;
 Et membratim vitalem perdere sensum:
 In pedibus primum digitos livescere, et ungueis;
 Inde pedes, et crura mori: post inde per artus
 Ire alios tractim gelidi vestigia lethi.
 Scinditur atqui animæ quoniam natura; nec uno
 Tempore sincera existit; mortalis habenda est.
 Quod si forte putas ipsam se posse per artus
 Introrsum trahere; et parteis conducere in unum;
 Atque ideo cunctis sensum deducere membris;
 At locus ille tamen, quo copia tanta animai
 Cogitur, in sensu debet majore videri.
 Qui quoniam nusquam est; nimirum, (ut diximus ante)
 Dilaniata foras dispergitur; interit ergo.
 Quin etiam, si jam libeat concedere falsum,
 Et dare; posse animam glomerari in corpore eorum,
 Lumina qui linqunt moribundi particulatim:
 Mortalem tamen esse animam fateare necesse est.
 Nec refert, utrum pereat dispersa per auras;
 An contractis in se partibus obbrutescat:
 Quando hominem totum magis, ac magis undique
 sensus

Deficit; et vitæ minus, et minus undique restat.

Et quoniam mens est hominis pars una; locoque

Fixa

LIBER TERTIUS. 83

Fixa manet certo; velut aures, atque oculi sunt;
 Atque alii sensus, qui vitam cunque gubernant:
 Et veluti manus, atque oculus, nareve, seorsum
 Secreta a nobis nequeant sentire; neque esse:
 Sed tamen in parvo linquuntur tempore tali.
 Sic animus per se non quit sine corpore, et ipso
 Esse homine; illius quasi quod vas esse videtur:
 Sive aliud quidvis potis es conjunctius eij
 Fingere; quandoquidem connexus corpori adhæret.

Denique corporis, atque animi vivata potestas
 Inter se conjuncta valent, vitæque fruuntur.
 Nec sine corpore enim vitæis edere motus
 Sola potest animi per se natura; nec autem
 Cassum anima corpus durare, et sensibus uti.
 Scilicet, avolsus radicitus ut nequit ullam
 Dispicere ipse oculus rem, seorsum corpore toto:
 Sic anima atque animus per se nil posse videntur:
 Nimirum, quia per venas, et viscera mistim,
 Per nervos, atque ossa tenentur corpore ab omni.
 Nec magnis intervallis primordia possunt
 Libera dissultare; ideo conclusa moventur
 Sensiferos motus; quos extra corpus in auras
 Aeris haud possunt post mortem ejecta moveri:
 Propterea quia non simili ratione tenentur.
 Corpus enim atque animans erit aer; si cohibere
 Sese anima, atque in eo poterit concludere motus,
 Quos ante in nervis, et in ipso corpore agebat.
 Quare etiam atque etiam resoluta corporis omni
 Tegmine, et ejectis extra vitalibus auris,
 Dissolvi sensus animi fateare necesse est,
 Atque animam; quoniam conjuncta est causa duo-
 bus.

Denique cum corpus nequeat perferre animæ
 Discidium, quin id tetro tabescat odore:
 Quid dubitas, quin ex imo, penitusque coorta
 Emanarit, uti fumus diffusa animæ vis?

Atque

Atque ideo tanta mutatum putre ruina
 Conciderit corpus penitus; quia mota loco sunt
 Fundamenta foras animæ; manantque per artus,
 Perque viarum omnes flexus, in corpore qui sunt,
 Atque foramina? multimodis ut noscere possis
 Dispertitam animæ naturam exisse per artus:
 Et prius esse sibi distractam corpore in ipso,
 Quam prolapsa foras enaret in aeris auras?
 Quinetiam, sineis dum vitæ vertitur intra;
 Sæpe aliqua tamen e causa labefacta videtur
 Ire anima, et toto solvi de corpore membra;
 Et quasi supremo languescere tempore voltus;
 Molliaque exangui cadere omnia corpore membra:
 Quod genus est, animo male factum cum perhibe-

tur,
 Aut animum liquisse, ubi jam trepidatur, et omnes
 Extremum cupiunt vires reprendre vinculum.
 Conquassatur enim tum mens, animæque potestas
 Omnis? et hæc ipso cum corpore conlabefiunt:
 Ut gravior paullo possit dissolvere causa.

Quid dubitas, tandem quin extra prodita corpus
 Imbecilla foras, in aperto, tegmine dempto,
 Non modo non omnem possit durare per ævum,
 Sed minimum quodvis nequeat consistere tempus?

Nec sibi enim quisquam moriens sentire videtur
 Ire foras animam incolumem de corpore toto;
 Nec prius ad jugulum, et superas succedere fauceis:
 Verum deficere in certa regione locatam:
 Ut sensus alios, in parti quemque sua, scit
 Dissolvi: quod si immortalis nostra foret mens;
 Non jam se moriens dissolvi conquereretur:
 Sed magis ire foras, vestemque relinquere, ut an-

guis,
 Gauderet, prælonga senex aut cornua cervus.
 Denique cur animi nunquam mens, consiliumque
 Gignitur in capite, aut pedibus, manibusve; sed unis
 Sedibus,

Sedibus, et certis regionibus omnis inhæret:
 Si non certa loca ad nascendum reddita cuique
 Sunt: et ubi quicquid possit durare creatum?
 Atque ita multimodis pro totis artubus esse,
 Membrorum ut nunquam existat præposterus ordo.
 Usque adeo sequitur res rem; neque flamma creari
 in

Fluminibus solita est; neque in igni gignier algor.

Præterea, si immortalis natura animæ est;
 Et sentire potest, secreta a corpore nostro:
 Quinque (ut opinor) eam faciendum est sensibus auc-
 tam:

Nec ratione alia nosmet proponere nobis
 Possumus infernas animas Acherunte vagare.
 Pictores itaque, et scriptorum sæcla priora
 Sic animas introduxerunt sensibus auctas.
 At neque seorsum oculi, neque nares, nec manus
 ipsa

Esse potest anima: neque seorsum lingua, nec aures
 Absque anima per se possunt sentire; nec esse.

Et quoniam toto sentimus corpore inesse
 Vitalem sensum; et totum esse animale videmus:
 Si subito medium celeri præciderit ictu
 Vis aliqua, ut seorsum partem secernat utramque;
 Dispertita proculdubio quoque vis animæ,
 Et discissa, simul cum corpore disjicietur:
 At quod scinditur, et parteis discedit in ullas,
 Scilicet æternam sibi naturam abnuit esse.
 Falciferos memorant currus abscindere membra
 Sæpe ita desubito permixta cæde calenteis,
 Ut tremere in terra videatur ab artubus id, quod
 Decidit abscissum: cum mens tamen, atque homi-
 nis vis

Mobilitate mali non quit sentire dolorem;
 Et simul, in pugnae studio quod dedita mens est,
 Corpore cum reliquo pugnam, cædeisque petiit:

H

Nec

Nec tenet, amissam lævam cum tegmine sæpe
 Inter equos abstraxe rotas, falceisque rapaceis:
 Nec cecidisse alius dextram, cum scandit, et instat.
 Inde alius conatur adempto surgere crure;
 Cum digitos agit propter moribundus humi pes:
 Et caput abscissum calido, viventeque trunco,
 Servat humi voltum vitalem, oculosque patenteis;
 Donec reliquias animai reddidit omneis.
 Quin etiam tibi si lingua vibrante minantis
 Serpentis caudam procero corpore, utrinque
 Sit libitum in multas parteis discindere ferro;
 Omnia jam seorsum cernes amcisa recenti
 Volnere tortari; et terram conspergere tabo;
 Ipsam seque retro partem petere ore priorem,
 Volneris ardenti ut morfu premat icta dolore.
 Omnibus esse igitur totas dicemus in illis
 Particulis animas? at ea ratione sequetur,
 Unam animantem animas habuisse in corpore mul-
 tas.

Ergo divisa est ea, quæ fuit una simul cum
 Corpore: qua propter mortale utrumque putan-
 dum est;

In multas quoniam parteis discinditur æque.

Præterea, si immortalis natura animai
 Constat; et in corpus nascentibus insinuatur:
 Cur super anteaetam ætatem meminisse nequimus?
 Nec vestigia gestarum rerum ulla tenemus?
 Nam si tantopere est animi mutata potestas,
 Omnis ut actarum exciderit retinentia rerum:
 Non (ut opinor) id ab letho jam longiter errat.
 Quapropter fateare necesse est, quæ fuit ante,
 Interiisse: et quæ nunc est, nunc esse creatam.

Præterea, si jam perfecto corpore nobis
 Inferri solita est animi vivata potestas,
 Tum cum gignimur, et vitæ cum limen inimus:
 Haud ita conveniebat, uti cum corpore, et una

Cum

Cum membris videatur in ipso sanguine cresse:
 Sed velut in cavea, per se sibi vivere solam
 Convenit; ut sensu corpus tamen affluat omne.
 Quare etiam atque etiam nec originis esse putan-
 dum est

Experteis animas; nec lethi lege solutas.
 Nam neque tantopere adnecti potuisse putandum est
 Corporibus nostris extrinsecus insinuatæ:
 Quod fieri totum contra manifesta docet res.
 Namque ita connexa est per venas, viscera, nervos,
 Ossaque; uti dentes quoque sensu participentur:
 Morbus ut indicat; et gelidai stringor aquai;
 Et lapis oppressus sub dente e frugibus asper.
 Nec tam contextæ cum sint, exire videntur
 Incolumes posse; et salvas exsolvere sese
 Omnibus e nervis, atque ossibus, articulisque.

Quod si forte putas extrinsecus insinuatam
 Permanare animam nobis per membra solere;
 Tanto quæque magis cum corpore fusa peribit.
 Quod permanat enim, dissolvitur: interit ergo.
 Dispertitur enim per caulas corporis omneis:
 Ut cibus in membra atque artus cum diditur om-
 neis,

Disperit; atque aliam naturam sufficit ex se.
 Sic anima, atque animus quamvis integra recens in
 Corpus eunt; tamen in manando dissolvuntur:
 Dum quasi per caulas omneis diduntur in artus
 Particulæ, quibus hæc animi natura creatur;
 Quæ nunc in nostro dominatur corpore, nata
 Ex illa, quæ tunc peritat partita per artus.
 Quapropter neque natali privata videtur
 Esse die natura animæ; neque funeris experts.

Semina præterea linquuntur, necne, animai
 Corpore in exanimo? quod si linquuntur, et insunt,
 Haud erit, ut merito immortalis possit haberi:
 Partibus amissis quoniam libata recessit.

Sin ita finceris membris ablata profugit,
 Ut nullas parteis in corpore liquerit ex se;
 Unde cadavera racenti jam viscere vermeis
 Expirant? atque unde animantum copia tanta
 Exos, et exsanguis tumidos perfluctuat artus?

Quod si forte animas extrinsecus insinuari
 Vermibus; et privas in corpora posse venire
 Credis; nec reputas, cur millia multa animarum
 Conveniant, unde una recesserit: hoc tamen est ut
 Quærendum videatur, et in discrimen agendum:
 Utrum tandem animæ venentur semina quæque
 Vermiculorum; ipsæque sibi fabricentur ubi sint:
 An jam corporibus perfectis insinuentur.
 At neque, cur faciant ipsæ, quareve laborent,
 Dicere suppeditat; neque enim, sine corpore cum
 sunt,

Sollicitæ volitant morbis, algoque, fameque.
 Corpus enim magis his vitiis adfines laborat:
 Et mala multa animus contage fungitur ejus.
 Sed tamen his esto quamvis facere utile corpus,
 Quod subeant: at qua possint, via nulla videtur.
 Haud igitur faciunt animæ sibi corpora, et artus.
 Nec tamen est ut jam perfectis insinuentur
 Corporibus: neque enim poterunt subtiliter esse
 Connexæ; neque consensu contagia fient.

Denique cur acris violentia triste leonum
 Seminium sequitur: doli' volpibus, et fuga cervis
 A patribus datur, et patrius pavor incitat artus?
 Et jam cætera de genere hoc; cur omnia membris
 Ex ineunte ævo ingenerascunt, inque genuntur;
 Si non certa suo quia semine, seminioque
 Vis animi pariter crescit cum corpore toto?
 Quod si immortalis foret, et mutare soleret
 Corpora; permistis animantes moribus essent:
 Effugeret canis Hyrcano de semine sæpe
 Cornigeri incursum cervi; tremereque per auras
 Aeris

LIBER TERTIUS. 89

Aeris accipiter fugiens veniente columba ;
Despererent homines ; saperent fera sæcla ferarum.

Illud enim falsa fertur ratione, quod aiunt,
Immortalem animam mutato corpore flecti.
Quod mutatur enim, dissolvitur: interit ergo.
Trajiciuntur enim partes, atque ordine migrant.
Quare dissolvi quoque debent posse per artus,
Denique ut intereant una cum corpore cunctæ.
Sin animas hominum dicent in corpora semper
Ire humana ; tamen quæram, cur e sapienti
Stulta queat fieri ; nec prudens sit puer ullus:
Nec tam doctus equæ pullus, quam fortis equi vis:
Si non certa suo quia semine, seminioque
Vis animi pariter crescit cum corpore toto.
Scilicet in tenero tenerascere corpore mentem
Confugient ; quod si jam fit, fateare necesse est,
Mortalem esse animam ; quoniam mutata per artus
Tantopere amittit vitam, sensumque priorem.

Quove modo poterit pariter cum corpore quo-
que

Confirmata cupitum ætatis tangere florem
Vis animi, nisi erit confors in origine prima?
Quidve foras sibi vult membris exire senectis?
An metuit conclusa manere in corpore putri?
Et domus ætatis spatio ne fessa vetusto
Obruat? at non sunt immortalis ulla pericla.

Denique connubia ad Veneris, partusque ferarum
Esse animas præsto, deridiculum esse videtur ;
Et spectare immortalis mortalia membra
Innumero numero ; certareque præproperanter
Inter se quæ prima, potissimaque insinuetur:
Si non forte ita sunt animarum fœdera pacta,
Ut, quæ prima volans advenerit, insinuetur
Prima ; neque inter se contendant viribus hilum.

Denique in æthere non arbor ; non æquore in
alto

Nubes esse queunt; nec pisces vivere in arvis;
 Nec cruor in lignis; nec saxis succus inesse:
 Certum ac dispositum 'st, ubi quicquid crescat, et in-
 fit:

Sic animi natura nequit sine corpore oriri
 Sola; neque a nervis, et sanguine longius esse.
 Hoc si posset enim, multo prius ipsa animi vis
 In capite, aut humeris, aut imis calcibus esse
 Posset; et innasci quavis in parte soleret:
 Tandem in eodem homine, atque in eodem vase ma-
 neret.

Quod quoniam in nostro quoque constat corpore
 certum;

Dispositumque videtur, ubi esse, et crescere possit
 Scorsum anima, atque animus: tanto magis infici-
 andum

Totum posse extra corpus durare, genique.
 Quare, corpus ubi interiit, periisse necesse 'st
 Confitere animam distractam in corpore toto.

Quippe etenim mortale æterno jungere; et una
 Consentire putare; et fungi mutua posse;
 Desipere 'st: quid enim diversius esse putandum 'st,
 Aut magis inter se disjunctum, discrepitanque,
 Quam, mortale quod est, immortalis, atque perenni
 Junctum, in concilio sævas tolerare procéllas?

Præterea, quæcunque manent æterna, necesse 'st,
 Aut quia sunt solido cum corpore, respuere ictus,
 Nec penetrare pati sibi quicquam, quod queat arctas
 Diffociare intus parteis; ut materiai

Corpora sunt; quorum naturam ostendimus ante:
 Aut ideo durare ætatem posse per omnem,
 Plagarum quia sunt expertia; sicut Inane 'st;
 Quod manet intadum, neque ab ictu fungitur hi-
 lum:

Aut ideo, quia nulla loci sit copia circum,
 Quo quasi res possint discedere, dissoluique:

Sicut

LIBER TERTIUS. 91

Sicut summarum summa est æterna; neque extra
Quis locus est, quo diffugiat; neque corpora sunt,
quæ

Possint incidere, et valida dissolvere plaga.

At neque (uti docui) solido cum corpore mentis
Natura est; quoniam admistum est in rebus inane:
Nec tamen est ut inane: neque autem corpora de-
sunt,

Ex infinito quæ possint forte coorta

Prorueri hanc mentis violento turbine molem;

Aut aliam quamvis cladem importare pericli:

Nec porro natura loci, spatiumque profundi

Deficit, exspergi quo possit vis animai;

Aut alia quavis possit vi pulsa perire.

Haud igitur lethi præclusa est janua menti.

Quod si forte ideo magis immortalis habenda est,

Quod lethalibus ab rebus munita tenetur;

Aut quia non veniunt omnino aliena salutis;

Aut quia quæ veniunt, aliqua ratione recedunt

Pulsa prius, quam, quid noceant, sentire queamus:

Scilicet a vera longe ratione remotum est.

Præter enim quam quod morbis tum corporis ægrit;

Advenit id, quod eam de rebus sæpe futuris

Macerat; inque metu male habet; curisque fatigat:

Præteritisque admissa annis peccata remordent.

Adde furorem animi proprium; atque obliviam re-
rum;

Adde quod in nigras lethargi mergitur undas.

Nil igitur mors est; ad nos neque pertinet hilum;

Quandoquidem natura animi mortalis habetur:

Et velut anteacto nil tempore sensimus ægri,

Ad confligendum venientibus undique Poenis;

Omnia cum belli trepido concussa tumultu

Horrida contremuere sub altis ætheris auris:

In dubioque fuit, sub utrorum regna cadendum

Omnibus humanis esset, terraque, marique:

Sic,

Sic, ubi non erimus; cum corporis, atque animai
Discidium fuerit, quibus e sumus uniter apti;
Scilicet haud nobis quicquam, qui non erimus tum,
Accidere omnino poterit, sensumque movere:
Non, si terra mari miscebitur, et mare cœlo.

Et, si jam nostro sentit de corpore, postquam
Distracta sit animi natura, animæque potestas:
Nil tamen hoc ad nos, qui cœtu, conjugioque
Corporis, atque animæ consistimus uniter apti.
Nec, si materiam nostram conlegerit ætas
Post obitum; rursusque redegerit, ut sita nunc est;
Atque iterum nobis fuerint data lumina vitæ;
Pertineat quicquam tamen ad nos id quoque factum;
Interrupta semel cum sit repetentia nostra.
Et nunc nil ad nos de nobis attinet, ante
Qui fuimus; nec jam de illis nos afficit angor,
Quos de materia nostra nova proferet ætas.
Nam cum respicias immensi temporis omne
Præteritum spatium; tum motus materiai
Multimodi quam sint: facile hoc adcredere possis,
Semina sæpe in eodem, ut nunc sunt, ordine posita:
Nec memori tamen id quimus deprendere mente.
Inter enim jecta sit vitæ pausa; vageque
Deerrarunt passim motus ab sensibus omnes:

Debet enim, misere quoi forte ægreque futurum sit,
Ipse quoque esse in eo tum tempore, cum male pos-
sit

Accidere: At quoniam mors eximit im, prohibet-
que

Illum, cui possint incommoda conciliari
Hæc eadem, in quibus et nunc nos sumus, ante fu-
isse;

Scire licet nobis nihil esse in morte timendum:
Nec miserum fieri, qui non est, posse: neque hilum
Differre, an nullo fuerit jam tempore natus,
Mortalem vitam mors cui immortalis ademit.

Proinde

Proinde ubi se videas hominem miserarier ipsum,
 Post mortem fore, ut aut putescat corpore posto;
 Aut flammis interfiat; malivè ferarum:
 Scire licet, non sincerum sonere; atque subesse
 Cæcum aliquem cordi stimulum, quamvis neget ipse
 Credere se quemquam sibi sensum in morte futurum.
 Non (ut opinor) enim dat, quod promittit; et inde
 Nec radicitus e vita se tollit, et eicit;
 Sed facit esse sui quiddam super inscius ipse.
 Vivus enim sibi cum proponit quisque, futurum
 Corpus uti volucres lacerent in morte, feræque;
 Ipse sui miseret: neque enim se vindicat hilum,
 Nec removet satis a projecto corpore; et illud
 Se fingit; sensuque suo contaminat adstans.
 Hinc indignatur se mortalem esse creatum;
 Nec videt, in vera nullum fore morte alium se;
 Qui possit vivus sibi se lugere peremptum;
 Stansque jacentem; nec lacerari, urive dolore.
 Nam si in morte malum est malis, morstuque ferarum
 Tractari; non invenio qui non sit acerbum
 Ignibus impositum calidis torrescere flammis;
 Aut in melle situm suffocari; atque rigere
 Frigore, cum in summo gelidi cubat æquore saxi:
 Urgerive superne obtritum pondere terræ.

At jam non domus accipiet te læta; neque uxor
 Optima, nec dulces occurrent oscula nati
 Præripere; et tacita pectus dulcedine tangent:
 Non poteris factis tibi fortibus esse, tuisque
 Præsidio: miser! o miser! aiunt, omnia ademit
 Una dies infesta tibi tot præmia vitæ.
 Illud in his rebus non addunt; nec tibi earum
 Jam desiderium insidet rerum insuper una.
 Quod bene si videant animo, dictisque sequantur;
 Dissolvant animi magno se angore, metuque.
 Tu quidem, ut es letho sopitus, sic eris ævi
 Quod superest, cunctis privatu' doloribus ægris:

At

At nos horrifco cinefactum te prope buſto
 nfatiabiliter deflebimus; æternumque
 Nulla dies nobis mœrorem e pectore demet.
 Illud ab hoc igitur quærendum eſt; quid ſit amari
 Tantopere, ad ſomnum ſi res redit, atque quietem,
 Cur quiſquam æterno poſſit tabeſcere luſtu?

Hoc etiam faciunt, ubi diſcubuere, tenentque
 Pocula ſæpe homines; et inumbrant ora coronis;
 Ex animo ut dicant, brevis hic eſt fructus homullis:
 Jam fuerit, neque poſt unquam revocare licebit.
 Tanquam in morte mali comprimis hoc ſit eorum,
 Quod ſitis exurat miſeros, atque arida torreat;
 Aut aliæ cuius deſiderium infideat rei.
 Nec ſibi enim quiſquam tum ſe, vitamque requirit,
 Cum pariter mens et corpus, ſopita quieſcunt:
 Nam licet æternum per nos ſic eſſe ſoporem,
 Nec deſiderium noſtri nos adtigit ullum:
 Et tamen haudquaquam noſtros tunc illa per artus
 Longe ab ſenſiferis primordia motibus errant:
 Quin conreptus homo ex ſomno ſe conligit ipſe.
 Multo igitur mortem minus ad nos eſſe putandum;
 Si minus eſſe poteſt, quam quod nihil eſſe videmus.
 Major enim turbæ diſiectus materiali
 Conſequitur letho; nec quiſquam expergitus exſtat,
 Frigida quem ſemel eſt vitæ pauſa ſecuta.

Denique ſi vocem rerum natura repente
 Mittat; et hoc aliquoi noſtrum ſic increpet ipſa:
 Quid tibi tantopere eſt, mortalis, quod nimis ægris
 Luſtibus indulges? quid mortem congemis, ac ſles?
 Nam ſi grata fuit tibi vita anteaſta, priorque;
 Et non omnia, pertuſum congeſta quaſi in vas,
 Commoda perfluxere, atque ingrata interiøre:
 Cur non, ut plenus vitæ conviva, recedis?
 Æquo animoque capis ſecuram, ſtulte, quietem?
 Sin ea, quæ fructus cumque es, periøre profuſa;
 Vitæque in offeſu eſt; cur amplius addere quæris,
 Rurſum

Rerum quod pereat male, et ingratum occidat omne:
 Nec potius vitæ finem facis, atque laboris?
 Nam tibi præterea quod machiner, inveniamque
 Quod placeat, nihil est: eadem sunt omnia semper.
 Si tibi non annis corpus jam marcet, et artus
 Confecti languent: eadem tamen omnia restant;
 Omnia si pergas vivendo vincere sæcla:
 Atque etiam potius, si nunquam sis moriturus.
 Quid respondeamus, nisi justam intendere litem
 Naturam? et veram verbis exponere causam?

At qui obitum lamentetur miser amplius æquo;
 Non merito inclamet magis, et voce increpet acri?
 Aufer ab hinc lacrymas, barathro et compesce que-
 relas.

Grandior hic vero si jam, seniorque queratur:
 Omnia perfructus vitæ præmia, marces?
 Sed quia semper aves, quod abest; præsentia temnis;
 Imperfecta tibi elapsa est, ingrataque vita:
 Et nec opinanti mors ad caput adstitit ante,
 Quam satur, ac plenus possis discedere rerum.
 Nunc aliena tua tamen ætate omnia mitte;
 Equo animoque, agedum, jam aliis concede: neces-
 se est.

Jure (ut opinor) agat, jure increpet, inciletque:
 Cedit enim rerum novitate extrusa vetustas
 Semper; et ex aliis aliud reparare necesse est:
 Nec quidquam in barathrum, nec tartara decidit atra.
 Materies opus est, ut crescant postera sæcla:
 Quæ tamen omnia te, vita perfuncta, sequentur,
 Nec minus ergo ante hæc, quam nunc, cecidere, ca-
 dentque.

Sic alid ex alio nunquam desistet oriri;
 Vitæque mancupio nulli datur, monibus usu.

Respice item quam nil ad nos anteacta vetustas
 Temporis æterni fuerit, quam nascimur ante.
 Hoc igitur speculum nobis natura futuri

Temporis

Temporis exponit, post mortem denique nostram.
 Num quid ibi horribile apparet? num triste videtur
 Quicquam? nonne omni somno securius exstat?

Atque ea nimirum, quæcunque Acherunte pro-
 fundo

Prodita sunt esse, in vita sunt omnia nobis.
 Nec miser impendens magnum timet aere saxum
 Tantalus, ut fama est, cassa formidine torpens:
 Sed magis in vita Divum metus urget inanis
 Mortaleis; casumque timent, quemcunque ferat fors.

Nec Tityon volucres ineunt Acherunte jacentem;
 Nec, quod sub magno scrutentur pectore, quidquam
 Perpetuam ætatem poterunt reperire profecto,
 Quamlibet immani projectu corporis exstet,
 Qui non sola novem dispenfis jugera membris
 Obtineat, sed qui terrai totius orbem:

Non tamen æternum poterit perferre dolorem;
 Nec præbere cibum proprio de corpore semper:
 Sed Tityos nobis hic est; in amore jacentem
 Quem volucres lacerant; atque exest anxius angor;
 Aut alia quavis scindunt cuppedine curæ.

Sisyphus in vita quoque nobis ante oculos est;
 Qui petere a populo fasceis, sævasque secureis
 Imbibit; et semper victus, tristisque recedit:
 Nam petere imperium, quod inane est; nec datur
 unquam;

Atque in eo semper durum sufferre laborem:
 Hoc est adverso nixantem trudere monte
 Saxum; quod tamen a summo jam vertice rursus
 Volvitur, et plani raptim petit æquora campi.

Deinde animi ingratham naturam pascere semper;
 Atque explere bonis rebus, satiareque nunquam:
 Quod faciunt nobis annorum tempora, circum
 Cum redeunt; fœtusque ferunt, variosque lepores;
 Nec tamen explemur vitæ fructibus unquam:
 Hoc (ut opinor) id est, ævo florente puellas

Quod

Quod memorant, laticem pertusum congerere in vas;
Quod tamen expleri nulla ratione potestur.

Cerberus, et Furiae jam vero, et lucis egenus;
Tartarus, horriferos eructans faucibus æstus,
Hæc neque sunt usquam; neque possunt esse profecto.

Sed metus in vita pœnarum pro malefactis
Est insignibus insignis; scelerisque luela
Carcer; et horribilis de saxo jactu' deorsum;
Verbera; carnifices; robur; pix; lamina; tædæ:
Quæ tamen et si absunt; at mens sibi conscia facti,
Præmetuens, adhibet stimulos, torretque flagellis;
Nec videt interea, qui terminus esse malorum
Possit; nec quæ sit pœnarum denique finis:
Atque eadem metuit, magis hæc ne in morte grave-
vescant:

Hinc Acherusia fit stultorum denique vita.

Hoc etiam tibi tute interdum dicere possis:
Lumina sis oculis etiam bonus Ancu' reliquit;
Qui melior multis, quam tu, fuit, improbe, rebus.
Inde alii multi reges, rerumque potentes
Occiderunt, magnis qui gentibus imperitarunt.

Ille quoque ipse, viam qui quondam per mare
magnum

Stravit; iterque dedit legionibus ire per altum;
Ac pedibus salfas docuit super ire lacunas;
Et contempsit, aquis insultans, murmura ponti;
Lumine adempto, animam moribundo corpore fudit.

Scipiades, belli fulmen, Carthaginis horror,
Ossa dedit terræ; proinde ac famul infimus esset.

Adde repertores doctrinarum, atque leporum;
Adde Heliconiadum comites; quorum unus Ho-
merus

Sceptra potitus, eadem aliis sopitu' quiete' st.

Denique Democritum postquam matura vetustas
Admonuit memorem motus languescere mentis;

Sponte sua letho caput obuius obtulit ipse.

Ipse Epicurus obit decurso lumine vitæ;
Qui genus humanum ingenio superavit; et om-
neis

Præstinxit, stellas exortus uti ætherius sol.

Tu vero dubitabis, et indignabere obire,
Mortua quoui vita est prope jam vivo, atque videnti?

Qui somno partem maiorem conteris ævi?

Et vigilans stertis; nec somnia cernere cessas;

Sollicitamque geris cassa formidine mentem?

Nec reperire potes, quid sit tibi sæpe mali, cum

Ebrius urgeris multis miser undique curis;

Atque animi incerto fluitans errore vagaris?

Si possent homines, proinde ac sentire videntur,

Pondus inesse animo, quod se gravitate fatiget;

Et quibus id fiat causis cognoscere; et unde

Tanta mali tanquam moles in pectore constet:

Haud ita vitam agerent, ut nunc plerumque vide-

mus;

Quid sibi quisque velit, nescire; et quærere semper;

Commutare locum, quasi onus deponere possit.

Exit sæpe foras magnis ex ædibus ille,

Esse domi quem pertæsum fuit; subitoque revertit:

Quippe foris nihilo melius qui sentiat esse.

Currit agens mannos ad villam hic præcipitan-
ter,

Auxilium tectis quasi ferre ardentibus instans:

Oscitat extemplo, tetigit cum limina villæ;

Aut abit in somnum gravis; atque obliviam quærit;

Aut etiam properans urbem petit, atque revisit.

Hoc se quisque modo fugit: at, quem scilicet, ut fit,

Effugere haud potis est, ingratis hæret, et angit:

Propterea, morbi quia causam non tenet æger:

Quam bene si videat; jam, rebus quisque relictis

Naturam primum studeat cognoscere rerum:

Temporis æterni quoniam, non unius horæ,

Ambi-

Ambigitur status; in quo sit mortalibus omnis
 Ætas post mortem, quæ restat cumque, manenda.

Denique tantopere in dubiis trepidare periculis
 Quæ mala nos subigit vitæ tanta cupido?
 Certa quidem finis vitæ mortalibus adstat;
 Nec devitari lethum pote, quin obeamus.

Præterea, versamur ibidem, atque infumus us-
 que:

Nec nova vivendo procuditur ulla voluptas.
 Sed dum abest, quod avemus, id exsuperare videtur
 Cætera: post aliud, cum contigit illud, avemus;
 Et sitis æqua tenet vitæ semper hiantis:
 Posteraque in dubio sit fortunam quam vehat ætas;
 Quidve ferat nobis casus; quive exitus instet.

Nec prorsum, vitam ducendo, demimus hilum
 Tempore de mortis; nec delibrare valemus,
 Quo minus esse diu possimus morte perempti.
 Proinde licet quotvis vivendo condere sæcla;
 Mors æterna tamen nihilo minus illa manebit:
 Nec minus ille diu jam non erit, ex hodierno
 Lumine qui finem vitæ fecit; et ille,
 Mensibus, atque annis qui multis occidit ante.

[illegible]

TITILUCRETII CARI
DE
RERUM NATURA.
LIBER IV.

AVIA Pieridum peragro loca, nullius ante
Trita solo; juvat integros accedere fonteis;
Atque haurire: juvatque novos decerpere flores,
Insignemque meo capiti petere inde coronam,
Unde prius nulli velarint tempora Musæ.
Primum quod magnis doceo de rebus; et artis
Religionum animos nodis exsolvere pergo:
Deinde, quod obscura de re tam lucida pango
Carmina, Musæo contingens cuncta lepore.
Id quoque enim non ab nulla ratione videtur.
Nam veluti, pueris absinthia tetra medentes
Cum dare conantur; prius oras pocula circum
Contingunt mellis dulci, flavoque liquore,
Ut puerorum ætas improvida ludificetur
Labrorum tenuis; interea perpotet amarum
Absinthii laticem, deceptaque non capiatur;
Sed potius tali tactu recreata valeat.
Sic ego nunc, quoniam hæc ratio plerumque vide-
tur

Tristior esse, quibus non est tractata; retroque
Volgus abhorret ab hac: volui tibi suaviloquenti
Carmine Pierio rationem exponere nostram;

Et

Et quasi Musco dulci contingere melle:
 Sitibi forte animum tali ratione tenere
 Versibus in nostris possem, dum perspicis omnem
 Naturam rerum; ac persentis utilitatem.

Sed quoniam docui, cunctarum exordia rerum
 Qualia sint; et quam variis distantia formis
 Sponte sua volitent, æterno percita motu;
 Quoque modo possint res ex his quæque creari:
 Atque, animi quoniam docui natura quid esset;
 Et quibus e rebus cum corpore compta vigeret;
 Quove modo distracta rediret in ordia prima:
 Nunc agere incipiam tibi, quod vehementer ad has
 res

Attinet, esse ea, quæ rerum simulacra vocamus:
 Quæ quasi membranæ summo de corpore rerum
 Dereptæ volitant ultro citroque per auras:
 Atque eadem nobis vigilantibus obvia menteis
 Terrificant; atque in somnis, cum sæpe figuras
 Contuimur miras; simulacraque luce carentum;
 Quæ nos horrifice languentis sæpe sopore
 Excierunt: ne forte animas Acherunte reamur
 Effugere; aut umbras inter vivos volitare:
 Neve aliquid nostri post mortem posse relinqui,
 Cum corpus simul, atque animi natura peremta,
 In sua discessum dederunt primordia quæque.

Dico igitur, rerum effigias, tenuisque figuras
 Mittier ab rebus, summo de corpore earum;
 Quæ quasi membrana, vel cortex nomenclanda est;
 Quod speciem, ac formam similem gerit ejus ima-
 go,

Quojuscunque cluet de corpore fusa vagari.

Id licet hinc quamvis hebeti cognoscere corde.
 Principio, quoniam mittunt in rebus apertis
 Corpora res multæ; partim diffusa solute;
 Robora seu fumum mittunt; ignesque vaporem:
 Et partim contexta magis, condensaque; ut olim

Cum

LIBER QUARTUS. 103

Cum veteres ponunt tunicas æstate cicadæ;
 Et vituli cum membranas de corpore summo
 Nascentes mittunt; et item cum lubrica serpens
 Exuit in spinis vestem: nam sæpe videmus
 Illorum spoliis vepreis volitantibus auctas.
 Hæc quoniam fiunt; tenuis quoque debet imago
 Ab rebus mitti, summo de corpore earum.
 Nam, cur illa cadant magis, ab rebusque recedant,
 Quam quæ tenuia sunt, hiscendi si nulla potestas.
 Præsertim cum sint in summis corpora rebus
 Multa minuta; jaci quæ possint ordine eodem
 Quo fuerint, veterem et formæ servare figuram:
 Et multo citius, quanto minus endopediri
 Pauca queunt; et sunt in prima fronte locata.

Nam certe jaci, atque emergere multa videmus
 Non solum ex alto, penitusque, ut diximus ante;
 Verum de summis ipsum quoque sæpe colorem:
 Et volgo faciunt, id lutea, rufaque vela,
 Et ferrugina, cum magnis intenta Theatris,
 Per malos volgata, trabeisque, trementia flutant.
 Namque ibi confessum caveai subter, et omnem
 Scenai speciem, Patrum, matrumque, Deorumque,
 Inficiunt; coguntque suo fluitare colore:
 Et quanto circum mage sunt inclusa Theatri
 Mœnia, tam magis hæc intus perfusa lepore
 Omnia conrident, conrepta luce diei.
 Ergo lintea de summo cum corpore fucum
 Mittunt; effigias quoque debent mittere tenuis
 Res quæque: ex summo quoniam jaculantur utra-
 que.

Sunt igitur, jam formarum vestigia certa,
 Quæ vulgo volitant subtili prædita filo,
 Nec singillatim possunt secreta videri.

Præterea, omnis odos, fumus, vapor, atque aliæ
 res
 Consimiles, ideo diffusæ e rebus abundant;

Ex

Ex alto quia dum viniunt intrinsecus ortæ,
 Scinduntur per iter flexum; nec recta viarum
 Ostia sunt, qua contendunt exire coortæ.
 At contra, tenuis summi membrana coloris
 Cum jacitur, nihil est, quod eam discerpere possit;
 In promptu quoniam sit in prima fronte locata.

Postremo, in speculis, in aqua, splendoreque in
 Quæcunque apparent nobis simulacra, necesse sit,
 Quandoquidem simili specie sunt prædita rerum,
 Esse in imaginibus missis consistere eorum.

Nam, cur illa cadant magis, ab rebusque recedant
 Corpora, res multæ quæ mittunt corpore aperto,
 Quam quæ tenuia sunt, hiscendi sit nulla potestas.

Sunt igitur tenues formarum, consimilesque
 Effigies, singillatim quas cernere nemo
 Cum possit; tamen assiduo, crebroque repulso
 Reiectæ, reddunt speculorum ex æquore visum:
 Nec ratione alia servari posse videntur
 Tantopere, ut similes reddantur quoique figuræ.

Nunc age, quam tenui natura constet imago,
 Percipe: et imprimis quoniam primordia tantum
 Sunt infra nostros sensus; tantoque minora,
 Quam quæ primum oculi cœptant non posse tueri.
 Nunc tamen id quoque uti confirmem, exordia re-

rum
 Cunctarum quam sint subtilia, percipe paucis.

Primum animalia sunt jam partim tantula, eo-

rum
 Tertia pars nulla ut possit ratione videri.
 Horum intestinum quodvis, quale esse putandum sit?
 Quid? cordis globus, aut oculi? quid? membra?
 quid? artus?

Quantula sunt? quid? præterea primordia quæ-

que,
 Unde anima, atque animi constet natura, necessum sit,
 Nonne

LIBER QUARTUS. 105

Nonne vides, quam sint subtilia, quamque minuta?

Præterea, quæcunque suo de corpore odorem
Exspirant acrem, panaces, absinthia tetra,
Abrotonique graves, et tristia centaurea:
Horum unumquodvis leviter si forte ciebis,
Quamprimum noscas rerum simulacra vagare
Multa, modis multis, nulla vi, cassaque sensu.
Quorum quantula pars sit imago, dicere nemo est,
Qui possit, neque eam rationem reddere dictis.

Sed ne forte putes ea demum sola vagare,
Quæcunque ab rebus rerum simulacra recedunt:
Sunt etiam, quæ sponte sua gignuntur, et ipsa
Constituuntur in hoc cælo, quid dicitur aer;
Quæ multis formata modis sublime feruntur;
Nec speciem mutare suam liquentia cessant;
Et quousque modi formarum vertere in ora.
Ut nubeis facile interdum concreescere in alto
Cernimus, et mundi speciem violare serenam;
Aera mulcentis motu: nam sæpe Gigantum
Ora volare videntur, et umbram ducere late:
Interdum magni montes, avolsaque saxa
Montibus anteire, et solem succedere præter:
Inde alios trahere, atque inducere bellua nimbos.

Nunc ea quam facili, et celeri ratione genantur;
Perpetuoque fluant ab rebus, lapsaque cedant.
Semper enim summum quidquid de rebus abundat,
Quod jaculentur; et hoc alias cum pervenit in res,
Transit; ut in primis vestem: sed in aspera saxa,
Aut in materiem ut ligni pervenit; ibi jam
Scinditur, ut nullum simulacrum reddere possit.
At cum, splendida quæ constant, opposita fuerunt,
Densaque; ut in primis speculum sit: nihil accidit
horum.

Nam neque, uti vestem, possit transire; neque ante
Scindi, quam meminit lævor præstare salutem.

Qua-

Quapropter fit, ut hinc nobis simulacra genantur.
 Et quamvis subito, quovis in tempore, quamque
 Rem contra speculum ponas, apparet imago:
 Perpetuo fluere ut noscas e corpore summo
 Texturas rerum tenuis, tenuisque figuras.
 Ergo multa brevi spatio simulacra genuntur,
 Ut merito celer his rebus dicatur origo.

Et quasi multa brevi spatio summittere debet
 Lumina sol; ut perpetuo sint omnia plena:
 Sic a rebus item simili ratione, necesse est,
 Temporis in puncto rerum simulacra ferantur
 Multa, modis multis, in cunctas undique partes:
 Quandoquidem speculum quævisque obvertimus
 oris,

Res ibi respondent simili forma, atque colore.

Præterea, modo quom fuerit liquidissima cæli
 Tempestas, perquam subito fit turbida foede
 Undique; uti tenebras omneis Acherunta rearis
 Liquisse, et magnas cæli complexisse cavernas:
 Usque adeo, tetra nimborum nocte coorta,
 Impendent atræ formidinis ora superne.
 Quorum quantula pars fit imago, dicere nemo est,
 Qui possit, neque eam rationem reddere diclis.

Nunc age, quam celeri motu simulacra ferantur;
 Et quæ mobilitas ollis tranantibus auras
 Reddita sit; longo ut spatio brevis hora teratur,
 In quemcunque locum diverso numine tendunt;
 Suavidicis potius, quam multis versibus edam:
 Parvus ut est cyæni melior canor, ille gruum quam
 Clamor, in ætheriis dispersus nubibus Austri.

Principio persæpe levis res, atque minutis
 Corporibus factas, celereis licet esse videre.
 In quo jam genere est solis lux; et vapor ejus;
 Propterea quia sunt e primis facta minutis:
 Quæ quasi truduntur; perque aeris intervallum
 Non dubitant transire, sequenti concita plaga.

Suppe-

Suppeditatur enim confestim lumine lumen;
 Et quasi protelo stimulat fulgure fulgur.
 Quapropter simulaera pari ratione necesse est
 Immemorable per spatium transcurrere posse
 Temporis impuncto: primum quod parvula causa
 Est, procul a tergo quæ provehat, atque propellat:
 Deinde, quod usque adeo textura prædita rara
 Mittuntur, facile ut quasvis penetrare queant res;
 Et quasi permanare per aeris intervallum.

Præterea, si, quæ penitus corpuscula rerum
 Ex alto in terras mittuntur; solis uti lux;
 Ac vapor; hæc puncto cernuntur lapsa diei.
 Per totum cœli spatium diffundere sese;
 Perque volare mare, ac terras; cælumque rigare.
 Quod supera est; ubi tam volucris hæc levitate feruntur.

Quid? quæ sunt igitur jam prima in fronte parata,
 Cum jaciuntur; et emissum res nulla moratur;
 Nonne vides citius debere, et longius ire:
 Multiplexque loci spatium transcurrere eodem
 Tempore, quo solis pervolgant lumina cælum?

Hoc etiam in primis specimen verum esse videtur,
 Quam celeri motu rerum simulacra ferantur;
 Quod simul ac primum sub divo splendor aquai
 Ponitur; extemplo, cœlo stellante, serena
 Sidera respondent in aqua radiantia mundi.
 Jamne vides igitur, quam puncto tempore imago
 Ætheris ex oris ad terrarum accadat oras?

Quare etiam atque etiam mitti hæc fateare necesse est

Corpora, quæ feriant oculos, visumque lacestant:
 Perpetuoque fluunt certis ab rebus odores:
 Frigus ut a fluviiis; calor a sole; æstus ab undis
 Æquoris, exesor mœrorum litora circum.
 Nec variæ cessant voces volitare per auras:
 Denique in os falsi venit humor sæpe saporis,

Cum

Cum mare versamur propter: dilutaque contra
 Cum tuimur misceri absinthia, tangit amaror.
 Usque adeo omnibus ab rebus res quæque fluenter
 Fertur; et in cunctas dimittitur undique parteis;
 Nec mora, nec requies inter datur ulla fluendi:
 Perpetuo quoniam sentimus; et omnia semper
 Cernere; odorari licet; et sentire sonorem.

Pfæterea, quoniam manibus tractata figura
 In tenebris quædam, cognoscitur esse eadem, quæ
 Cernitur in luce, et claro candore; necesse fit
 Consimili caussa tactum, visumque moveri.
 Nunc igitur, si quadratum tentamus; et id nos
 Commovet in tenebris: in luci quæ poterit res
 Accidere ad speciem, quadrata nisi ejus imago?
 Esse in imaginibus quapropter caussa videtur
 Cernendi; neque posse sine his res ulla videri.

Nunc ea, quæ dico, rerum simulacra, feruntur
 Undique; et in cunctas jaciuntur didita parteis:
 Verum, nos oculis quia solis cernere quimus;
 Propterea fit, uti, speciem quo vertimus, omnes
 Res ibi eam contra feriant forma, atque colore.

Et quantum quæque a nobis res absit, imago
 Efficit, ut videamus, et internoscere curat.
 Nam cum mittitur, extemplo protrudit, agitque
 Aera, qui inter se cumque fit, oculosque locatus:
 Isque ita per nostras acies perlabitur omnis;
 Et quasi perterget pupillas, atque ita transit.
 Propterea fit, uti videamus quam procul absit
 Res quæque; et quanto plus aeris ante agitur,
 Et nostros oculos perterget longior aura;
 Tam procul esse magis res quæque remota videtur.
 Scilicet hæc summe celeri ratione geruntur,
 Quale sit ut videamus: et una quam procul absit.

Illud in his rebus minime mirabile habendum est,
 Cur ea, quæ feriant oculos simulacra, videri
 Singula cum nequeant, res ipsæ perspiciantur.
 Ventus enim quoque paullatim cum verberat; et
 cum

Acre

Acre ferit frigus; non privam quamque solemus
 Particulam venti sentire; et frigoris ejus;
 Sed magis unversum: fierique perinde videmus
 Corpore tum plagas in nostro; tanquam aliqua rea
 Verberet; atque sui det sensum corporis extra.
 Præterea, lapidem digito cum tundimus; ipsum
 Tangimus extremum faxi, summumque colorem:
 Nec sentimus eum tactu, verum magis ipsam
 Duritiem penitus faxi sentimus in alto.

Nunc age, cur ultra speculum videatur imago
 Percipe, nam certe penitus remota videtur.
 Quod genus illa, foris quæ vere transpiciuntur,
 Janua cum per se transpectum præbet apertum;
 Multa facitque foris ex ædibus ut videantur.
 Is quoque enim duplici, geminoque fit aere visus.
 Primus enim est, citra posseis qui cernitur aer:
 Inde fores ipsæ dextra, lævaque sequuntur:
 Post extraria lux oculos perterget; et aer
 Alter; et illa, foris quæ vere transpiciuntur.
 Sic ubi se primum speculi projecit imago;
 Dum venit ad nostras acies, protrudit, agitque
 Aera, qui inter se cumque sit oculosque locatus:
 Et facit, ut prius hunc omnem sentire queamus,
 Quam speculum: sed ubi speculum quoque sensi-
 mus ipsum,

Continuo a nobis in id hæc, quæ fertur, imago
 Pervenit; et nostros oculos rejecta revisit;
 Atque alium præ se propellens aera volvit;
 Et facit, ut prius hunc, quam se, videamus: eoque
 Distare a speculo tantum remota videtur.
 Quare etiam atque etiam minime mirarier est par
 Illis, quæ reddunt speculorum ex æquore visum
 Aeribus binis; quoniam res confit utroque.

Nunc ea, quæ nobis membrorum dextera pars est,
 Inspeculis fit ut in læva videatur; eo quod
 Planitiem ad speculi veniens cum offendit imago,

Non convertitur incolumis; sed recta retrorsum
 Sic eliditur, ut si quis prius, arida quam sit
 Cretea persona, adlidat pilæ ve, trabive;
 Atque ea continuo rectam si fronte figuram
 Servet, et elisam retro sese exprimat ipsa:
 Fiet ut, ante oculus fuerit qui dexter, hic idem
 Nunc sit lævus; et e lævo sit mutua dexter.

Fit quoque, de speculo in speculum ut tradatur
 imago:

Quinque etiam, sexve ut fieri simulacra fuerint.
 Nam quæcunque retro parte interiore latebunt;
 Inde tamen, quamvis torte, penitusque remota,
 Omnia per flexos adituseducta licebit
 Pluribus hæc speculis videantur in ædibus esse.
 Usque adeo e speculo in speculum tralucet imago:
 Et cum læva data sit, fit rursus, ut dextera fiat:
 Inde retrorsum reddit se, et convertit eodem.

Quinetiam, quæcunque latiuscula sunt speculorum
 Adsimili lateris flexura prædita nostri:
 Dextera ea propter nobis simulacra remittunt;
 Aut quia de speculo in speculum transfertur imago;
 Inde ad nos elisa bis advolat: aut etiam quod
 Circum agitur, cum venit imago; propterea quod
 Flexa figura docet speculi convertier ad nos.

Endogredi porro pariter simulacra, pedemque
 Ponere nobiscum credas, gestumque imitari;
 Propterea, quia de speculi qua parte recedas,
 Continuo nequeunt illinc simulacra reverti:
 Omnia quandoquidem cogit natura referri,
 Ac resilire, ab rebus ad æquos reddita flexus.

Splendida porro oculi fugitant, vitantque tueri:
 Sol etiam cæcat, contra si tendere pergas:
 Propterea, quia vis magna est ipsius; et alte
 Aera per purum graviter simulacra feruntur;
 Et feriunt oculos, turbantia composituras.
 Præterea, splendor, quicumque sit acer, adurit

Sæpe

LIBER QUARTUS. III

Sæpe oculos ; ideo quod semina possidet ignis
 Multa, dolorem oculis quæ gignunt insinuando.

Lurida præterea fiunt quæcunque tuentur
 Arquati : quia luroris decorpore eorum
 Semina multa fluunt simulacris obvia rerum ;
 Multaque sunt oculis in eorum denique mista,
 Quæ contage sua palloribus omnia pingunt.

E tenebris autem, quæ sunt in luce, tuemur :
 Propterea, quia cum propior caliginis aer
 Ater init oculos prior, et possedit apertos :
 Insequitur candens confestim lucidus aer,
 Qui quasi purgat eos, ac nigras discutit umbras
 Aeris illius : nam multis partibus hic est
 Mobilior ; multisque minutior ; et mage pollens.
 Qui simul atque vias oculorum luce replevit ;
 Atque patefecit, quas ante obsederat ater :
 Continuo rerum simulacra adapertha sequuntur,
 Quæ sita sunt in luce ; laceffuntque, ut videamus.
 Quod contra facere in tenebris a luce nequimus :
 Propterea, quia posterior caliginis aer
 Crassior insequitur, qui cuncta foramina complet ;
 Obsiditque vias oculorum, ne simulacra
 Possint ullarum rerum conjecta moveri.

Quadratasque procul turreis cum cernimus urbis,
 Propterea fit, uti videantur sæpe rotundæ,
 Angulus obtusus quia longe cernitur omnis ;
 Sive etiam potius non cernitur ; ac perit ejus
 Plaga ; nec ad nostras acies perlabitur ictus :
 Aera per multum quia dum simulacra feruntur,
 Cogit hebescere eum crebris offensibus aer.
 Hinc, ubi suffugit sensum simul angulus omnis,
 Fit, quasi tornata ut saxorum structa tuantur :
 Non tamen ut coram quæ sunt, vereque rotunda,
 Sed quasi adumbratim paullum simulata videntur.

Umbra videtur item nobis in sole moveri,
 Et vestigia nostra sequi, gestumque imitari ;

(Aera si credas privatum lumine posse
 Endogredi, motus hominum, gestusque sequentem.
 Nam nihil esse potest aliud nisi lumine cassus
 Aer, id, quod nos umbram perhibere solemus.)
 Nimirum, quia terra locis ex ordine certis
 Lumine privatur solis, quacunque meantes
 Officimus: repletur item, quod liquimus ejus.
 Propterea fit, uti videatur, quæ fuit umbra
 Corporis, e regione eadem nos usque secuta.
 Semper enim nova se radiorum lumina fundunt;
 Primaque dispereunt, quasi in ignem lana trahatur.
 Propterea facile et spoliatur lumine terra:
 Et repletur item, nigrasque sibi abluit umbras.

Nec tamen hic oculos falli concedimus hilum.
 Nam, quocunque loco sit lux, atque umbra, tueri
 Illorum est, eadem vero sint lumina, necne;
 Umbraque, quæ fuit hic, eadem num transeat illuc;
 An potius fiat, paullo quod diximus ante:
 Hoc animi demum ratio discernere debet:
 Nec possunt oculi naturam noscere rerum.
 Proinde animi vitium hoc oculis adfingere noli.

Qua vehimur navi, fertur, cum stare videtur:
 Quæ manet in statione, ea præter creditur ire:
 Et fugere ad puppim colles, campique videntur,
 Quos agimus præter navim, velisque volamus.

Sidera cessare ætheriis adfixa cavernis
 Cuncta videntur; at assiduo in sunt omnia motu:
 Quandoquidem longos obitus exorta revisunt,
 Cum permensa suo sunt cælum corpore claro:
 Solque pari ratione manere, et Luna videtur
 In statione; ea quæ ferri res indicat ipsa.

Exstantesque procul medio de gurgite montes,
 Classibus inter quos liber patet exitus, idem
 Apparent; et longe divolvi licet, ingens
 Insula conjunctis tamen ex his una videtur.

Atria versari, et circumcursare columnæ

Usque

LIBER QUARTUS. 113

Usque adeo fit uti pueris videantur, ubi ipsi
Desierunt verti; vix ut jam credere possint,
Non supra sese ruere omnia tecta minari.

Jamque rubrum tremulis jubar ignibus erigere alte
Cum cœptat natura; supraque extollere monteis:
Quos tibi tum supra sol monteis esse videtur,
Comminus ipse suo contingens fervidus igni;
Vix absunt nobis missus bis mille sagittæ:
Vix etiam cursus quingentos sæpe veruti:
Inter eos, solemque jacent immania ponti
Æquora, substrata ætheriis ingentibus oris:
Interjectaque sunt terrarum millia multa,
Quæ variæ retinent gentes, et sæcla ferarum.
At conlectus aquæ, digitum non altior unum,
Qui lapides inter sistit per strata viarum,
Despectum præbet sub terras impete tanto,
A terris quantum cœli patet altus hiatus:
Nubila despicere, et cœlum ut videre videre, et
Corpora mirando sub terras abdita cœlo.

Denique, ubi in medio nobis equus acer obhæsit
Flumine; et in rapidas amnis despeximus undas:
Stantis equi corpus transversum ferre videtur
Vis, et in adversum flumen contrudere raptim:
Et, quocunque oculos trajecimus, omnia ferri,
Et fluere adsimili nobis ratione videntur.

Porticus æquali quamvis est denique ductu,
Stansque in perpetuum paribus suffulta columnis;
Longa tamen parte ab summa cum tota videtur,
Paullatim trahit angusti fastigia coni;
Tecta solo jungens, atque omnia dextera lævis:
Donicum in obscurum coni conduxit acumen.

In pelago nautis ex undis ortus, in undis
Sol fit uti videatur obire, et condere lumen:
Quippe ubi nil aliud nisi aquam, cœlumque tuen-
tur;

Ne leviter credas labefactari undique sensus.

At maris ignaris, in portu clauda videntur
 Navigia, aplustris fractis, obnitier undis.
 Nam quæcunque supra rorem salis edita pars est
 Remorum, recta sit; et recta superne gubernata:
 Quæ demersa liquore obeunt, refracta videntur
 Omnia converti; sursumque supina reverti;
 Et reflexa prope in summo fluitare liquore.

Raraque per cælum cum venti nubila portant
 Tempore nocturno; tum splendida signa videntur
 Labier adversum nubeis; atque ire superne
 Longe aliam in partem, quam quo ratione feruntur.

At si forte oculo manus uni subdita, subter
 Pressit eum; quodam sensu fit, uti videantur
 Omnia, quæ tuimur, fieri tum bina tuendo;
 Bina lucernarum florentia lumina flammis;
 Binaque per totas ædeis geminare supellex;
 Et duplices hominum facies, et corpora bina.

Denique cum suavi devinxit membra sopore
 Somnus; et in summa corpus jacet omne quiete:
 Tum vigilare tamen nobis; et membra movere
 Nostra videmur; et in noctis caligine cæca
 Cernere censemus solem, lumenque diurnum;
 Conclusoque loco cælum, mare, flumina, monteis
 Mutare; et campos pedibus transire videmur:
 Et sonitus audire; severa silentia noctis
 Undique cum consistunt; et reddere dicta tacentes.

Cætera de genere hoc mirando multa videmus;
 Quæ violare fidem quasi sensibus omnia quærunt:
 Nequicquam: quoniam pars horum maxima fallit
 Propter opinatus animi, quos addimus ipsi;
 Pro visis ut sint, quæ non sunt sensibus visa.
 Nam nihil egregius, quam res discernere apertas
 A dubiis, animus quas ab se protinus addit.

Denique, nil sciri si quis putat: id quoque nescit,
 An sciri possit; quom se nil scire fatetur:
 Hunc igitur contra mittam contendere causam,

Qui

LIBER QUARTUS. 115

Qui capite ipse suo instituit vestigia retro.

Et tamen hoc quoque uti concedam scire; at id
ipsum.

Quæram, quom in rebus veri nil viderit ante;

Unde sciat, quid sit scire, et nescire vicissim;

Notitiam veri quæ res, falsique creavit;

Et dubium certo quæ res differre probavit.

Invenies primis ab sensibus esse creatam

Notitiam veri; neque sensus posse refelli:

Nam majore fide debet reperiri illud,

Sponte sua veris quod possit vincere falsa.

Quid majore fide porro, quam sensus haberi

Debet? an ab sensu falso ratio orta, valebit

Dicere eos contra, quæ tota ab sensibus orta sit?

Qui nisi sint veri, ratio quoque falsa sit omnis.

An poterunt oculos aureis reprehendere? an au-

reis

Tactus? an hunc porro tactum sapor arguet oris?

An confutabunt nares, oculive revincant?

Non, ut opinor, ita sit: nam seorsum quoique po-
testas

Divisa sit; sua vis quoque sit: ideoque necesse sit,

Quod molle, aut durum est; gelidum, fervensve;
seorsum

Id molle, aut durum; gelidum, fervensve videri:

Et seorsum varios rerum sentire colores;

Et quæcunque coloribus sunt conjuncta, necesse sit.

Seorsus item sapor oris habet vim; seorsus odores

Nascuntur; seorsum sonitus: ideoque necesse sit,

Non possint alios alii convincere sensus.

Nec porro poterunt ipsi reprehendere sese;

Æqua fides quoniam debet semper haberi.

Proinde, quod in quoque sit his visum tempore ve-
rum sit.

Et, si non poterit ratio dissolvere causam,

Cur ea, quæ fuerint juxta quadrata, procul sint

Visa

Visa rotunda: tamen præstat, rationis egentem
 Reddere mendose causas utriusque figuræ,
 Quam manibus manifesta suis emittere quæquam;
 Et violare fidem primam, et convellere tota
 Fundamenta, quibus nixatur vita, salusque.
 Non modo enim ratio ruat omnis; vita quoque
 ipsa

Concidat extemplo, nisi credere sensibus ausis;
 Præcipiteisque locos vitare, et cætera, quæ sint,
 In genere hoc fugienda; sequi, contraria quæ sint.
 Illa tibi est igitur verborum copia cassa

Omnis, quæ contra sensus instructa, parata est.

Denique ut in fabrica, si prava est regula prima;
 Normaque si fallax rectis regionibus exit;
 Et libella aliqua si ex parti claudicat hilum;
 Omnia mendose fieri, atque obstipa necessum est,
 Prava, cubantia, prona, supina, atque absona tec-
 ta;

Jam ruere ut quædam videantur velle; ruantque,
 Proditæ judiciis fallacibus omnia primis.

Sic igitur ratio tibi rerum prava necesse est,
 Falsaque sit, falsis quæcumque ab sensibus orta est.

Nunc alii sensus, quo pacto quisque suam rem
 Sentiât, haud quaquam ratio scruposa relicta est.

Principio, auditur sonus, et vox omnis; in au-
 reis

Infinuata suo pepulere ubi corpore sensum.
 Corpoream quoque enim vocem constare fatendum est,
 Et sonitum; quoniam possunt impellere sensus.

Præterradit enim vox fauceis sæpe; facitque
 Asperiora foras gradiens arteria clamor.

Quippe, per angustum turba majore coorta
 Ire foras ubi cœperunt primordia vocum:

Scilicet expletis quoque janua raditur oris
 Rauca viis; et iter lædit qua vox it in auras.

Haud igitur dubium est, quin voces, verbaque con-
 stent

Cor-

Corporeis e principiis; ut lādere possint.

Nec te fallit item, quid corporis auferat, et quid
Detrahat ex hominum nervis, ac viribus ipsis
Perpetuus sermo, nigra noctis ad umbram,
Auroræ perductus ab exoriente nitore;
Præsertim si cum summo sit clamore profusus.
Ergo corpoream vocem constare necesse sit;
Multa loquens quoniam amittit de corpore partem.

Asperitas autem vocis fit ab asperitate
Principiorum; et item lævōr lævōre creatur.
Nec simili penetrant aureis primordia forma,
Quom tuba depresso graviter sub murmure mugit;
Aut reboant raucum retrocità cornua bombum;
Vallibus et cycni gelidis orti ex Heliconis
Cum liquidam tollunt lugubri voce querelam.
Hæc igitur penitus voces cum corpore nostro
Exprimimus, rectoque foras emittimus ore,
Mobilis articulat verborum dædala lingua;
Formaturaque labrorum pro parte figurat.
Atque ubi non longum spatium sit, unde illa pro-
fecta

Perueniat vox quæque; necesse sit verba quoque
ipsa

Plane exaudiri; discernique articulatim:
Servat enim formaturam, servatque figuram.
At si interpositum spatium sit longius æquo:
Aera per multum confundi verba necesse sit;
Et conturbari vocem, dum transvolat auras.
Ergo fit, sonitum ut possis audire, neque hilum
Internoscere verborum sententia quæ sit:
Usque adeo confusa venit vox, inque pedita.

Præterea, Edictum sæpe unum perciet aureis.
Omnibus in populo, emissum præconis ab ore:
In multas igitur voces vox una repente
Diffugit; in privas quoniam se dividit aureis,
Obsignans formam verbis, clarumque sonorem.

At,

At, quæ pars vocum non aureis accidit ipsas,
 Præterlata perit, frustra diffusa per auras;
 Pars solidis adlisa locis, rejecta sonorem
 Reddit; et interdum frustratur imagine verbi.
 Quæ bene cum videas, rationem reddere possis.
 Tute tibi, atque aliis, quo pacto per loca sola
 Saxa pareis formas verborum ex ordine reddant,
 Palanteis comites cum monteis inter opacos
 Quærimus; et magna dispersos voce ciemus.
 Sex etiam, aut septem loca vidi reddere voces,
 Unam cum jaceres: ita colles collibus ipsis
 Verba repulsantes iterabant dicta referre.
 Hæc loca capripedes Satyros, Nymphasque tenere
 Finitimi fingunt; et Faunos esse loquuntur;
 Quorum noctivago strepitu, ludoque jocanti
 Adfirmant volgo taciturna silentia rumpi;
 Chordarumque sonos fieri; dulceisque querelas,
 Tibia quâs fundit digitis pulsata canentum:
 Et genus Agricolum late sentiscere, cum Pan
 Pineæ semiferi capitis velamina quassans,
 Unco sæpe labro calamos percurrit hiantis;
 Fistula silvestrem ne cesset fundere musam.
 Cætera de genere hoc monstra, ac portenta loquun-
 tur;
 Ne loca deserta ab Divis quoque forte putentur
 Sola tenere: ideo jactant miracula dictis:
 Aut aliqua ratione alia ducuntur; ut omne
 Humanum genus est avidum nimis auricularum.
 Quod superest, non est mirandum, qua ratione
 Quæ loca per nequeunt oculi res cernere apertas,
 Hæc loca per voces veniant, aureisque laceffant:
 Cum loquimur clausis foribus, quod sæpe videmus.
 Nimirum, quia vox per flexa foramina rerum
 Incolumis transire potest; simulacra renutant:
 Percinduntur enim, nisi recta foramina tranant;
 Qualia sunt vitri, species quæ transvolat omnis.

Præ-

Præterea, parteis in cunctas dividitur vox:
 Ex aliis aliæ quoniam gignuntur; ubi una
 Diffiluit semel in multas exorta: quasi ignis
 Sæpe solet scintilla suos se spargere in igneis.
 Ergo replentur loca vocibus, abdita retro
 Omnia quæ circum fuerint, sonituque cientur.
 At simulacra viis directis omnia tendunt,
 Ut sunt missa semel: quapropter cernere nemo
 Se supra potis est: at voces accipere extra.
 Et tamen ipsa quoque hæc, dum transit clausa viarum,
 Vox obtunditur; atque aureis confusa penetrat:
 Et sonitum potius, quam verba, audire videmur.

Hæc, queis sentimus succum, lingua atque palatum,
 Plusculum habent in se rationis, plusque operai.

Principio, succum sentimus in ore, cibum cum
 Mandendo exprimimus: ceu plenam spongiamaquai
 Si quis forte manu premere, exsiccareque cœpit.
 Inde, quod exprimimus, per caulas omne palati
 Diditur; et raræ per plexa foramina linguæ.
 Hæc ubi lævia sunt manantis corpora succi,
 Suaviter attingunt, et suaviter omnia tractant
 Humida linguai circum sudantia templa:
 At contra pungunt sensum, lacerantque coorta,
 Quanto quæque magis sunt asperitate repleta.
 Deinde voluptas est e succo in fine palati:
 Cum vero deorsum per fauceis præcipitavit;
 Nulla voluptas est, dum diditur omnis in artus:
 Nec refert quicquam, quo victu corpus alatur;
 Dummodo, quod capias, concoctum didere possis
 Artubus; et stomachi humectum servare tenorem.

Nunc aliis alius cur sit cibus, ut videamus,
 Expediam; quareve, aliis quod triste, et amarum sit,
 Hoc tamen esse aliis possit prædulce videri;
 Tantaque in his rebus distantia, differitasque sit,
 Ut quod aliis cibus est, aliis fuit acre venenum.
 Est utique; ut serpens hominis contacta salivis

Disperit;

Disperit; ac sese mandendo conficit ipsa.
Præterea, nobis veratrum est acre venenum;
At capris adipēs, et coturnicibus auget.
Ut, quibus id fiat rebus, cognoscere possis;
Principio meminisse decet, quæ diximus ante,
Semina multimodis in rebus mista teneri.
Porro omnes, quæcunque cibum capiunt animantes,
Ut sunt dissimiles extrinsecus; et generatim
Extrema membrorum circumcæsuræ coercet;
Proinde et seminibus distant, variantque figura.
Semina cum porro distent; differre necesse sit
Intervalla, vialque, foramina quæ perhibemus,
Omnibus in membris, et in ore, ipsoque palato.
Esse minora igitur quædam, maioraque debent;
Esse triquetra aliis, aliis quadrata necesse sit:
Multa rotunda, modis multis multangula quædam.
Namque figurarum ut ratio, motusque reposcunt,
Proinde foraminibus debent differre figuræ;
Et variare viæ, proinde ac textura coercet.
Ergo ubi quod suave sit aliis, aliis sit amarum:
Illis, queis suave sit, lævissima corpora debent
Contrectabiliter caulas intrare palati:
At contra, quibus est eadem res intus acërba;
Aspera nimirum penetrant, hamataque fauceis.
Nunc facile ex his est rebus cognoscere quæque.
Quippe, ubi quoniam febris, bili superante, coorta sit;
Aut alia ratione aliqua sit vis excita morbi;
Perturbatur ibi totum jam corpus; et omnes
Commulantur ibi posituræ principiorum:
Fit, prius ad sensum ut quæ corpora conveniebant,
Nunc non convenient; et cætera sint magis apta,
Quæ penetrata queunt sensum progignere acerbum.
Utraque enim sunt in mellis commista sapore:
Id quod jam supera tibi sæpe ostendimus ante.

Nunc age, quo pacto nareis adjectus odoris
Tangat, agam. Primum res multas esse necesse sit,
Unde

Unde fluens volvat varius se fluctus odorum.
Nam fluere, et mitti volgo, spargique putandum fuit.
Verum aliis alius magis est animantibus aptus,
Diffimileis propter formas: ideoque per auras
Mellis apes quamvis longe ducuntur odore;
Vulturique cadaveribus; tum fissa ferarum
Ungula quo tulerit gressum, promissa canum vis
Ducit; et humanum longe præsentit odorem
Romulidarum arcis servator, candidus anser.
Sic aliis alius nidor datus ad sua quemque
Pabula ducit; et a tetro resilere veneno
Cogit; eoque modo servantur sæcla ferarum.
Hic odor ipse igitur, nareis quicunque laceffit,
Est, alio ut possit permitti longius alter.
Sed tamen haud quisquam tam longe fertur eorum,
Quam sonitus; quam vox; mitto jam dicere, quam
res,

Quæ feriunt oculorum acies, visumque laceffunt.
Errabundus enim tarde venit; ac perit ante
Paullatim facilis distractus in aeris auras:
Ex alto primum quia vix emititur ex re.
Nam penitus fluere, atque recedere rebus odores
Significat, quod fracta magis redolere videntur
Omnia; quod contrita; quod igni conlabefacta.
Deinde videre licet majoribus esse creatum
Principiis voci: quoniam per saxea sæpta
Non penetrat, qua vox volgo, sonitusque feruntur.
Quare etiam quod olet, non tam facile esse videbis
Investigare, in qua sit regione locatum:
Refrigescit enim cunctando plaga per auras;
Nec calida ad sensum decurrit nuntia rerum.
Errant sæpe canes itaque, et vestigia quærunt.

Nec tamen hoc solis in odoribus, atque saporum
In genere est: sed item species rerum, atque colores
Non ita conveniunt ad sensus omnibus omnes,
Ut non sint aliis quædam magis acria visu.

Quinetiam gallum, noctem explaudentibus alia
 Auroram clara consuetum voce vocare,
 Nenu queunt rapidi contra constare leones,
 Inque tueri: ita continuo meminere fugai:
 Nimirum, quia sunt gallorum in corpore quædam
 Semina; quæ, cum sunt oculis immissa leonum,
 Pupillas interfodiunt; acremque dolorem
 Præbent; ut nequeant contra durare feroces;
 Cum tamen hæc nostras acies nil lædere possint:
 Aut quia non penetrant; aut quod penetrantibus
 illis

Exitus ex oculis liber datur; in remeando
 Lædere ne possint ex ulla lumina parte.

Nunc age, quæ moveant animum res, accipe; et
 unde,

Quæ veniunt, veniant in mentem, percipe paucis.
 Principio hoc dico, rerum simulacra vagari
 Multa modis multis in cunctas undique parteis
 Tenuia; quæ facile inter se junguntur in auris,
 Obvia cum veniunt: ut aranea, bracteæque auri.
 Quippe etenim multo magis hæc sunt tenuia textu,
 Quam quæ percipiunt oculos, visumque laceffunt:
 Corporis hæc quoniam penetrant per rara; cientque
 Tenuem animi naturam intus; sensumque laceffunt.
 Centauros itaque, et Scyllarum membra videmus,
 Cerbereasque canum facies; simulacraque eorum,
 Quorum morte obita tellus amplectitur ossa:
 Omne genus quoniam passim simulacra feruntur;
 Partim sponte sua quæ fiunt aere in ipso;
 Partim quæ variis ab rebus cūmque recedunt;
 Et quæ consistunt ex horum facta figuris.
 Nam certe ex vivo Centauri non fit imago:
 Nulla fuit quoniam talis natura animalis.
 Verum ubi equi, atque hominis casu convenit imago;
 Hærescit facile extemplo, quod diximus ante,
 Propter subtilem naturam, et tenuia texta.

Cætera

LIBER QUARTUS. 123

Cætera de genere hoc eadem ratione creantur.
 Quæ cum mobiliter summa levitate feruntur,
 Ut prius ostendi; facile uno commovet ictu
 Quælibet una animum nobis subtilis imago:
 Tenuis enim mens est, et mire mobilis ipsa.

Hæc fieri, ut memoro, facile hinc cognoscere pos-
 sis:

Quatinus hoc simile est oculis, quod mente videmus;
 Atque oculis simili fieri ratione necesse est:
 Nunc igitur quoniam docui me forte leones
 Cernere per simulacra, oculos quæcunque laceffunt:
 Scire licet mentem simili ratione moveri
 Per simulacra leonum cætera, quæ videt æque,
 Nec minus, atque oculi: nisi quod mage tenuia
 cernit.

Nec ratione alia, cum somnus membra profudit,
 Mens animi vigilat; nisi quod simulacra laceffunt
 Hæc eadem nostros animos, quæ, quom vigilamus:
 Usque adeo, certe ut videamur cernere eum, quem
 Reddita vitæ jam mors, et terra potita est.
 Hoc ideo fieri cogit natura; quod omnes
 Corporis affecti sensus per membra quiescunt;
 Nec possunt falsum veris convincere rebus:
 Præterea, meminisse jacet, languetque sopore;
 Nec dissentit, eum mortis, lethique potitum
 Jampridem, quem mens vivum se cernere credit.

Quod superest, non est mirum, simulacra moveri;
 Brachiaque in numerum jactare, et cætera membra:
 Nam fit, ut in somnis facere hoc videatur imago.
 Quippe, ubi prima perit, alioque est altera nata
 Endo statu; prior hæc gestum mutasse videtur.
 Scilicet id fieri celeri ratione putandum est.

Multaque in his rebus quæruntur, multaque nobis
 Clarandum est, plane si res exponere avemus.

Quæritur in primis, quare, quod quoique libido
 Venerit, extemplo mens cogitet ejus idipsum.

Anne voluntatem nostram simulacra tuentur?
 Et simulac volumus, nobis occurrit imago?
 Si mare, si terram cordi sit, si denique cœlum,
 Conventus hominum, pompam, convivia, pugnas,
 Omnia sub verbone creat natura, paratque?
 Quom præsertim aliis eadem in regione, locoque
 Longe dissimileis animus res cogitet omnis?

Quid porro, in numerum procedere quom simu-
 lacta

Cernimus in somnis, et mollia membra movere,
 Mollia mobiliter quom alternis brachia mittunt?
 Et repetunt oculis gestum pede convenienti?
 Scilicet arte madent simulacra, et docta vagantur,
 Nocturno facere ut possint in tempore ludos?
 An magis illud erit verum, quia tempore in uno
 Cum sentimus id; ut cum vox emittitur una;
 Tempora multa latent, ratio quæ comperit esse:
 Propterea fit, uti quovis in tempore quæque
 Præsto sint simulacra locis in queisque parata?
 Tanta est mobilitas, et eorum copia tanta.
 Et quia tenuia sunt, nisi se contendit, acute
 Cernere non potis est animus; proinde omnia, quæ
 sunt

Præterea, pereunt, nisi sic sese ipse paravit.
 Ipse parat sese porro, speratque futurum,
 Ut videat, quod consequitur rem quamque: fit ergo.
 Nonne vides, oculos etiam, quom, tenuia quæ
 sint,

Cernere cœperunt, contendere se, atque parare,
 Nec sine eo fieri posse, ut cernamus acute?
 Et tamen in rebus quoque apertis noscere possis,
 Si non advertas animum, proinde esse, quasi omni
 Tempore semotæ fuerint, longeque remotæ.
 Cur igitur mirum est, animus si cætera perdit,
 Præter quam quibus est in rebus deditus ipse?
 Deinde adopinamur de signis maxima parvis;

Ac

LIBER QUARTUS. 125

Ac nos in fraudem induimus, frustramur et ipsi.

Fit quoque, ut interdum non suppeditetur imago
Ejusdem generis, sed scēmina quæ fuit ante,
In manibus vir tum factus videatur adesse:

Aut alia ex alia facies, ætasque sequatur:

Quod ne miremur, sopor, atque oblivia curant.

Istud in his rebus vitium vehementer, et istum
Effugere errorem, vitareque præmeditator,
Lumina ne facias oculorum clara creata,
Prospicere ut possimus; et, ut proferre vias
Proceros passus, ideo fastigia posse
Surarum, ac feminum pedibus fundata plicari:
Brachia tum porro validis ex apta lacertis
Esse, manusque datas utraque a parte ministras,
Ut facere ad vitam possimus, quæ foret usus.

Cætera de genere hoc inter quæcunque pretan-
tur,

Omnia perversa præpostera sunt ratione.
Nil adeo quoniam natum est in corpore, ut uti
Possemus, sed quod natum est, id procreat usum:
Nec fuit ante videre oculorum lumina nata;
Nec dictis orare prius, quam lingua creata est:
Sed potius longe linguae præcessit origo
Sermonem; multoque creatæ sunt prius aures,
Quam sonus est auditus: et omnia denique mem-
bra

Ante fuere, ut opinor, eorum quam foret usus.
Haud igitur potuere utendi crescere causa.

At contra conferre manu certamina pugnae,
Et lacerare artus, scdareque membra cruore,
Ante fuit multo, quam lucida tela volarent.
Et vulnus vitare prius natura coegit,
Quam daret objectum parmai læva per artem.

Scilicet et fessum corpus mandare quieti,
Multo antiquius est, quam lecti mollia strata.
Et sedare sitim prius est, quam pocula, natum.

Hæc igitur possent utendi cognita caussa
Credier, ex usu quæ sunt vitæque reperta.
Illa quidem seorsum sunt omnia, quæ prius ipsa
Nata, dedere suæ post notitiam utilitatis:
Quo genere in primis sensus, et membra videmus.
Quare etiam atque etiam procul est ut credere pos-
sis,

Utilitatis ob officium potuisse creari.

Illud item non est mirandum, corporis ipsa
Quod natura cibum quærit quouisque animantis.
Quippe etenim fluere, atque recedere corpora re-
bus

Multa modis multis docui; sed plurima debent
Ex animalibus iis, quæ sunt exercita motu;
Multaque per sudorem ex alto pressa feruntur,
Multa per os exhalantur, quom languida anhelant.
His igitur rebus rarefcit corpus; et omnis
Subruitur natura, dolor quam consequitur rem:
Propterea capitur cibus, ut suffulciat artus,
Et recreet vireis interdatus, atque patentem
Per membra ac venas ut amorem obturet edendi.
Humor item discedit in omnia quæ loca cunque
Poscunt humorem; glomerataque multa vaporis
Corpora, quæ stomacho præbent incendia nostro,
Diffusat adveniens liquor, ac restinguit, ut ignem,
Urere ne possit calor amplius aridus artus.
Sic igitur tibi anghela fitis de corpore nostro
Abluitur, sic expletur jejuna cupido.

Nunc qui fiat, uti passus proferre queamus,
Cum volumus, varieque datum sit membra movere;
Et quæ res tantum hoc oneris protrudere nostri
Corporis insuerit, dicam: tu percipe dicta.
Dico animo nostro primum simulacra meandi
Accidere, atque animum pulsare, ut diximus ante.
Inde voluntas fit: neque enim facere incipit ullam
Rem quisquam, quam mens providit, quid velit, ante.

At,

LIBER QUARTUS. 127

At, quod providet, illius rei constat imago.
 Ergo animus cum sese ita commovet, ut velit ire,
 Inque gredi, ferit extemplo, quæ in corpore toto
 Per membra, atque artus, animai diffusa vis est:
 Et facile est factu, quoniam conjuncta tenetur.
 Inde ea proporro corpus ferit, atque ita tota
 Paullatim moles protruditur, atque movetur.
 Præterea, tum rarefcit quoque corpus, et aer,
 Scilicet ut debet qui semper mobilis exstat,
 Per patefacta venit, penetratque foramina largus;
 Et dispergitur ad parteis ita quasque minutas
 Corporis: hinc igitur rebus fit utrinque duabus,
 Corpus uti, ut navis velis, ventoque, feratur.
 Nec tamen illud in his rebus mirabile constat,
 Tantula quod tantum corpus corpuscula possint
 Contorquere, et onus totum convertere nostrum.
 Quippe etenim ventus subtili corpore tenuis
 Trudit agens magnam magno molimine navim;
 Et manus una regit quantovis impete euntem,
 Atque gubernaculum contorquet quolibet unum:
 Multaque per trochleas, et tympana pondere magno
 Commovet, atque levi sustollit machina nisu.

Nunc quibus ille modis somnus per membra
 quietem

Intiget, atque animi curas e pectore solvat;
 Suavidicis potius, quam multis versibus, edam:
 Parvus ut est cygni melior canor, ille gruum quam
 Clamor, in ætheriis dispersus nubibus Austri.
 Tu mihi da tenuis aureis, animumque sagacem,
 Ne fieri negites, quæ dicam posse; retroque
 Vera repulsanti discedas pectore dicta:
 Tutemet in culpa quom sis, ne cernere possis.

Principio somnus fit, ubi est distracta per artus
 Vis animæ, partimque foras ejecta recessit,
 Et partim contrusa magis concessit in altum:
 Dissolvuntur enim tum demum membra, fluuntque.

Nam

Nam dubium non est, animai quin opera sit
Sensus hic in nobis, quem cum sopor impedit esse,
Tum nobis animam perturbatam esse putandum est,
Ejectamque foras; non omnem; namque jaceret
Æterno corpus perfusum frigore lethi:

Quippe ubi nulla latens animai pars remaneret
In membris, cinere ut multa latet obrutus ignis,
Unde reconstitui sensus per membra repente
Possit, ut ex igni cæco consurgere flamma.

Sed quibus hæc rebus novitas consistet, et unde
Perturbari anima, et corpus languescere possit,
Expeditam: tu fac ne ventis verba profundam.

Principio, externa corpus de parte necessum est,
Aeriis quoniam vicinum tangitur auris,
Tundier, atque ejus crebro pulsariet ictu.
Proptereaque fere res omnes, aut corio sunt,
Aut seta, aut conchis, aut callo, aut cortice tectæ.
Interiorem etiam partem spirantibus aer
Verberat hic idem, cum ducitur, atque reflatur.

Quare utrinque secus quom corpus vapulet, et quom
Perveniant plagæ per parva foramina nobis
Corporis ad primas parteis, elementaque prima;
Fit quasi paullatim nobis per membra ruina.

Conturbantur enim posituræ principiorum
Corporis, atque animi, sic, ut pars inde animai
Ejiciatur, et introrsum pars abdita cedat;
Pars etiam distracta per artus, non queat esse
Conjuncta inter se, nec motu mutua fungi:
Inter enim sæpit aditus natura, viasque.

Ergo sensus abit mutatis motibus alte.
Et quoniam non est quasi quod suffulciat artus,
Debile fit corpus, languescunt omnia membra:
Brachia, palpebræque cadunt, poplitesque procum-
bunt

Deinde cibum sequitur somnus, quia quæ facit aer,
Hæc eadem cibus, in venas dum diditur omneis,

Efficat:

Efficit: et multo sopor ille gravissimus exstat,
 Quem satur, aut lassus capias; quia plurima tum se
 Corpora conturbant magno contusa labore.
 Fit ratione eadem conjectus porro animai
 Altior, atque foras ejectus largior ejus,
 Et divisior inter se, ac distractior intus.
 Et quoi quisque fere studio devinctus adhæret,
 Aut quibus in rebus multum sumus ante morati,
 Atque in qua ratione fuit contenta magis mens,
 In somnis eadem plerumque videmur obire:
 Causidici causas agere, et componere leges:
 Induperatores pugnare, ac prælia obire:
 Nautæ contractum cum ventis cernere bellum:
 Nos agere hoc autem, et naturam quærere rerum
 Semper, et inventam patriis exponere chartis.
 Cætera sic studia, atque artes plerumque videntur
 In somnis animos hominum frustrata tenere.
 Et, quicumque dies multos ex ordine ludis
 Adfiduas dederunt operas, plerumque videmus,
 Quom jam destiterint ea sensibus usurpare,
 Reliquas tamen esse vias in mente patenteis,
 Qua possint eadem rerum simulacra venire.
 Permultos itaque illa dies eadem obversantur
 Ante oculos, etiam vigilantes ut videantur
 Cernere saltanteis, et mollia membra moventeis;
 Et citharæliquidum carmen, chordasque loquenteis
 Auribus accipere, et confessum cernere eundem,
 Scenaique simul varios splendere decores.
 Usque adeo magni refert studium, atque voluntas,
 Et quibus in rebus consuerint esse operati
 Non homines solum, sed vero animalia cuncta.
 Quippe videbis equos forteis, cum membra jace-
 bunt,
 In somnis sudare tamen, spirareque sæpe,
 Et quasi de palma summas contendere vireis,
 Tunc quasi carceribus patefactis sæpe quiete:

Venun-

Venantumque canes in molli sæpe quiete
 Jactant crura tamen subito, vocesque repente
 Mittunt, et crebras redducunt naribus auras,
 Ut vestigia si teneant inventa ferarum.
 Expergesactique sequuntur inania sæpe
 Cervorum simulacra, fugæ quasi dedita cernant;
 Donec discussis redeant erroribus ad se.
 At consueta domi catulorum blanda propago
 Degere, sæpe levem ex oculis, volucrumque soporem
 Discutere, et corpus de terra conripere instant,
 Proinde quasi ignotas facies, atque ora tuantur.
 Et quam quæque magis sunt aspera semina eorum,
 Tam magis in somnis eadem sævire necessum est.
 At variæ fugiunt volucres, pennisque repente
 Sollicitant divum nocturno tempore lucos,
 Accipitres somno in leni si prælia, pugnasque
 Edere sunt perfectantes, visæque volantes.

Porro hominum mentes magnis quæ motibus
 edunt?

Magna etenim sæpe in somnis faciuntque, gerunt-
 que.

Reges expugnant, capiuntur, prælia miscent;
 Tollunt clamores, quasi si jugulentur ibidem:
 Multi depugnant, gemitusque doloribus edunt;
 Et quasi pantheræ morfu sævique leonis
 Mandantur, magnis clamoribus omnia complent.
 Multi de magnis per somnum rebu' loquuntur,
 Indicioque sui facti persæpe fuere:
 Multi mortem obeunt, multi de montibus altis
 Se quasi præcipitent ad terram corpore toto,
 Exterrentur, et ex somno, quasi mentibu' capti,
 Vix ad se redeunt permoti corporis æstu.
 Flumen item sitiens, aut fontem propter amœnum
 Adfidet, et totum prope faucibus occupat amnem.
 Pusi sæpe lacum propter, se, ac dolia curta,
 Somno devincti credunt extollere vestem,

Totius

Totius humorem saccatum ut corpori fundant:
 Cum Babylonica magnifico splendore rigantur.
 Tum, quibus ætatis freta primitus insinuantur,
 Semen ubi ipsa dies membris matura creavit;
 Conveniunt simulacra foris e corpore quoque,
 Nuntia præclari voltus, pulchrique coloris;
 Qui ciet inritans loca turgida semine multo,
 Ut, quasi transactis sæpe omnibu' rebu' profundant
 Fluminis ingenteis fluctus, vestemque cruentent.

Sollicitatur id in nobis, quod diximus ante,
 Semen; adulta ætas cum primum roborat artus.
 Namque alias aliud res commovet, atque laceffit:
 Ex homine humanum semen ciet una hominis vis.
 Quod simulatque suis ejectum sedibus exit,
 Per membra, atque artus decedit corpore toto
 In loca conveniens nervorum certa, cietque
 Continuo parteis genitaleis corporis ipsas:
 Inritata tument loca semine, fitque voluntas
 Ejicere id, quo se contendit dira libido;
 Idque petit corpus mens, unde est faucia amore:
 Namque omnes plerumque cadunt in volnus, et illam
 Emicat in partem sanguis, unde icimur ictu,
 Et si comminus est, hostem ruber occupat humor.

Sic igitur, veneris qui telis accipit ictum,
 Sive puer membris muliebribus hunc jaculatur,
 Seu mulier toto jaculans e corpore amorem,
 Unde feritur, eo tendit, gestitque coire,
 Et jacere humorem in corpus de corpore ductum:
 Namque voluptatem præfagit multa cupido.
 Hæc Venus est nobis, hinc autem est nomen amoris:
 Hinc illæ primum Veneris dulcedinis in cor
 Stillavit gutta, et successit fervida cura.
 Nam si abest quod ames, præsto simulacra tamen sunt
 Illius, et nomen dulce obversatur ad aureis.

Sed fugitare decet simulacra, et pabula amoris
 Absterrere sibi, atque alio convertere mentem,

Et

Et jacere humorem conlectum in corpora quæque;
Nec retinere semel conversum unius amore,
Et servare sibi curam, certumque dolorem.
Ulcus enim vivescit, et inveterascit alendo,
Inque dies gliscit furor, atque ærumna gravescit,
Si non prima novis conturbes volnera plagis,
Volgivagaque vagus Venere ante recentia cures,
Aut alio possis animi traducere motus.

Nec Veneris fructu caretis is, qui vitat amorem:
Sed potius, quæ sunt sine pœna, commoda sumit.
Nam certa, et pura est sanis magis inde voluptas,
Quam miseris; etenim potiundi tempore in ipso
Fluctuat incertis erroribus ardor amantum:
Nec constat quid primum oculis, manibusque fru-
antur.

Quod petiere premunt arcte, faciuntque dolorem
Corporis, et denteis inlidunt sæpe labellis,
Osculaque adfigunt, quia non est pura voluptas:
Et stimuli subsunt, qui instigant lædere idipsum,
Quodcumque est, rabies unde illæ germina surgunt.
Sed leviter pœnas frangit Venus inter amorem,
Blandaque refrænât morsus admista voluptas.
Namque in eo spes est, unde est ardoris origo,
Reslingui quoque posse ab eodem corpore flammam;
Quod fieri contra coram natura repugnat:
Unaque res hæc est, quovis quam pluria habemus,
Tam magis ardescit dira cuppedine pectus.
Nam cibus, atque humor membris adsumitur intus,
Quæ quoniam certas possunt obsidere parteis,
Hoc facile expletur laticum, frugumque cupido:
Ex hominis vero facie, pulchroque colore,
Nil datur in corpus præter simulacra fruendum
Tenuia, quæ vento spes raptat sæpe misella.
Ut bibere in somnis sitiens quom quærit, et humor
Non datur, ardorem in membris qui stingere possit;
Sed laticum simulacra petit, frustra que lborat,

In

LIBER QUARTUS. 129

In medioque fitit torrenti flumine potans.
Sic in amore Venus simulacris ludit amanteis;
Nec satiare queunt spectando corpora coram,
Nec manibus quidquam teneris abradere membris
Possunt, errantes incerti corpore toto.

Denique quom membris conlatis flore fruuntur
Ætatis, quom jam præfagit gaudia corpus
Atque in eo est Venus, ut muliebria conferat arva;
Adfigunt avide corpus, junguntque salivas
Oris, et inspirant pressantes dentibus ora,
Nequicquam: quoniam nihil inde abradere possunt,
Nec penetrare, et abire in corpus corpore toto.
Nam facere interdum id velle, et certare videntur:
Usqueadeo cupide Veneris compagibus hærent,
Membra voluptatis dum vi labefacta liquefcunt.
Tandem ubi se rupit nervis conlecta cupido,
Parva fit ardoris violenti pausa parumper;
Inde redit rabies eadem, et furor ille revisit,
Quom sibi quod cupiant ipsi, contingere quærunt:
Nec reperire malum id possunt quæ machina vin-
cat:

Usque adeo incerti tabescunt vulnere cæco.

Adde quod absumunt vireis, pereuntque labore:
Adde quod alterius sub nutu degitur ætas.
Labitur interea res, et vadimonia fiunt,
Languent officia, atque ægrotat fama vacillans;
Unguenta, et pulchra in pedibus Sicyoniam ridet:
Scilicet et grandes viridi cum luce smaragdi
Auro includuntur, teriturque thalassina vestis
Affidue, et Veneris sudorem exercita potat:
Et bene parta patrum fiunt anademata, mitræ:
Interdum in pallam, ac Melitenfiam, Cæaque vertunt.
Eximia veste et victu convivia, ludi,
Pocula crebra, unguenta, coronæ, farta parantur;
Nequicquam: quoniam medio de fonte leporum
Surgit amari aliquid, quod in ipsis floribus angat:

M

Aut

Aut quod conscius ipse animus se forte remordet,
 Desidiose agere ætatem, lustrisque perire:
 Aut quod in ambiguo verbum jaculata reliquit;
 Quod cupido adfixum cordi vivescit, ut ignis:
 Aut nimium jactare oculos, aliumve tueri
 Quod putat, in voltuque videt vestigia risus.

Atque in amore mala hæc proprio, summeque
 secundo

Inveniuntur: in adverso vero, atque inopi sunt,
 Prendere quæ possis oculorum lumine aperto,
 Innumerabilia; ut melius vigilare sit ante,
 Qua docui ratione, cavereque, ne inlaqueeris.
 Nam vitare, plagas in amoris ne laciatur,
 Non ita difficile est quam captum retibus ipsis
 Exire, et validos veneris perrumpere nodos.

Et tamen implicitus quoque possis, inque pedi-
 tus

Effugere infestum, nisi tute tibi obvius obstes;
 Et prætermittas animi vitia omnia primum,
 Tum quæ corpori sunt ejus, quam percupis, ac vis.
 Nam hoc faciunt homines plerumque cupidine caci,
 Et tribuunt ea, quæ non sunt his commoda vere.
 Multimodis igitur pravas, turpeisque videmus
 Esse in deliciis, summoque in honore vigere.
 Atque alios alii inrident, Veneremque suadent
 Ut placent, quoniam fœdo affligantur amore;
 Nec sua respiciunt miseri mala maxima sæpe.
 Nigra, *μελίχρος* est: immunda et foetida, *ἀκοσμος*:
 Cæcia, *παλλὰδιον*: nervosa, et lignea, *δορυχαῖς*:
 Parvola, pumilio, *χαρίτων ἰα*, tota merum sal:
 Magna, atque immanis, *κατάπληξις*, plenaque ho-
 noris;

Balba, loqui non quit, *τραυλίζω*: muta, pudens est.
 At flagrans, odiosa, loquacula, *λαμπάδιον* fit.

Ἰσχυον ἐρωμίνιον tum fit, quom vivere non quit

Præ macie: *ραδινὴ* vero est, jam mortua tussi.

At

LIBER QUARTUS. 131

At gemina et mammosa, Ceres est ipsa ab Jaccho:
Simula *φίληνη*, ac satyra' sit: labiosa, *φίλημα*.

Cætera de genere hoc longum sit si dicere coner.

Sed tamen esto jam quantovis oris honore,
Quoi Veneris membris vis omnibus exoriatur:
Nempe aliæ quoque sunt; nempe hac sine viximus
ante;

Nempe eadem facit, et scimus facere omnia turpi;
Et miseram tetrus se suffit odoribus ipsa,
Quam famulæ longe fugitant, furtimque cachinnant.

At lacrymans exclusus amator limina sæpe
Floribus et fertis operit, posteisque superbos
Unguit amaracino, et foribus miser oscula figit.
Quem si jam admissum, venientem offenderit aura
Una modo, causas abeundi quærat honestas;
Et meditata diu cadat alte sumpta querela;
Stultitiæque ibi se damnet, tribuisse quod illi
Plus videat, quam mortali concedere par est.
Nec veneres nostras hoc fallit: quo magis ipsæ
Omnia summpere hos vitæ postscenia celant,
Quos retinere volunt, adstrictosque esse in amore.
Nequicquam: quoniam tu animo tamen omnia pos-
sis

Protrahere in lucem, atque omneis anquirere nifus.
Et si bello animo sit, et non odiosa vicissim,
Prætermittet te humanis concedere rebus.

Nec mulier semper ficto suspirat amore,
Quæ complexa viri corpus cum corpore jungit.
Et tenet adsuctis humectans oscula labris:
Nam facit ex animo sæpe, et communia quærens
Gaudia, sollicitat spatium decurrere amoris.
Nec ratione alia volucres, armenta, feræque,
Et pecudes, et equæ maribus subsidere possent,
Si non, ipsa quod illorum subat, ardet abundans
Natura, et venerem salientum læta retractat.
Nonne vides etiam, quos mutua sæpe voluptas

Vinxit, ut in vinclis communibus excrucientur?
 In triviis non sæpe canes discedere aventes,
 Divorſi cupide ſummis ex viribu' tendunt,
 Cum interea validis Veneris compagibus hærent?
 Quod facerent nunquam, niſi mutua gaudia noſſent,
 Quæ lacere in fraudem poſſent, vinctosque tenere.
 Quare etiam atque etiam, ut dico, eſt communi
 voluptas.

Et commiſcendo cum ſemen forte virile
 Fœmina commulxit ſubita vi, conripuitque;
 Tum ſimiles matrum materno ſemine fiunt,
 Ut patribus patrio: ſed quos utriuſque figuræ
 Eſſe vides juxtim, miſcenteis volta parentum,
 Corpore de patrio, et materno ſanguine creſcunt;
 Semina quom Veneris ſtimulis excita per artus
 Obvia conſlixit conſpirans mutuus ardor,
 Et neque utrum ſuperavit eorum, nec ſuperatum' ſt.
 Fit quoque, ut interdum ſimiles exiſtere avorum
 Poſſint, et referant proavorum sæpe figuras,
 Propterea, quia multa modis primordia multis
 Miſta ſuo celant in corpore sæpe parentes,
 Quæ patribus patres tradunt a ſtirpe proſecta.
 Inde Venus varia producit forte figuras:
 Majorumque refert voltus, vocesque, comasque.
 Quandoquidem nihilo minus hæc de ſemine certo
 Fiunt, quam facies, et corpora, membraque nobis.
 Et muliebri oritur patrio de ſemine ſæclum:
 Maternoque mares exiſtunt corpore creti.
 Semper enim partus duplici de ſemine conſtat:
 Atque, utri ſimile eſt magis id, quodcunque creatur,
 Ejus habet plus parte æqua, quod cernere poſſis,
 Sive virum ſuboles, ſive ſt muliebris origo.

Nec divina ſatum genitalem numina quoiquam
 Abſterrent, pater a natis ne dulcibus unquam
 Appelletur, et ut ſterili Venere exigat ævum;
 Quod plerique putant, et multo ſanguine mœſti

Con-

Conspergunt aras, adolentque altaria donis,
 Ut gravidas reddant uxores semine largo:
 Nequicquam divum numen, sorteisque fatigant.
 Nam steriles nimium crasso sunt semine partim,
 Et liquido præter justum, tenuique vicissim.
 Tenue, locis quia non potis est adfigere adhæsum,
 Liquitur extemplo, et revocatum cedit ab ortu:
 Crassius hoc porro, quoniam concretius æquo
 Mittitur; aut non tam prolixo provolat ictu;
 Aut penetrare locos æque nequit; aut penetratum,
 Ægre admiscetur muliebri semine semen.
 Nam multum harmoniæ Veneris differre videntur:
 Atque alias alii complent magis, ex aliisque
 Suscipiunt aliæ pondus magis, inque gravescent.
 Et multæ steriles Hymenæis ante fuerunt
 Pluribus, et nactæ post sunt tamen, unde puellos
 Suscipere, et partu possent ditescere dulci.
 Et, quibus ante domi sæcundæ sæpe nequissent
 Uxores parere, inventa est illis quoque compar
 Natura, ut possent natis munire senectam.
 Usque adeo magni refert, ut semina possint
 Seminibus commisceri genitaliter apta,
 Crassaque convenient liquidis, et liquida crassis,
 Quæ quoi juncta viro sit femina per Veneris res.
 Atque adeo refert, quo victu vita colatur.
 Namque aliis rebus concresecunt semina membris,
 Atque aliis extenuantur, tabentque vicissim.
 Et quibus ipsa modis tractetur blanda voluptas,
 Id quoque permagni refert: nam more ferarum,
 Quadrupedumque magis ritu, plerumque putantur
 Concipere uxores, quia sic loca sumere possunt
 Pectoribus positis, sublati semina lumbis.
 Nec molles opus sunt motus uxoribus hilum.
 Nam mulier prohibet se concipere, atque repugnat,
 Clunibus ipsa viri Venerem si læta retrahet:
 Atque exossato ciet omni pectore fluctus.

Ficit

Eicit enim sulci recta regione, viaque
Vomerem, atque locis avertit feminis ictum.
Idque sua causa consuerunt scorta moveri,
Ne complerentur crebro, gravidæque jacerent,
Et simul ipsa viris Venus ut concinnior esset:
Conjugibus quod nil nostris opus esse videtur.

Nec divinitus est interdum, Venerisque sagittis
Deteriore fit ut forma muliercula ametur.
Nam facit ipsa suis interdum fœmina factis,
Morigerisque modis, et mundo corpori' cultu,
Ut facile infuescat secum vir degere vitam.

Quod superest, consuetudo concinnat amorem.
Nam leviter quamvis, quod crebro tunditur ictu,
Vincitur in longo spatio tamen, atque labascit.
Nonne vides, etiam guttas in saxa cadenteis
Humoris longo in spatio pertundere saxa?

T I T I
LUCRETII CARI
DE
RERUM NATURA.

LIBER V.

QUIS potis est dignum pollenti pectore carmen
Condere, pro rerum maiestate, hisque repertis?
Quisve valet verbis tantum, qui fundere laudes
Pro meritis ejus possit, qui talia nobis
Pectore parta suo, quæsitæque præmia liquit?
Nemo, ut opinor, erit mortali corpore cretus.
Nam si, ut ipsa petit maiestas cognita rerum,
Dicendum' sit: deus ille fuit, deus, inclute Memmi,
Qui princeps vitæ rationem invenit eam, quæ
Nunc appellatur sapientia; quique per artem
Fluctibus e tantis vitam, tantisque tenebris,
In tam tranquillo, et tam clara luce locavit.

Confer enim divina aliorum antiqua reperta.
Namque Ceres fertur fruges, Liberque liquoris
Vitigeni laticem mortalibus instituisse;
Cum tamen his posset sine rebus vita manere:
Ut fama' sit aliquas etiam nunc vivere genteis.
At bene non poterat sine puro pectore vivi.
Quo magis hic merito nobis deus esse videtur;
Ex quo nunc etiam per magnas didita genteis
Dulcia permulcent animos solatia vitæ.

Herculis antistare autem si facta putabis,

Longius

Longius a vera multo ratione ferere.

Quid Nemeæus enim nobis nunc magnus hiatus
Ille leonis obesset, et horrens Arcadius suus?

Denique quid Cretæ taurus, Lernæque pestis
Hydra venenatis posset vallata colubris?

Quidve tripectora tergemini vis Geryonai?

Et Diomedis equi spirantes naribus ignem,
Thracen, Bistoniasque plagas, atque Ismara propter,
Tantopere officerent nobis? uncisque timendæ
Unguibus Arcadiæ volucres Stympphala colentes?
Aureaque Hesperidum servans fulgentia mala
Asper, acerba tuens, immani corpore serpens,
Arboris amplexus stirpem? quid denique obesset,
Propter Atlantæum littus, pelageque severa,
Quo neque noster adit quisquam, neque Barbarus
audet?

Cætera de genere hoc quæ sunt portenta peremta,
Si non victa forent, quid tandem viva nocerent?
Nil, ut opinor: ita ad satietatem terra ferarum
Nunc etiam scatit, et trepido terrore repleta sit
Per nemora ac monteis magnos, sylvasque profundas:
Quæ loca vitandi plerumque est nostra potestas.

At nisi purgatum sit pectus, quæ prælia nobis,
Atque pericula tunc ingratis insinuandum?
Quantæ conscindunt hominem cuppedinis acres
Sollicitum curæ? quantique perinde timores?
Quidve superbia, spurcities, petulantia, quantas
Efficiunt cladeis? quid luxus, desidiæque?

Hæc igitur qui cuncta subegerit, ex animoque
Expulerit dictis, non armis; nonne decebit,
Hunc hominem numero divum dignari esse?
Cum bene præsertim multa, ac divinitus ipsis
Immortalibu' de divis dare dicta fuerit,
Atque omnem rerum naturam pandere dictis.

Quoius ego ingressus vestigia, nunc rationes
Persequor, ac doceo dictis, quo quæque creata

Fœdere

LIBER QUINTUS. 137

Fœdere sint, in eo quam sit durare necessum:
 Nec validas ævi valeant rescindere leges.
 Quo genere in primis animi natura reperta sit,
 Nativo primum consistere corpore creta,
 Nec posse incolumis magnum durare per ævum:
 Sed simulacra solere in somnis fallere mentem,
 Cernere cum videamur eum, quem vita reliquit.

Quod superest, nunc me huc rationis detulit ordo,
 Ut mihi, mortali consistere corpore mundum,
 Nativumque simul, ratio reddunda sit, esse:
 Et quibus ille modis congressus materiai
 Fundarit terram, cœlum, mare, fidera, solem,
 Lunæque globum; tum quæ tellure animantes
 Exstiterint, et quæ nullo sint tempore nata.
 Quove modo genus humanum variante loquela
 Cœperit inter se vesci per nomina rerum:
 Et quibus ille modis divum metus insinuarit
 Pectora, terrarum qui in orbi sancta tuetur
 Fana, lacus, lucos, aras, simulacraque divum.

Præterea, solis cursus, lunæque meatus
 Expediam, qua vi flectat natura gubernans:
 Ne forte hic inter cœlum, terramque reamur
 Libera sponte sua cursus lustrare perenneis,
 Morigera ad fruges augendas, atque animanteis:
 Neve aliqua divum volvi ratione putemus.
 Nam, bene qui didicere deos securum agere ævum,
 Si tamen interea mirantur qua ratione
 Quæque geri possint, præsertim rebus in illis,
 Quæ supera caput ætheriis cernuntur in oris;
 Rursus in antiquas referuntur relligiones,
 Et dominos acreis adsciscunt, omnia posse
 Quos miseri credunt, ignari quid queat esse,
 Quid nequeat; finita potestas denique quoique
 Quanam sit ratione, atque alte terminus hærens.

Quod superest, ne te in promissis plura moremur,
 Principio, maria ac terras, cœlumque tuere:

Horum

Horum naturam triplicem, tria corpora, Memmi,
 Treis species tam dissimileis, tria talia texta,
 Una dies dabit exitio; multosque per annos
 Sustentata ruet moles et machina mundi.
 Nec me animi fallit, quam res nova, miraue menti,
 Accidat, exitium cœli terræque futurum,
 Et quam difficile id mihi sit pervincere dictis:
 Ut sit, ubi insolitam rem adportes auribus ante,
 Nec tamen hanc possis oculorum subdere visu,
 Nec jacere indu manus, via qua munita fidei
 Proximâ fert humanum in pectus, templaque mentis.
 Sed tamen effabor: dictis dabit ipsa fidem res
 Forſitan, et graviter terrarum motibus orbis
 Omnia conquassari in parvo tempore cernes:
 Quod procul a nobis flectat fortuna gubernans;
 Et ratio potius, quam res persuadeat ipsa,
 Succidere horrifono posse omnia victa fragore.

Qua prius aggrediar quam de re fundere fata
 Sanctius, et multo certa ratione magis quam
 Pythia, quæ tripode e Phœbi, lauroque profatur.
 Multa tibi expediam doctis solatia dictis;
 Relligione refrænatus ne forte rearis,
 Terras, et solem, cœlum, mare, sidera, lunam,
 Corpore divino debere æterna manere;
 Proptereaue putes ritu par esse Gigantum,
 Pendere eos pœnas immâni pro scelere omneis,
 Qui ratione sua disturbent mœnia mundi,
 Præclarumque velint cœli reſtinguere solem,
 Immortalia mortali sermone notantes.
 Quæ procul usque adeo divino ab numine distent,
 Inque deum numero sic sunt indigna videri,
 Notitiam potius præbere ut posse putentur,
 Quid sit vitali motu, sensuque remotum.
 Quippe etenim non est cum quovis corpore ut esse
 Posse animi natura putetur, consiliumque.
 Sicut in æthere non arbor, nec in æquore falso

Nubes

Nubes esse queunt, neque pisces vivere in arvis,
 Nec cruor in lignis, nec saxis succus inesse:
 Certum, ac dispositum est, ubi quicquid crescat, et
 insit.

Sic animi natura nequit sine corpore oriri
 Sola, neque a nervis, et sanguine longiter esse.
 Hoc si posset enim, multo prius ipsa animi vis
 In capite, aut humeris, aut imis calcibus esse
 Posset, et innasci quavis in parte soleret:
 Tandem in eodem homine, atque in eodem vase
 maneret.

Quod quoniam nostro quoque constat corpore cer-
 tum,
 Dispositumque videtur, ubi esse, et crescere possit
 Seorsum anima, atque animus: tanto magis infici-
 andum,

Totum posse extra corpus, formamque animale
 Putribus in glebis terrarum, aut solis in igni,
 Aut in aqua durare, aut altis ætheris oris,
 Haud igitur constant divino prædita sensu,
 Quandoquidem nequeunt vitaliter esse animata.

Illud item non est ut possis credere, sedes
 Esse Deum sanctas in mundi partibus ullis.
 Tenuis enim natura Deum, longeque remota
 Sensibus a nostris, animi vix mente videtur.
 Quæ quoniam manuum tactum suffugit, et ictum,
 Tactile nil nobis quod sit, contingere debet.
 Tangere enim non quit, quod tangi non licet ipsum.
 Quare etiam sedes quoque nostris sedibus esse
 Dissimiles debent, tenues de corpore eorum.
 Quæ tibi posterius largo sermone probabo.

Dicere porro, hominum causa voluisse parare
 Præclaram mundi naturam, propterea que
 Id laudabile opus divum laudare decere,
 Æternumque putare, atque immortale futurum,
 Nec fas esse, Deum quod sit ratione vetusta

Gentibus

Gentibus humanis fundatum perpetuo ævo,
 Sollicitare suis ullum de sedibus unquam,
 Nec verbis vexare, et ab imo evertere summam:
 Cætera de genere hoc adfingere, et addere, Memmi,
 Desipere est. Quid enim immortalibus atque beatis
 Gratia nostra queat largiri emolumentum,
 Ut nostra quicquam causa gerere adgrediantur?
 Quidve novi potuit tanto post ante quietos
 Inlicere, ut cuperent vitam mutare priorem?
 Nam gaudere novis rebus debere videtur,
 Cui veteres obsunt; sed, cui nil accidit ægri
 Tempore in antea, cum pulchre degeret ævum,
 Quid potuit novitatis amorem accendere tali?
 An, credo, in tenebris vita, ac mœrore jacebat,
 Donec diluxit rerum genitalis origo?
 Quidve mali fuerat nobis non esse creatis?
 Natus enim debet, quicumque est, velle manere
 In vita, donec retinebit blanda voluptas.
 Qui nunquam verò vitæ gustavit amorem,
 Nec fuit in numero, quid obest non esse creatum?
 Exemplum porro gignendis rebus, et ipsa
 Notities hominum, divi unde insita primum?
 Quid vellent facere ut scirent, animoque viderent?
 Quove modo est unquam vis cognita principiorum,
 Quidnam inter sese permutato ordine possent,
 Si non ipsa dedit specimen natura creandi?
 Namque ita multa modis multis primordia rerum
 Ex infinito jam tempore percita plagis,
 Ponderibusque suis consuerunt concita ferri,
 Omnimodisque coire, atque omnia pertentare,
 Quæcunque inter se possint congressa creare,
 Ut non sit mirum si in talis disposituras
 Deciderunt quoque, et in talis venere meatus,
 Qualibus hæc rerum genitur nunc summa novando.
 Quod si jam rerum ignorem primordia quæ sint,
 Hoc tamen ex ipsis cæli rationibus ausim

Confirmare,

LIBER QUINTUS. 141

Confirmare, aliisque ex rebus reddere multis,
Nequaquam nobis divinitus esse paratam
Naturam rerum, tanta stat prædita culpa.

Principio, quantum cœli tegit impetus ingens,
Inde avidam partem monteis, silvæque ferarum
Possedere, tenent rupes, vastæque paludes,
Et mare, quod late terrarum distinet oras.
Inde duas porro prope partis fervidus ardor,
Assiduusque geli casus mortalibus aufert.
Quod superest arvi, tamen id natura sua vi
Sentibus obducit, ni vis humana resistat,
Vitæ causa valido consueta bidenti.
Ingemere, et terram pressis proscindere aratris.
Si non fecundas vertentes vomere glebas,
Terraque solum subigentes cimus ad ortus;
Sponte sua nequeant liquidas existerè in auras.
Et tamen interdum magno quæsitæ labore,
Cum jam per terras frondent, atque omnia florent;
Aut nimis torret fervoribus ætherius sol,
Aut subiti perimunt imbres, gelidæque pruinae,
Flabraque ventorum violento turbine vexant.

Præterea genus horrifera natura ferarum,
Humanae genti infestum, terraque marique,
Cur alit, atque auget? cur anni tempora morbos
Apportant? quare mors immatura vagatur?

Tum porro puer, ut sævis projectus ab undis
Navita, nudus humi jacet, infans, indigus omni
Vitali auxilio, cum primum in luminis oras
Nixibus ex alvo matris natura profudit;
Vagituque locum lugubri complet, ut æquum sit,
Cui tantum in vita restet transire malorum.

At variæ crescunt pecudes, armenta, feræque:
Nec crepitacula eis opus sunt, nec cuiquam adhi-
benda sit.

Almæ nutricis blanda atque infracta loquela:
Nec varias quærent vestes pro tempore cœli.

N

Denique

Denique non armis opus est, non mœnibus altis,
 Quæis sua tutentur, quando omnibus omnia large
 Tellus ipsa parit, naturaque dædala rerum.

Principio, quoniam terræ corpus, et humor,
 Aurarumque leves animæ, calidique vapores,
 E quibus hæc rerum consistere summa videtur,
 Omnia nativo ac mortali corpore constant;
 Debet tota eadem mundi natura putari.

Quippe etenim quorum parteis, et membra videmus
 Corpore nativo et mortalibus esse figuris;
 Hæc eadem ferme mortalia cernimus esse,
 Et nativa simul. Quapropter maxima mundi
 Cum videam membra, ac parteis consumpta regigni;
 Scire licet, cœli quoque idem terræque fuisse
 Principiale aliquod tempus, clademque futuram.

Illud in his rebus ne me arripuisse rearis,
 Memmi, quod terram, atque ignem mortalia sumpsi
 Esse; neque humorem dubitavi, aurasque perire;
 Atque eadem gigni, rursusque augescere dixi.

Principio, pars terræ nonnulla perusta
 Solibus assiduïs, multa pulsata pedum vi,
 Pulveris exhalat nebulam, nubemque volanteis,
 Quas validi toto dispergunt aere venti:
 Pars etiam glebarum ad diluvium revocatur
 Imbribus, et ripas radentia flumina rodunt.
 Præterea, pro parte sua quodcunque alid auget,
 Roditur: et quoniam dubio procul esse videtur
 Omniparens, eadem rerum commune sepulcrum;
 Ergo terra tibi limatur, et aucta recrescit.

Quod superest, humore novo mare, flumina, fon-
 teis

Semper abundare, et latices manare perenneis,
 Nil opus est verbis, magnus decursus aquarum
 Undique declarat: sed primum quicquid aquai
 Tollitur, in summaque fit, ut nihil humor abundet;
 Partim quod validi verrentes æquora venti

Deminuunt,

Deminuunt, radiisque retexens ætherius sol;
 Partim quod subter per terras diditur omneis.
 Percolatur enim virus, retroque remanat
 Materies humoris, et ad caput amnibus omnis
 Convenit; inde super terras fluit agmine dulci,
 Qua via secta semel liquido pede detulit undas.

Aera nunc igitur dicam, qui corpore toto
 Innumerabiliter privas mutatur in horas.
 Semper enim quodcumque fluit de rebus, id omne
 Aeris in magnum fertur mare: qui nisi contrahit
 Corpora retribuat rebus, recreetque fluentis,
 Omnia jam resoluta forent, et in aera verfa.
 Haud igitur cessat gigni de rebus, et in res
 Recidere assidue, quoniam fluere omnia constat.

Largus item liquidi fons luminis, ætherius sol
 Inrigat assidue cælum candore recenti,
 Suppeditatque novo confestim lumine lumen.
 Nam primum quicquid fulgoris disperit eij,
 Quocumque accidit: id licet hinc cognoscere pos-

sis,
 Quod simul ac primum nubes succedere solent
 Cœpere, et radios inter quasi rumpere lucis,
 Extemplo inferior pars horum disperit omnis,
 Terraque inumbratur, qua nimbi cunque feruntur;
 Ut noscas splendore novo res semper egere,
 Et primum jactum fulgoris quemque perire,
 Nec ratione alia res posse in sole videri,
 Pæpetuo ni suppeditet lucis caput ipsum.

Quin etiam nocturna tibi, terrestria quæ sunt,
 Lumina, pendentès lychni, claræque coruscis
 Fulguribus pingues multa caligine tedæ,
 Consimili properant ratione, ardore ministro,
 Suppeditare novum lumen, tremere ignibus instant;
 Instant, nec loca lux inter quasi rupta relinquit:
 Usque adeo properanter ab omnibus ignibus ejus
 Exitium celeri toleratur origine flammæ.

Sic igitur, solem, lunam, stellasque putandum
 Ex alio atque alio lucem jactare subortu,
 Et primum quicquid flammæ perdere semper;
 Inviolabilia hæc ne credas forte vigere.

Denique non lapides quoque vinci cernis ab ævo?
 Non altas turreis ruere, et putrescere saxa?
 Non delubra deum, simulacraque fessa fatisci?
 Nec sanctum numen fati protollere finis
 Possit? neque adversus naturæ fœdera nitî?
 Denique non monumenta virum dilapsa videmus
 Cedere proporro, subitoque senescere casu?
 Non ruere avollos filices a montibus altis,
 Nec validas ævi viridis perferre, patique
 Finiti? neque enim caderent avolsa repente,
 Ex infinito quæ tempore pertolerassent
 Omnia tormenta ætatis privata fragore.

Denique jam tuere hoc circum, supraque, quod
 omnem
 Continet amplexu terram; quod procreat ex se
 Omnia, quod quidam memorant, recipitque pe-
 remita:
 Totum nativum mortali corpore constat.
 Nam quodcunque alias ex se res anget, alitque,
 Deminui debet, recreari cum recipit res.
 Præterea, si nulla fuit genitalis origo
 Terræ et cœli, semperque æterna fuere:
 Cur supera bellum Thebanum, et funera Trojæ,
 Non alias alii quoque res cecinere poetæ?
 Quo tot facta virum toties cecidere? nec usquam
 Æternis famæ monumentis insita florent?
 Verum, ut opinor, habet novitatem summa, re-
 censque
 Natura & mundi, neque pridem exordia cepit.
 Quare etiam quædam nunc artes expoliuntur,
 Nunc etiam augescunt, nunc addita navigiis sunt
 Multa; modo organici melicos peperere sonores.

Denique

Denique natura hæc rerum, ratioque reperta 'st
Nuper, et hanc primus cum primis ipse repertus
Nunc ego sum, in patrias qui possim vertere voces.

Quod si forte fuisse antehac eadem omnia credis;
Sed periisse hominum torrenti sæcla vapore,
Aut cecidisse urbeis magno vexamine mundi,
Aut ex imbris assiduis exisse rapaceis
Per terras amneis, atque oppida cooperuisse:
Tanto quippe magis victus fateare necesse 'st,
Exitium quoque terrai, cœlique futurum.
Nam cum res tantis morbis tantisque periclis
Tentarentur; ibi si tristior incubuisset
Causa, darent late cladem, magnasque ruinas:
Nec ratione alia mortales esse videmur
Inter nos, nisi quod morbis ægriscimus isdem,
Atque illi, quos a vita natura removit.

Præterea, quæcunque manent æterna, necesse 'st,
Aut quia sunt solido cum corpore, respuere ictus,
Nec penetrare pati sibi quicquam, quod queat arctas
Diffociare intus parteis, ut materiai
Corpora sunt, quorum naturam ostendimus ante:
Aut ideo durare ætatem posse per omnem,
Plagarum quia sunt expertia, sicut Inane 'st,
Quod manet intactum, neque ab ictu fungitur hilum:
Aut etiam, quia nulla loci sit copia circum,
Quo quasi res possint discedere, dissolvique:
Sicut summarum summa 'st æterna, neque extra
Quis locus est, quo dissiliant; neque corpora sunt,
quæ

Possint incidere, et valida dissolvere plaga.
At neque, uti docui, solido cum corpore mundi
Natura 'st, quoniam admistum 'st in rebus Inane:
Nec tamen est ut Inane: neque autem corpora defunt,
Ex infinito quæ possint forte coorta
Proruerè hanc rerum violentò turbine summam,
Aut aliam quamvis cladem importare pericli.

Nec porro natura loci, spatiumque profundi
 Deficit, exspergi quo possint mœnia mundi,
 Aut alia quavis possint vi pulsa perire.
 Haud igitur lethi præclusa est janua cœlo,
 Nec soli, terræque, nec altis æquoris undis;
 Sed patet immani, et vasto respectat hiatu.

Quare etiam nativa necessum est confiteare
 Hæc eadem: neque enim, mortali corpore quæ sunt,
 Ex infinito jam tempore adhuc potuissent
 Immenso validas ævi contemnere vireis.

Denique tantopere inter se cum maxima mundi
 Pugnent membra, pio nequaquam concita bello;
 Nonne vides aliquam longi certaminis ollis
 Posse dari finem? vel cum sol, et vapor omnis
 Omnibus epotis humoribus exsuperarint,
 Quod facere intendunt, neque adhuc conata pa-
 trantur:

Tantum suppeditant amnes, ultroque minantur
 Omnia diluviare ex alto gurgite ponti:
 Nequicquam; quoniam verrentes æquora venti
 Deminuunt, radiisque retexens ætherius sol;
 Et ficcare prius confidunt omnia posse,
 Quam liquor incepti possit contingere finem.
 Tantum spirantes æquo certamine bellum
 Magnis de rebus inter se cernere certant:
 Cum semel in terra fuerit superantior ignis,
 Et semel, ut fama est, humor regnarit in arvis.
 Ignis enim superavit, et ambens multa perussit,
 Avia cum Phaethonta rapax vis solis equorum
 Æthere raptavit toto, terrasque per omnes.
 At pater omnipotens ira tum percitus acri
 Magnanimum Phaethonta repentis fulminis ictu
 Deturbavit equis in terram; solque cadenti
 Obvius æternam suscepit lampada mundi,
 Disiectosque redegit equos, junxitque trementeis:
 Inde suum per iter recreavit cuncta gubernans;

Scilicet,

Scilicet, ut veteres graium cecinere poetæ :
 Quod procul a vera 'st animi ratione repulsum.
 Ignis enim superare pōtest, ubi material
 Ex infinito sunt corpora plura coorta;
 Inde cadunt vires aliqua ratione reuictæ,
 Aut pereunt res exustæ torrentibus auris.
 Humor item quondam cœpit superare coortus,
 Ut fama 'st hominum, multas quando obruit urbeis;
 Inde ubi vis aliqua ratione averfa recessit,
 Ex infinito fuerat quæcunque coorta,
 Constiterunt imbres, et flumina vim minuerunt.

Sed quibus ille modis conjectus material
 Fundarit cœlum ac terram, pontique profunda,
 Solisque et lunæ cursus, ex ordine ponam.
 Nam certe neque consilio primordia rerum
 Ordine se quæque, atque sagaci mente locarunt;
 Nec quos quæque darent motus pepigere profecto:
 Sed quia multa modis multis primordia rerum
 Ex infinito jam tempore percita plagis,
 Ponderibusque suis consuerunt concita ferri,
 Omnimodisque coire, atque omnia pertentare,
 Quæcunque inter se possent congressa creare;
 Propterea fit, uti magnum volgata per ævum,
 Omnigenos cœtus et motus experiundo,
 Tandem ea convenient, quæ ut convenere, repente
 Magnarum rerum fiant exordia sæpe,
 Terrai, maris, et cœli, generisque animantium.

Hic neque tum solis rota cerni lumine largo
 Altivolans poterat, neque magni sidera mundi,
 Nec mare, nec cœlum, nec denique terra, neque aer,
 Nec similis nostris rebus res ulla videri;
 Sed nova tempestas quædam, mōlesque coorta.
 Diffugere inde loci partes cœpere, paresque
 Cum paribus jungi res, et discludere mundum,
 Membraque dividere, et magnas disponere parteis
 Omnigenis e principiis, discordia quorum

Intervalla,

Intervalla, vias, connexus, pondera, plagas,
 Concurſus, motus turbabat, prælia miſcens;
 Propter diſſimileis formas variasque figuras;
 Quod non omnia ſic poterant conjuncta manere,
 Nec motus inter ſeſe dare convenienteis:
 Hoc eſt a terris altum ſecernere cœlum,
 Et ſeorſum mare uti ſecreto humore pateret,
 Seorſus item puri, ſecretique ætheris ignes.

Quippe etenim primum terrai corpora quæque,
 Propterea quod erant gravia, et perplexa coibant,
 In medioque imas capiebant omnia ſedes:
 Quæ quanto magis inter ſe perplexa coibant,
 Tam magis expreſſere ea, quæ mare, ſidera, ſolem,
 Lunamque efficerent, et magni mœnia mundi.
 Omnia enim magis hæc e lævibus atque rotundis
 Semipibus, multoque minoribu' ſunt elementis,
 Quam tellus: ideo per rara foramina terræ
 Partibus erumpens primus ſe ſuſtulit æther
 Signifer, et multos ſecum levis abſtulit igneis:
 Non alia longe ratione, ac ſæpe videmus,
 Aurea cum primum gemmanteis rore per herbas
 Matutina rubent radiati lumina ſolis,
 Exhalantque lacus nebulam, fluviique perennes:
 Ipſa quoque interdum tellus fumare videtur:
 Omnia quæ ſurſum cum conciliantur in alto,
 Corpore concreto ſubtexunt nubila cœlum.
 Sic igitur tum ſe levis, ac diffuſilis æther
 Corpore concreto circumdatus undique ſepſit
 Et late diffuſus in omneis undique parteis,
 Omnia ſic avido complexu cætera ſepſit.
 Hunc exordia ſunt ſolis lunæque ſecuta;
 Inter utroſque globi quorum vertuntur in auris:
 Quæ neque terra ſibi adſcivit, neque maximus æther;
 Quod nec tam fuerint gravia, ut depreſſa ſederent;
 Nec levia, ut poſſent per ſummas labier oras:
 Et tamen inter utroſque ita ſunt, ut corpora viva

Verſent

LIBER QUINTUS. 149

Verſent, et partes ut mundi totius extent.
Quod genus in nobis quædam licet in ſtatione
Membra manere, tamen cum ſint ea, quæ moveantur.

His igitur rebus retractis, terra repente,
Maxima qua nunc ſe ponti plaga cæcula tendit,
Succidit, et falſo ſuffudit gurgite foſſas:
Inque dies quanto circum magis ætheris æſtus,
Et radii ſolis cogeabant undique terram,
Verberibus crebris extrema ad limina apertam,
In medio ut propulſa ſuo condenſa coiret:
Tam magis expreſſus falſus de corpore ſudor
Augebat mare manando, camposque natanteis:
Et tanto magis illa ſoras elapſa volabant
Corpora multa vaporis, et aeris, altaque cœli
Denſebant procul a terris fulgentia templa:
Sidebant campi, creſcebant montibus altis
Aſcænſus: neque enim poterant ſubſidere ſaxa,
Nec pariter tantundem omnes ſuccumbere partes.
Sic igitur terræ concreto corpore pondus
Conſtitit, atque omnis mundi quali limus in imum.
Confluxit gravis, et ſubſedit funditus, ut ſax.
Inde mare, inde aer, inde æther ignifer ipſe.
Corporibus liquidis ſunt omnia pura relictæ;
Et leviora aliis alia: et liquidiffimus æther,
Atque leviffimus aerias ſuper inſluit auras;
Nec liquidum corpus turbantibus aeris auris
Commilcet: ſinit hæc violentis omnia verti
Turbinibus: ſinit incertis turbare procellis:
Ipſe ſuos igneis certo fert impete labens.
Nam modice fluere, atque uno poſſe æthera niſu,
Significat ponti mare, certo quod fluit æſtu,
Unum labendi conſervans uſque tenorem.

Motibus aſtrorum nunc quæ ſit cauſa, canamus.
Principio, magnus cœli ſi vertitur orbis:
Ex utraque polum parti premere æra nobis
Dicendum eſt, extraque tenere, et claudere utrinque;

Inde alium supera fluere, atque intendere eodem;
 Quo volvenda micant æterni fidera mundi:
 Ast alium subter, contra qui subvehat orbem:
 Ut fluvios versare rotas, atque haustra videmus.
 Est etiam quoque, uti possit cælum omne manere
 In statione, tamen cum lucida signa ferantur:
 Sive quod inclusi rapidi sunt ætheris æstus,
 Quærentesque viam circumversantur, et ignes
 Passim per cœli volvunt se immania templa:
 Sive aliunde fluens alicunde extrinsecus aer
 Versat agens igneis: sive ipsi serpere possunt,
 Quo cuiusque cibus vocat, atque invitat eunteis,
 Flammea per cælum pascenteis corpora passim.
 Nam quid in hoc mundo sit eorum, ponere certum
 Difficile est: sed quid possit, fiatque per omne
 In variis mundis varia ratione creatis,
 Id doceo; plureisque sequor disponere causas
 Motibus astrorum, quæ possint esse per omne.
 E quibus una tamen sit et hæc quoque causa necesse est,
 Quæ vegeat motum signis: sed quæ sit earum
 Præcipere, haud quaquam est pedetentim progredi-
 entis:

Terraque ut in media mundi regione quiescat,
 Evanescere paullatim, et decrescere pondus
 Convenit; atque aliam naturam subter habere
 Ex ineunte ævo conjunctam, atque uniter aptam
 Partibus aeriis mundi, quibus insita fident.
 Propterea non est oneri, neque deprimit auras:
 Et sua cuique homini nullo sunt pondere membra:
 Nec caput est oneri collo, nec denique totum
 Corporis in pedibus pondus sentimus inesse.
 At quæcunque foris veniunt, impostaque nobis
 Pondera sunt, lædunt permulto sæpe minora:
 Usque adeo magni refert, cui quæ adjaceat res.
 Sic igitur tellus non est aliena repente
 Adlata, atque auris aliunde objecta alienis;

Sed

LIBER QUINTUS. 151

Sed pariter prima concepta ab origine mundi,
Certaque pars ejus, quasi nobis membra, videtur.

Præterea grandi tonitru concussa repente
Terra, supra se quæ sunt, concutit omnia motu:
Quod facere haud ulla posset ratione, nisi esset
Partibus aëriis mundi, cœloque revincta:
Nam communibus inter se radicibus hærent
Ex ineunte ævo conjuncta, atque uniter apta.
Nonne vides etiam, quam magno pondere nobis
Sustineat corpus tenuissima vis animæ,
Propterea quia tam conjuncta, atque uniter apta est?
Denique jam saltu pernici tollere corpus
Quis potis est, nisi vis animæ, quæ membra guber-
nat?

Jamne vides quantum tenuis natura valere
Possit, ubi est conjuncta gravi cum corpore, ut aer
Conjunctus terris, et nobis est animi vis?

Nec nimio solis major rota, nec minor ardor
Esse potest, nostris quam sensibus esse videtur.
Nam quibus e spatiis cunque ignes lumina possunt
Adjicere, et calidum membris adflare vaporem,
Illa ipsa intervalla nihil de corpore limant
Flammarum, nihilo ad speciem est contractior ignis.
Proinde calor quoniam solis, lumenque profusum
Perveniunt nostros ad sensus, et loca tingunt:
Forma quoque hinc solis debet filumque videri,
Nil adeo ut possis plus, aut minus addere vere.

Lunaque sive notho fertur loca lumine lustrans,
Sive suam proprio jactat de corpore lucem,
Quicquid id est, nihilo fertur majore figura,
Quam, nostris oculis quam cernimus, esse videtur.
Nam prius omnia, quæ longe remmota tuemur
Aera per multum specie confusa videntur,
Quam minimum filum: quapropter luna necesse est,
Quandoquidem claram speciem, certamque figuram
Præbet, ut est oris extremis cunque notata,

Quanta

Quanta hæc cunque suat, tanta hinc videatur in
 alto,

Postremo, quoscunque vides hinc ætheris igneis,
 (Quandoquidem, quoscunque in terris cernimus igneis,

Dum tremor est clarus, dum cernitur ardor eorum,
 Perparvum quiddam interdum mutare videntur
 Alterutram in partem filum, cum longius absint.)
 Scire licet, perquam paucillo posse minores
 Esse, vel exigua majores parte, brevique.

Illud item non est mirandum, qua ratione
 Tantulus ille queat tantum sol mittere lumen,
 Quod maria, ac terras omneis cœlumque rigando
 Compleat, et calido perfundat cuncta vapore.

Nam licet hinc mundi patefactum totius unum
 Largifluum fontem scatere, atque erumpere flumen
 Ex omni mundo, quo sic elementa vaporis
 Undique conveniunt, et sic conjectus eorum
 Confluit, ex uno capite hic ut profluat ardor.

Nonne vides etiam, quam late parvus aquai
 Prata riget fons interdum, campisque redundet?
 Est etiam quoque, uti non magno solis ab igni
 Aera percipiat calidis fervoribus ardor,

Opportunus ita sit si forte, et idoneus aer,
 Ut queat accendi parvis ardonibus ictus:
 Quod genus interdum segetes stipulamque videmus
 Accipere ex una scintilla incendia passim.

Forfitan et rosea sol alte lampade lucens
 Possideat multum cæcis fervoribus ignem
 Circum se, nullo qui sit fulgore notatus,
 Æstiferum ut tantum radiorum exaugeat ictum.

Nec ratio solis simplex, nec certa patescit;
 Quo pacto æstivis e partibus ægocerotis
 Brumaleis adeat flexus, atque inde revertens
 Canceris ut vertat metas se ad solstitialeis:
 Lunaque mensibus id spatium videatur obire,

Annua

Annua sol in quo consumit tempora cursu:
 Non, inquam, simplex his rebus reddita causa est.
 Nam fieri vel cum primis id posse videtur,
 Democriti quod sancta viri sententia ponit:
 Quanto quæque magis sint terram sidera propter,
 Tanto posse minus cum cœli turbine ferri.
 Evanescere enim rapidas illius, et acreis
 Imminui subter vireis, ideoque relinqui
 Paullatim solem cum posterioribus signis,
 Inferior multo quod sit, quam fervida signa:
 Et magis huc lunam: et quanto demissior ejus
 Cursus abest procul a Cœlo, terrisque propinquat,
 Tanto posse minus cum signis tendere cursum.
 Flaccidiore etiam quanto jam turbine fertur
 Inferior quam sol, tanto magis omnia signa
 Hanc adipiscuntur, circum, præterque feruntur.
 Propterea fit, ut hæc ad signum quodque reverti
 Mobilius videatur, ad hanc quia signa revolvunt.

Fit quoque ut e mundi transversis partibus æther
 Alternis certo fluere alter tempore possit,
 Qui queat æstivis solem detrudere signis
 Brumaleis usque ad flexus, gelidumque rigorem;
 Et qui rejiciat gelidis a frigoris umbris
 Æstiferas usque in parteis, et fervida signa.
 Et ratione pari lunam, stellasque putandum est,
 Quæ volvunt magnos in magnis orbibus annos,
 Aeribus posse alternis a partibus ire.
 Nonne vides etiam diversis nubila ventis
 Diversas ire in parteis, inferna supernis?
 Qui minus illa queant per magnos ætheris orbis
 Æstibus inter se diversis sidera ferri?

At nox obruit ingenti caligine terras,
 Aut ubi de longo cursu sol extima cœli
 Impulit, atque suos efflavit languidus igneis
 Concussos itere, et labefactos aere multo:
 Aut quia sub terras cursum convertere cogit

Vis eadem, superâ terras quæ pertulit orbem.
 Tempore item certo roseam matuta per oras
 Ætheris auroram defert, et lumina pandit,
 Aut quia sol idem sub terras ille revertens
 Anticipat cœlum radiis accendere tentans:
 Aut quia conveniunt ignes, et semina multa
 Confluere ardoris consuerunt tempore certo,
 Quæ faciunt solis nova semper lumina gigni.
 Quod genus Idæis fama est e montibus altis
 Dispersos igneis orienti lumine cerni:
 Inde coire globum quasi in unum, et conficere or-
 bem.

Nec tamen illud in his rebus mirabile debet
 Esse, quod hæc ignis tam certo tempore possint
 Semina confluere, et solis reparare nitorem.
 Multa videmus enim, certo quæ tempore fiunt
 Omnibus in rebus: florescunt tempore certo
 Arbuta, et certo dimittunt tempore florem.
 Nec minus in certo denteis cadere imperat ætas
 Tempore, et impubem molli pubescere veste,
 Et pariter mollem malis demittere barbam.
 Fulmina postremo, nix, imbres, nubila, venti,
 Non nimis incertis fiunt in partibus anni.
 Namque ubi sic fuerunt causarum exordia prima,
 Atque uti res mundi cecidere ab origine prima,
 Consequa natura est jam rerum ex ordine certo.

Crescere itemque dies licet, et tabescere nocteis,
 Et minui luces, cum sumant augmina noctes:
 Aut quia sol idem sub terras, atque superne,
 Imparibus currens anfractibus ætheris oras
 Partit, et in parteis non æquas dividit orbem:
 Et quod ab alterutra detraxit parte, reponit
 Ejus in adversa tanto plus parte relatus,
 Donicum ad id signum cœli pervenit, ubi anni
 Nodus nocturnas exæquat lucibus umbras.
 Nam medio cursu flatus Aquilonis, et Austri,

Dislinet

Distinet æquato cœlum discrimine metas,
 Propter signiferi posituram totius orbis;
 Annua sol in quo contundit tempora serpens,
 Obliquæ terras, et cœlum lumine lustrans:
 Ut ratio declarat eorum, qui loca cœli
 Omnia dispositis signis ornata notarunt.
 Aut quia crassior est certis in partibus aer,
 Sub terris ideo tremulum jubar hæsitat ignis,
 Nec penetrare potest facile atque emergere ad or-
 tus,

Propterea noctes hiberno tempore longæ
 Cessant, dum veniat radiatum insigne diei.
 Aut etiam, quia sic alternis partibus anni
 Tardius et citius consuerunt confluere ignes,
 Qui faciant solem certa de surgere parte.

Luna potest solis radiis perculsa nitere,
 Inque dies majus lumen convertere nobis
 Ad speciem, quantum solis secedit ab orbe,
 Donicum eum contra pleno bene lumine fulsit,
 Atque oriens obitus ejus super edita vidit:
 Inde minutatim retro quasi condere lumen
 Debet item, quanto propius jam solis ad ignem
 Labitur ex alia signorum parte per orbem:
 Ut faciunt, lunam qui fingunt esse pilai
 Confinilem, cursusque viam sub sole tenere:
 Propterea fit uti videantur dicere verum.

Est etiam quoque uti proprio cum lumine possit
 Volvitur, et varias splendoris reddere formas.
 Corpus enim licet esse aliud, quod fertur, et una
 Labitur omnimodis occursans officiensque,
 Nec potis est cerni, quia cassum lumine fertur.
 Versarique potest, globus ut, si forte, pilai
 Dimidia ex parti candenti lumine tinctus,
 Versandoque globum varianteis edere formas,
 Donicum eam partem, quæcunque est ignibus aucta,
 Ad speciem vertit nobis, oculosque patentis:

Inde minutatim retro contorquet, et aufert:
 Luciferam partem glomeraminis, atque pilai:
 Ut Babylonica Chaldaeam doctrina refutans
 Astrologorum artem contra convincere tendit:
 Proinde quasi fieri nequeat quod pugnat uterque,
 Aut minus hoc illo sit cur amplectier ausis.

Denique, cur nequeat semper nova luna creari
 Ordine formarum certo, certisque figuris,
 Inque dies privosadolescere quæque creata,
 Atque alia illius reparari in parte, locoque,
 Difficile sit ratione docere, et vincere verbis;
 Ordine cum videas tam certo multa creari.
 It ver, et Venus, et Veneris prænuncijs ante
 Pinnatus graditur Zephyrus vestigia propter:
 Flora quibus mater præspersgens ante viai
 Cuncta coloribus egregiis, et odoribus opplet.

Inde loci sequitur calor aridus, et comes una
 Pulverulenta Ceres, et Etesia flabra Aquilonum.
 Inde Autumnus adit: graditur simul Euius Euan:
 Inde aliæ tempestates, ventique sequuntur,
 Altitonans Vulturnus, et Auster fulmine pollens.
 Tandem Bruma niveis adfert, pigrumque rigorem
 Reddit, hyems sequitur, crepitans, ac dentibus Al-
 gus.

Quo minus est mirum, si certo tempore luna
 Gignitur, et certo deletur tempore rursus:
 Cum fieri possint tam certo tempore multa.

Solis item quoque defectus, lunæque latebras,
 Pluribus e causis fieri tibi posse putandum est.
 Nam cur luna queat terram secludere solis
 Lumine, et a terris altum caput obstruere eii,
 Objiciens cæcum radijs ardentibus orbem:
 Tempore eodém aliud facere id non posse putetur
 Corpus, quod cassum labatur lumine semper?
 Solque suos etiam dimittere languidus igneis
 Tempore cur certo nequeat, recreareque lumen,

Cum

Cum loca præterit flammis infesta per auras,
 Quæ faciunt igneis interstingui atque perire?
 Et cur terra queat lunam spoliare vicissim
 Lumine, et oppressum solem super ipsa tenere,
 Menstrua dum rigidas coni perlabitur umbras:
 Tempore eodem aliud nequeat succurrere lunæ
 Corpus, vel supera solis perlabilir orbem,
 Quod radios interrumpat, lumenque profusum?
 Et tamen ipsa suo si fulgit luna nitore,
 Cur nequeat certa mundi languescere parte,
 Dum loca luminibus propriis inimica pererrat?

Quod superest, quoniam magni per cæula mundi
 Qua fieri quicquid posset ratione, resolvi:
 Solis uti varios cursus, lunæque meatus
 Noscere possemus, quæ vis, et causa cieret:
 Quove modo soleant offecto lumine obire,
 Et nec opinanteis tenebris obducere terras:
 Cum quasi connivent, et aperto lumine rursus
 Omnia convulsant clara loca candida luce.

Nunc redeo ad mundi novitatem, et mollia terræ
 Arva, novo fœtu quid primum in luminis oras
 Tollere, et incertis tentarit credere ventis.

Principio, genus herbarum, viridemque nitorem
 Terra dedit circum colleis; camposque per omnes
 Florida fulserunt viridanti prata colore:
 Arboribusque datum est variis exinde per auras
 Crescendi magnum immixtis certamen habenis.
 Ut pluma atque pili primum setæque creantur
 Quadrupedum in membris, et corpore pennipo-
 tentum:

Sic nova tum tellus herbas virgultaque primum
 Sustulit: inde loci mortalia sæcla creavit
 Multa modis multis varia ratione coorta.
 Nam neque de cælo cecidisse animalia possunt,
 Nec terrestria de salis exisse lacunis.
 Linquitur ut merito maternum nomen adepta

Terra sit, e terra quoniam sunt cuncta creata.
 Multaque nunc etiam existunt animalia terris,
 Imbribus, et calido solis concreta vapore,
 Quo minus est mirum, si tum sunt plura coorta,
 Et maiora nova tellure, atque æthere adulto.

Principio, genus alituum, variazque volucres
 Ova relinquebant exclusæ tempore verno:
 Folliculos ut nunc teretes æstate cicadæ
 Linquunt, sponte sua victum, vitamque petentes.
 Tum tibi terra dedit primum mortalia sæcla:
 Multus enim calor, atque humor superabat in arvis.
 Hinc ubi quæque loci regio opportuna dabatur,
 Crescebant uteri terræ radicibus apti:
 Quos ubi tempore maturo patefecerat ætas
 Infantum fugiens humorem, aurasque petissens,
 Convertibat ibi natura foramina terræ,
 Et succum venis cogeabat fundere apertis
 Consimilem lactis: sicut nunc scæmina quæque
 Cum peperit, dulci repletur lacte, quod omnis
 Impetus in mammas convertitur ille alimenti.
 Terra cibum pueris, vestem vapor, herba cubile
 Præbebat multa et molli lanugine abundans.

At novitas mundi nec frigora dura ciebat,
 Nec nimios ællus, nec magnis viribus auras:
 Omnia enim pariter crescunt, et robora sumunt.
 Quare etiam atque etiam maternum nomen adepta
 Terra tenet merito, quoniam genus ipsa creavit
 Humanum, atque animal prope certo tempore fudit
 Omne, quod in magnis bæthatur montibus passim,
 Aeriasque simul volucreis variantibus formis.
 Sed quia finem aliquam pariendi debet habere,
 Destitit, ut mulier spatio defessa vetusto;
 Mutat enim mundi naturam totius ætas,
 Ex alioque alius status excipere omnia debet,
 Nec manet ulla sui similis res: omnia migrant,
 Omnia commutat natura, et vertere cogit.

Namque

Namque aliud putrescit, et ævo debile languet;
 Porro aliud concrevit, et e contentibus exit.
 Sic igitur mundi naturam totius ætas
 Mutat, et ex alio terram status excipit alter,
 Quod potuit, nequeat; possit, quod non tulit ante.

 Multaque tum tellus etiam portenta creare
 Conata est, mira facie, membrisque coorta,
 (Androgynum inter utrum, nec utrumque et utrin-
 que remotum)

Orba pedum partim, manuum viduata vicissim,
 Multa sine ore etiam, sine vultu cæca reperta,
 Vincæque membrorum per totum corpus adhæsu;
 Nec facere ut possent quicquam, nec cadere quoquam,
 Nec vitare malum, nec sumere quod foret usus.

Cætera de genere hoc monstra, ac portenta creabat:
 Nequicquam; quoniam natura absterruit auctum:
 Nec potuere cupitum ætatis tangere florem,
 Nec reperire cibum, nec jungi per Veneris res.

Multa videmus enim rebus concurrere debere,
 Ut propagando possint producere sæcla.

Pabula primum ut sint, genitalia deinde per artus
 Semina quæ possint membris manare remissis:
 Fœminaque ut maribus conjungi possit, habendum
 Mutua queis nectant inter se gaudia, utrisque.

 Multaque tum interisse animantium sæcla ne-
 cesse est,

Nec potuisse propagando procudere prolem.

Nam quæcumque vides velsi vitalibus auris,
 Aut dolus, aut virtus, aut denique mobilitas est
 Ex ineunte ævo genus id tutata reservans.

Multaque sunt, nobis ex utilitate sua quæ
 Commendata manent tutelæ tradita nostræ.

Principio, genus acre leonum, sævaque sæcla
 Tutata est virtus, vulpeis dolus, et fuga cervos.

At levisomna canum fido cum pectore corda,
 Et genus omne, quod est veterino semine partum,

 Lanige-

Lanigeræque simul pecudes, et buccera sacra,
 Omnia sunt hominum tutela tradita Memmi.
 Nam cupide fugere feras, pacemque secuta
 Sunt, et larga suo sine pabula parta labore;
 Quædamus utilitatis eorum præmia causa.
 At, quæis nil horum tribuit natura, nec ipsa
 Sponte sua possent ut vivere, nec dare nobis
 Utilitatem aliquam, quare pateremur eorum
 Præsidio nostro pasci genus, esseque tutum.
 Scilicet hæc aliis prædæ, lucroque jacebant
 Indupedita suis fatalibus omnia vinculis.
 Donicum ad interitum genus id natura redegit.

Sed neque Centauri fuerunt, neque tempore in ullo
 Esse queat duplici natura, et corpore bino
 Ex alienigenis membris compacta potestas.
 Hinc illinc par vis ut non sic esse potis sit.
 Id licet hinc quamvis hebeti cognoscere corde.

Principio, circum tribus ætis impiger annis
 Floret equus, puer haudquaquam: quin sæpe etiam
 num.

Ubera mammarum in somnis lactantia quærit.
 Post ubi equum validæ vires ætate senecta,
 Membraque deficiunt fugienti languida vita;
 Tum demum pueris ævo florente juvenas
 Occipit, et molli vestit lanugine malas:
 Ne forte ex homine, et veterino semine equorum
 Conferri credas Centauros posse, nec esse:
 Aut rapidis canibus succinctas semimarinis
 Corporibus Scyllas, et cætera de genere horum,
 Inter se quorum discordia membra videmus:
 Quæ neque florescunt pariter, neque robora sumunt
 Corporibus, neque projiciunt ætate senecta:
 Nec simili venere ardescunt, nec moribus unis
 Conveniunt, nec sunt eadem jucunda per artus.
 Quippe videre licet pinguescere sæpe cicutæ
 Barbigeras pecudes, homini quæ sit acre venenum.

Flamma

Flamma quidem vero cum corpora fulva leonum
 Tam soleat torrere, atque urere, quam genus omne
 Visceris, in terris quodcunque et sanguinis extet:
 Qui fieri potuit, triplici cum corpore ut una
 Prima leo, postrema draco, media ipsa Chimera
 Ore foras acrem efflaret de corpore flammam
 Quare etiam tellure nova, caeloque recenti
 Talia qui fingit potuisse animalia gigni,
 Nixus in hoc uno novitatis nomine ihani,
 Multa licet simili ratione effutiat ore:
 Aurea tum dicat per terras flumina volgo
 Fluxisse, et gemmis florere arbuta fuisse:
 Aut Hominem tanto membrorum esse impete natum,
 Trans maria alta pedum nixus ut ponere posset;
 Et manibus totum circum se vertere cælum.
 Nam quod multa fuere in terris semina rerum,
 Tempore quo primum tellus animalia fudit;
 Nil tamen est signi, missas potuisse creari
 Inter se pecudes, compactaque membra animantium:
 Propterea quia quæ de terris nunc quoque abun-

dant
 Herbarum genera, ac fruges, arbustaque læta,
 Non tamen inter se possint complexa creari.
 Res sic quæque suo ritu procedit, et omnes
 Fœdere naturæ certo discrimina servant.

Et genus humanum multo fuit illud in arvis
 Durius, ut decuit, tellus quod dura creasset;
 Et maioribus et solidis magis ossibus intus
 Fundatum, et validis aptum per viscera nervis
 Nec facile ex astu, nec frigore quod caperetur,
 Nec novitate cibi nec labi corporis ulla
 Multaque per cælum solis volventia lustra
 Volgivago vitam tractabant more ferarum:
 Nec robustus erat curvi moderator aratri
 Quisquam; nec scibat ferro molirier arva;
 Nec nova defodere in terram virgulta, nec altis

Arboribus

Arboribus veteres decidere falcibu' ramos.
 Quod sol, atque imbres dederant, quod terra cre-
 arat
 Sponte sua; satis id placabat pectora donum:
 Glandiferas inter curabant corpora quercus
 Plerumque, et quæ nunc hiberno tempore cernis
 Arbuta Pœniceo fieri matura colore,
 Plurima tum tellus etiam majora ferebat:
 Multaque præterea novitas tum florida mundi
 Pabula dia tulit, miseris mortalibus ampla.
 At sedare sitim fluvii fontesque vocabant:
 Ut nunc montibus e magnis decursus aquarum
 Glaricitate late sitientia sæcla ferarum.
 Denique noctivagi sylvestria templa tenebant
 Nympharum, quibus exhibant humore fluentia
 Lubrica, proluvie larga lavere humida saxa,
 Humida saxa super viridi stillantia musco,
 Et partim plano scatere atque erumpere campo.
 Necdum res igni scibant tractare, nec uti
 Pellibus, et spoliis corpus vestire ferarum:
 Sed nemora, atque cavos monteis, sylvasque cole-
 bant,
 Et frutices inter condebant squalida membra,
 Verbera ventorum vitare imbreisque coacti.
 Nec commune bonum poterant spectare, nec ullis
 Moribus inter se scibant, nec legibus uti.
 Quod cuique obtulerat prædæ fortuna, ferebat;
 Sponte sua sibi quisque valere et vivere doctus.
 Et Venus in sylvis jungebat corpora amantum:
 Conciliabat enim vel mutua quamque cupido,
 Vel violenta viri vis, atque impensa libido,
 Vel pretium, glandes, atque arbuta, vel pira lecta.
 Et manuum mira freti virtute, pedumque,
 Consectabantur sylvestria sæcla ferarum
 Missilibus saxis, et magno pondere clavis:
 Multaque vincebant, vitabant pauca latebris;
 audierat A. Setigerisque

LIBER QUINTUS. 163

Setigerisque pares suis sylvæ membra
Nuda dabant terræ nocturno tempore capti,
Circum se foliis ac frondibus involventes.
Nec plangore diem magno, solemque per agros
Quærebant pavidi, palantes noctis in umbris:
Sed taciti respectabant, somnoque sepulti,
Dum rosea face sol inferret lumina cælo.

A parvis quod enim consueverant cernere semper
Alternò tenebras, et lucem tempore gigni,
Non erat, ut fieri posset, mirari unquam,
Nec diffidere, ne terras æterna teneret
Nox, in perpetuum detractò lumine solis.
Sed magis illud erat curæ, quod sæcla ferarum
Infestam miseris faciebant sæpe quietem:
Ejectique domo fugiebant saxea tecta
Setigeri suis adventu, validique leonis,
Atque intempesta cedebant nocte paventes
Hospitibus sævis instrata cubilia fronde.

Nec nimio tum plus, quam nunc, mortalia sæcla
Dulcia linquebant labentis lumina vitæ.
Unus enim tum quisque magis deprensus eorum
Pabula viva feris præbebat dentibus haustus,
Et nemora ac monteis gemitu, sylvæque replebat,
Viva videns vivo sepeliri viscera busto.
At quos effugium servarat, corpore adeo,
Posterius tremulas super ulcera tetra tenentes
Palmas, horrifera accibant vocibus Orcum,
Donicum eos vita privarunt vermina sæva,
Experteis opis, ignaros quid volnera vellent.

At non multa virum sub signis millia ducta
Una dies dabat exitio: nec turbida ponti
Æquora lædebant naves ad saxa, virosque.
Sed temere, incassum mare fluctibus sæpe coortis
Sævibat, leviterque minas ponebat inaneis:
Nec poterat quemquam placidi pellacia ponti
Subdola pellicere in fraudem ridentibus undis.

Improbe

Improba navigii ratio tum cæca jacebat.
 Tum penuria deinde cibi, languentia letho
 Membra dabat: contra nunc rerum copia merlat.
 Illi imprudentes ipsi sibi sæpe venenum
 Vergebant: nunc dant aliis sollertius ipsi.

Inde casus postquam, ac pelleis, ignemque para-
 runt,

Et mulier conjuncta viro concessit in unum;
 Castaque privata Veneris connubia lata
 Cognita sunt, prolemque ex se videre creatam:
 Tum genus humanum primum mollescere cepit.
 Ignis enim curavit, ut alia corpora frigus
 Non ita jam possent cœli sub tegmine ferre:
 Et Venus imminuit vireis, puerique parentum
 Blanditiis facile ingenium fregere superbum.
 Tunc et amicitiam cœperunt jungere habentes
 Finitima inter se, nec lædere, nec violare;
 Et pueros commendarunt, muliebreque sæclum
 Vocibus, et gestu, cum balbe significarent,
 Imbecillorum esse æquum misererier omnium.
 Non tamen omnimodis poterat concordia gigni;
 Sed bona, magnaue pars servabant fœdera casti:
 Aut genus humanum jam tum foret omne peremp-
 tum,

Nec potuisset adhuc perducere sæcla propago.

At varios linguæ sonitus natura subegit

Mittere, et utilitas expressit nomina rerum:
 Non alia longe ratione, atque ipsa videtur
 Protrahere ad gestum pueros infantia linguæ,
 Cum facit, ut digito, quæ sint præsentia, monstrent.
 Sentit enim vim quisque suam, quam possit abuti:
 Cornua nata prius vitulo quam frontibus extent,
 Illis iratus petit, atque infensus inurget.
 At catuli pantherarum, scymnique leonum
 Unguibus, ac pedibus jam tum, morsuque repug-
 nant,

Vixdum

LIBER QUINTUS. 165

Vixdum cum ipsis sunt dentes unguisque creati.
Alituum porro genus alis omne videmus
Fidere, et a pennis tremulum petere auxiliatum.
Proinde putare aliquem tum nomina distribu-
isse

Rebus, et inde homines didicisse vocabula prima,
Desipere est: nam cur hic posset cuncta notare
Vocibus, et varios sonitus emittere linguæ,
Tempore eodem alii facere id non quisse putentur?

Præterea, si non alii quoque vocibus usi
Inter se fuerant: unde infita notities est
Utilitatis, et unde data est huic prima potestas,
Quid vellet, facere, ut scirent, animoque viderent?
Cogere item plureis unus, victosque domare
Non poterat, rerum ut perdiscere nomina vellent,
Nec ratione docere ulla, suaderèque surdis,
Quid facto esset opus; faciles neque enim pateren-
tur,

Nec ratione ulla sibi ferrent amplius aureis
Vocis in auditos sonitus obtundere frustra.

Postremo, quid in hac mirabile tantopere est re,
Si genus humanum, cui vox, et lingua vigeret,
Pro vario sensu varias res voce notaret,
Cum pecudes mutæ, cum denique sæcla ferarum
Diffimileis soleant voces variasque ciere,
Cum metus, aut dolor est, et cum jam gaudia glif-
cunt?

Quippe etenim id licet e rebus cognoscere apertis.

Inritata canum cum primum magna Molossum
Mollia ricta fremunt duros nudantia denteis,
Longe alio sonitu rabie distracta minantur,
Et cum jam latrant, et vocibus omnia complent.
At catulos blande cum lingua lambere tentant,
Aut ubi eos jactant pedibus, morfuque petentes,
Suspensis teneros imitantur dentibus haustus,
Longe alio pacto gannitu vocis adulant,

P

Et

Et cum deserti baubantur in ædibus, aut cum
Plorantes fugiunt summisso corpore plagas.

Denique non hinnitus item differre videtur,
Inter equas ubi equus florenti ætate juvenus
Pinnigeri sævit calcaribus ictus amoris,
Et fremitum patulis sub naribus edit ad arma,
Ac cum sis alias concussis artubus hinnit?

Postremo, genus alituum, varizque volucres,
Accipitres, atque offifragæ, mergique marinis
Fluctibus in falsis victum vitamque petentes,
Longe alias alio jaciunt in tempore voces;
Et cum de victu certant, prædaque repugnant.
Et partim mutant cum tempestatibus una
Raucifonos cantus, cornicum ut sæcla vetusta,
Corvorumque greges, ubi aquam dicuntur et im-
breis

Poscere, et interdum ventos aurasque vocare.
Ergo, si varii sensus animalia cogunt,
Muta tamen cum sint, varias emittere voces:
Quanto mortaleis magis æquum est tum potuisse
Dissimileis alia atque alia res voce notare?

Illud in his rebus tacitus ne forte requiras:
Fulmen detulit in terras mortalibus ignem
Primitus: inde omnis flammarum diditur ardor.
Multa videmus enim cœlestibus incita flammis
Fulgere, cum cœli donavit plaga vapores.
Et ramosa tamen cum ventis pulsa vacillans
Æstuat in ramos incumbens arboris arbor,
Exprimitur validis extritus viribus ignis:
Et micat interdum flammai fervidus ardor,
Mutua dum inter se rami stirpesque teruntur:
Quorum utrumque dedisse potest mortalibus ignem.

Inde cibum coquere, ac flammæ mollire vapore
Sol docuit, quoniam mitescere multa videbant
Verberibus radiorum, atque æstu victa per agros.
Inque dies magis hi victum vitamque priorem

Commutare

LIBER QUINTUS. 167

Commutare novis monstrabant rebus, et igni,
Ingenio qui præstabant, et corde vigeabant.

Condere cœperunt urbeis, arcemque locare
Præsidium reges ipsi sibi, perfugiumque;
Et pecudes, et agros divisere, atque dedere
Pro facie cujusque, et viribus, ingenioque:
Nam facies multum valuit, viresque vigeabant.
Posterior res inventa est, aurumque repertum,
Quod facile et validis et pulchris demisit honorem.
Divitioris enim sedam plerumque sequuntur
Quamlibet et fortes, et pulchro corpore creti.

Quod si quis vera vitam ratione gubernet,
Divitiæ grandes homini sunt, vivere parce
Æquo animo; neque enim est unquam pænuria par-
vi.

At claros se homines voluere esse, atque potentis,
Ut fundamento stabili fortuna maneret,
Et placidam possent opulenti degere vitam;
Nequicquam: quoniam ad summum succedere ho-
norem

Certantes, iter infestum fecere viai.
Et tamen e summo quasi fulmen dejecit ictos
Invidia interdum contemtim in Tartara tetra:
Ut satius multo jam sit parere quietum,
Quam regere imperio res velle, et regna tenere.
Proinde, sine incassum defessi sanguine sudent
Angustum per iter luctantes ambitionis:
Invidia quoniam seu fulmine summa vaporant
Plerumque, et quæ sunt aliis magis edita cunque:
Quandoquidem sapiunt alieno ex ore, petuntque
Res ex auditis potius, quam sensibus ipsis:
Nec magis id nunc est, nec erit mox, quam fuit ante.

Ergo regibus occisis subversa jacebat
Pristina majestas soliorum, et sceptræ superba;
Et capitis summi præclarum insigne cruentum
Sub pedibus volgi magnum lugebat honorem.

Nam cupide conculcatur nimis ante metutum.
Res itaque ad summam facem turbasque redibat,

Imperium sibi cum, ac summatum quisque petebat.
Inde magistratum partim docuere creare,
Juraque constituere, ut vellent legibus uti:
Nam genus humanum defessum vi colere ævum,
Ex inimicitiiis languebat; quo magis ipsum
Sponte sua cecidit sub leges, arctaque jura.
Acrius ex ira quod enim se quisque parabat
Ulcisci, quam nunc concessum est legibus æquis;
Hanc ob rem est homines pertæsum vi colere ævum:
Unde metus maculat poenarum præmia vitæ.
Circumretit enim vis atque injuria quemque,
Atque, unde exorta est, ad eum plerumque rever-

tit;
Nec facil' est placidam ac pacatam degere vitam,
Qui violat factis communia fœdera pacis.
Etsi fallit enim divum genus humanumque,
Perpetuo tamen id fore clam diffidere debet:
Quippe ubi se multi per somnia sæpe loquentes,
Aut morbo delirantes procraxe ferantur,
Et celata diu in medium peccata dedisse.

Nunc quæ causa Deum per magnas numin agentis

Pervolgarit, et ararum compleverit urbeis,
Suscipiendaque curarit sollennia sacra,
“ Quæ nunc in magnis florent sacra rebu', locis-

que:
Unde etiam nunc est mortalibus insitus horror,
Qui delubra Deum nova toto suscitât orbi
Terrarum, et festis cogit celebrare diebus:
Non ita difficile est rationem reddere verbis.
Quippe etenim jam tum divum mortalia sæcla
Egregias animo facies vigilante videbant,
Et magis in somnis mirando corporis auctu.

His

His igitur sensum tribuebant, propterea quod
 Membra movere videbantur, vocesque superbas
 Mittere pro facie præclara, et viribus amplis:
 Æternamque dabant vitam, quia semper eorum
 Suppeditabatur facies, et forma manebat,
 (Et manet omnino) et quod tantis viribus auctos
 Non temere ulla vi convinci posse putabant.
 Fortunisque ideo longe præstare putabant,
 Quod mortis timor haud quemquam vexaret eorum,
 Et simul in somnis quia multa, et mira videbant
 Efficere, et nullum capere ipsos inde laborem.

Præterea, cœli rationes ordine certo,
 Et varia annorum cernebant tempora verti;
 Nec poterant quibus id fieret cognoscere causis:
 Ergo perfugium sibi habebant omnia divis
 Tradere, et illorum nutu facere omnia flecti.
 In cœloque Deum sedes, et templa locarunt,
 Per cœlum volvi quia sol, et luna videntur:
 Luna, dies, et nox, et noctis signa severa,
 Noctivagæque faces cœli, flammæque volantes,
 Nubila, ros, imbres, nix, venti, fulmina, grando,
 Et rapidi fremitus, et murmura magna minarum.

O genus infelix humanum! talia divis
 Cum tribuit facta, atque iras adjunxit acerbas:
 Quantos tum gemitus ipsi sibi, quantaque nobis
 Volnera; quas lacrymas peperere minoribu' nostris!

-Nec pietas ulla sit velatum sæpe videri
 Vertier ad lapidem, atque omneis accedere ad aras;
 Nec procumbere humi prostratum, et pandere palmas
 Ante Deum delubra, nec aras sanguine multo
 Spargere quadrupedum, nec votisnectere vota:
 Sed mage pacata posse omnia mente tueri.
 Nam cum suspicimus magni cœlestia mundi
 Templa super, stellisque micantibus æthera fixum,
 Et venit in mentem solis, lunæque viarum,
 Tunc aliis oppressa malis in pectore cura

Illa quoque experge factum caput erigere inquit,
 Ecquæ forte Deum nobis immensa potestas
 Sit, vario motu quæ candida sidera verſet.
 Tentat enim dubiam mentem rationis egeſtas;
 Ecquænam fuerit mundi genitalis origo:
 Et ſimul, ecquæ ſic finis, quoad mœnia mundi,
 Et tanti motus hunc poſſint ferre laborem:
 An divinitus æterna donata ſalute,
 Perpetuo poſſint ævi labentia tractu,
 Immenſi validas ævi contemnere vireis.

Præterea, cui non animus formidine divum
 Contrahitur? cui non conrepunt membra pavore,
 Fulminis horribili cum plaga torrida tellus
 Contremiſcit, et magnum percurrunt murmura coelum?
 Non populi, gentesque tremunt? regesque ſuperbi
 Conripiunt divum perculſi membra timore,
 Ne quod ob admiſſum fœdè, dictumve ſuperbe
 Pœnarum grave ſit ſolvendi tempus adaſtum?
 Summa etiam cum vis violenti per mare venti
 Induperatorem claiſſis ſuper æquora verrit,
 Cum validis pariter legionibus, atque elephantis;
 Non divum pacem votis adit? ac prece quæſit
 Ventorum pavidus paces, animasque ſecundas?
 Nequicquam: quoniam violento turbine ſæpe
 Conreptus nihilo fertur minus ad vada lethi:
 Uſqueadeo res humanas vis abdita quædam
 Obterit, et pulchros faſceis, ſævasque ſecureis
 Proculcare, ac ludibrio ſibi habere videtur.
 Denique ſub pedibus tellus cum tota vacillat,
 Concullaque cadunt urbes, dubiæque minantur:
 Quid mirum ſi ſe temnunt mortalia ſæcla?
 Atque potestates magnas, mirasque relinquunt
 In rebus vireis divum, quæ cuncta gubernent?
 Quod ſupereſt, æs, atque aurum, ferrumque re-
 pertuſt,

Et ſimul argenti pondus, plumbique potestas:

Ignis

Ignis ubi ingenteis sylvas ardore cremarat
 Montibus in magnis, seu cœli fulmine misso;
 Sive quod inter se bellum sylvestre gerentes,
 Hostibus intulerant ignem formidinis ergo;
 Sive quod inducti terræ bonitate, volebant
 Pandere agros pingueis, et pascua reddere rura;
 Sive feras interficere, et ditescere præda:
 Nam fovea, atque igni prius est venarier ortum,
 Quam sepire plagis saltum, canibusque ciere.
 Quicquid id est, quacunque e causa flammeus ardor
 Horribili sonitu sylvas exederat altis
 Ab radicibus, et terram percoxerat igni,
 Manabat venis ferventibus in loca terræ
 Concava conveniens argenti rivus et auri,
 Æris item et plumbi; quæ cum concreta videbant
 Posterius claro in terris splendere colore,
 Tollebant nitido capti, lævique lepore:
 Et simili formata videbant esse figura,
 Atque lacunarum fuerant vestigia cuique:
 Tum penetrabat eos, posse hæc liquefacta calore,
 Quamlibet in formam, et faciem decurrere rerum,
 Et prorsum quamvis in acuta ac tenuia posse
 Mucronum duci fastigia procudendo;
 Ut sibi tela parent, sylvasque excidere possint,
 Materiem lævare, dolare, ac radere tigna,
 Et terebrare etiam, ac pertundere, perque forare.
 Nec minus argento facere hæc auroque parabant,
 Quam validi primum violentis viribus æris:
 Nequicquam: quoniam cedebat victa potestas,
 Nec poterat pariter durum sufferre laborem.
 Nam fuit in pretio magis æs, aurumque jacebat
 Propter inutilitatem hebeti mucrone retusum:
 Nunc jacet æs, aurum in summum successit honorem.
 Sic volvenda ætas commutat tempora rerum:
 Quod fuit in pretio, fit nullo denique honore:
 Porro aliud succedit, et e contemptibus exit,

Inque

Inque dies magis appetitur, floretque repertum
Laudibus, et miro fit mortaleis inter honore.

Nunc tibi quo pacto ferri natura reperta
Sit, facil' est ipsum per te cognoscere, Memmi.
Arma antiqua, manus, ungues, dentesque fuerunt,
Et lapides, et item sylvarum fragmina rami,
Et flammæ, atque ignes postquam sunt cognita pri-
mum:

Posterior ferri vis est, ærisque reperta;
Et prior æris erat quam ferri cognitus usus:
Quo facilis magis est natura, et copia major.
Ære solum terræ tractabant, æreque belli
Miscebant fluctus, et vulnera vasta serebant,
Et pecus, atque agros adimebant; nam facile ollis
Omnia cedebant armatis nuda et inerma.
Inde minutatim processit ferreus ensus,
Versaque in opprobrium species est falcis abenæ,
Et ferro cœpere solum proscindere terræ;
Exæquataque sunt creperi certamina belli.

Et prius est repperitum in equi conscendere costas;
Et moderarier hunc frænis, dextraque vigere,
Quam bijugo curru belli tentare pericla:
Et bijugo prius est, quam bis conjungere binos,
Et quam falciferos inventum ascendere currus.
Inde boves lucas turrato corpore tetros
Anguimane belli docuerunt vulnera Pœni
Sufferre, et magnas martis Turbare catervas,
Sic alid ex alio peperit discordia tristis,
Horribile humanis quod gentibus esset in armis:
Inque dies belli terroribus addidit augmen.
Tentarunt etiam tauros in mœnere belli,
Expertique suos sævos sunt mittere in hosteis;
Et validos Parthi præ se misere leones
Cum ductoribus armatis, sævisque magistris,
Qui moderarier hos possent, vinclisque tenere:
Nequicquam; quoniam permista cæde calentes
Turbabant

Turbabant sævi nullo discrimine turmas,
 Terrificas capitum quatientes undique cristas;
 Nec poterant equites fremitu perterrita equorum
 Pectora mulcere, et frænis convertere in hosteis.
 Inritata læ jaciebant corpora saltu
 Undique, et advorsum venientibus ora petebant:
 Et nec-opinanteis a tergo diripiebant,
 Deplexæque da bant in terram volnere victos,
 Moribus adfixæ validis, atque unguibus uncis.
 Jactabantque sues tauri, pedibusque terebant;
 Et latera, ac ventres hauribant subter equorum
 Cornibus, ad terramque minanti mente ruebant.
 At validis socios cædebant dentibus apri,
 " Tela infracta suo tinguentes sanguine sævi,
 " In se fracta suo tinguentes sanguine tela,
 Permissasque dabant equitum peditumque ruinas.
 Nam transversa feros exhibant dentis adactus
 Jumenta, aut pedibus ventos erecta petebant:
 Nequicquam; quoniam a nervis succisa videres
 Concidere, atque gravi terram consternere casu.
 Sic, quos ante domi domitos satis esse putabant,
 Efferviscere cernebant in rebus agendis,
 Volneribus, clamore, fuga, terrore, tumultu:
 Nec poterant ullam partem reducere eorum.
 Diffugiebat enim varium genus omne ferarum:
 Ut nunc sæpe boves Lucæ ferro male mactæ
 Diffugiunt, fera facta suis cum multa dedere.
 Sic fuit, ut facerent: sed vix adducor, ut ante
 Non quierint animo præsentire, atque videre,
 Quam commune malum fuerat, sædumque futurum.
 Et magis id possis factum contendere in Omni,
 In variis mundis varia ratione creatis,
 Quam certo, atque uno terrarum quolibet orbi.
 Sed facere id non tam vincendi spe voluerunt,
 Quam dare quod gement hostes, ipsique perire,
 Qui numero diffidebant, armisque vacabant.

Nexilis

Nexilis ante fuit vestis, quam textile tegmen :
Textile post ferrum est; quia ferro tela parantur :
Nec ratione alia possunt tam lævia gigni
Infilia, ac fusi, et radii, scapique sonantes.

Et facere ante viros lanam natura coegit,
Quam muliebri genus; nam longe præstat in arte,
Et sollertius est multo genus omne virile :
Agricolæ donec vitio vertere severi,
Ut muliebribus id manibus concedere vellent,
Atque ipsi potius durum sufferre laborem ;
Atque opere in duro durarent membra, manusque.

At specimen sationis, et infitionis origo
Ipsa fuit rerum primum natura creatrix.
Arboribus quoniam baccæ, glandesque caducæ
Tempestitiva dabant pullorum examina subter.
Unde etiam libitum sit stirpeis committere ramis,
Et nova defodere in terram virgulta per agros :
Inde aliam, atque aliam culturam dulcis agelli
Tentabant, fructusque feros mansuescere terra
Cernebant indulgendo, blandeque colendo.
Inque dies magis in montem succedere sylvas
Cogebant, infraque locum concedere cultis :
Prata, lacus, rivos, segetes, vinetaque læta
Collibus, et campis ut haberent, atque olearum
Cærulea distinguens inter plaga currere posset
Per tumulos, et convalleis, camposque profusa :
Ut nunc esse vides vario distincta lepore
Omnia, quæ pomis intersita dulcibus ornant,
Arbustisque tenent felicibus obsita circum.

At liquidas avium voces imitaries ore
Ante fuit multo, quam lævia carmina cantu
Concelebrare homines possent, aureisque juvare.
Et Zephyri cava per calamorum sibila primum
Agresteis docuere cavas inflare cicutas.
Inde minutatim dulcis didicere querelas,
Tibia quas fundit digitis pulsata canentum,

Avia

LIBER QUINTUS. 175

Avia per nemora, ac sylvas saltusque reperta,
 Per loca pastorum deserta, atque otia dia:
 Sic unum quicquid paullatim protrahit ætas
 In medium, ratioque in luminis eruit oras.
 Hæc animos ollis mulcebant atque juvabant
 Cum satiate cibi; nam tum sunt omnia cordi.
 Sæpe itaque inter se prostrati in gramine molli
 Propter aquæ rivum, sub ramis arboris altæ,
 Non magnis opibus jucunde corpora habebant:
 Præsertim cum tempestas ridebat, et anni
 Tempora pingebant viridanteis floribus herbas,
 Tum joca, tum sermo, tum dulces esse cachinni
 Consuerant: agrestis enim tum musa vigeat:
 Tum caput, atque humeros plexis redimire coronis,
 Floribus, et foliis lascivia læta monebat:
 Atque extra numerum procedere membra moventeis
 Duriter, et duro terram pede pellere matrem:
 Unde oriebantur risus, dulcesque cachinni,
 Omnia quod nova tum magis hæc, et mira vigeant.
 Et vigilantibus hinc aderant solatia somni,
 Ducere multimodis voces, et flectere cantus;
 Et supera calamos unco percurrere labro:
 Unde etiam vigiles nunc hæc accepta tuentur,
 Et numerum servare genus didicere; neque hilo
 Majorem interea capiunt dulcedini fructum,
 Quam sylvestre genus capiebat terrigenarum.

Nam quod adest præsto, nisi quid cognovimus ante
 Suavius, in primis placet, et pollere videtur;
 Posteriorque fere melior res illa reperta
 Perdit, et immutat sensus ad pristina quæque.
 Sic odium cœpit glandis: sic illa relicta
 Strata cubilia sunt herbis, et frondibus aucta.
 Pellis item cecidit, vestis contempta ferina est,
 Quam reor in vidia tali tunc esse repertam;
 Ut lethum insidiis, qui gessit primus, obiret:
 Et tandem inter eos distractum, sanguine multo
 Dispersisse

Dispersisse, neque in fructum convertere quisse.

Tunc igitur pelles, nunc aurum, et purpura curis
Exercent hominum vitam, belloque fatigant:
Quo magis in nobis, ut opinor, culpa residit.
Frigus enim nudos sine pellibus excruciabat
Terrigenas: at nos nil lædit veste carere
Purpurea, atque auro, signisque ingentibus apta;
Dum plebeia tamen sit, quæ defendere possit.
Ergo hominum genus incassum, frustra laborat,
Semper et in curis consumit inanibus ævum;
Nimirum, quia non cognovit, quæ sit habendi
Finis, et omnino quoad crescat vera voluptas:
Idque minutatim vitam provexit in altum,
Et belli magnos commovit funditus æstus.

At vigiles mundi magnum et versatile templum
Sol et luna suo lustrantes lumine circum
Perdocuere homines annorum tempora verti;
Et certa ratione geri rem, atque ordine certo.

Jam validis septi degebant turribus ævum,
Et divisa colebatur, discretaque tellus:
Tum mare velivolum florebat navibu' pandis:
Auxilia, et socios jam pacto fœdere habebant:
Carminibus cum res gestas cœpere poetæ
Tradere: nec multo priu' sunt elementa reperta.
Propterea, quid sit prius actum respicere ætas
Nostra nequit, nisi qua ratio vestigia monstrat.

Navigia, atque agri culturas, mœnia, leges,
Arma, vias, vesteis, et cætera de genere horum,
Præmia, delicias quoque vitæ funditus omneis,
Carmina, picturas, et dædala signa polire,
Ufus, et impigræ simul experientia mentis
Paullatim docuit pedetentim progredientes.
Sic unum quicquid paullatim protrahit ætas
In medium, ratioque in luminis eruit oras.
Namque alid ex alio clarescere corde videmus
Artibus, ad summum donec venere cacumen.

TITI

T I T I LUCRETII CARI

DE RERUM NATURA.

LIBER VI.

PRI^MÆ frugiferos foetus mortalibus ægris
Dididerunt quondam præclaro nomine Athenæ,
Et recreaverunt vitam, legesque rogarunt:
Et primæ dederunt solatia dulcia vitæ,
Cum genuere virum tali cum corde repertum,
Omnia veridico qui quondam ex ore profudit;
Cujus et extincti propter divina reperta
Divulgata, vetus jam ad cælum gloria fertur.
Nam cum vidit hic, ad victum quæ flagitat usus,
“ Et, per quæ possent vitam consistere tutam,
Omnia jam ferme mortalibus esse parata:
Divitiis homines, et honore, et laude potentes
Affluere, atque bona natorum excellere fama:
Nec minus esse domi cuiquam tamen anxia corda,
Atque animum infestis cogi servire querelis:
Intellexit, ibi vitium vas efficere ipsum,
Omniaque illius vitio corrumpier intus,
Quæ conlata foris, et commoda cunque venirent;
Partim quod fluxum, pertusumque esse videbat,
Ut nulla posset ratione explerier unquam;
Partim quod tetro quasi conspurcare sapore
Omnia cernebat, quæcunque receperat intus.

Q

Veridicis

Veridicis igitur purgavit pectora dictis,
Et finem statuit cuppedinis atque timoris,
Expofuitque bonum fummum, quo tendimus omnes,

Quid foret, atque viam monftravit tramite pronò,
Qua poffemus ad id recto contendere curfu :
Quidve mali foret in rebus mortalibu' paffim,
Quod flueret naturæ vi, varieque volaret,
Seu cafu, feu vi, quod fic natura paraffet :
Et quibus e portis occurri cuique deceret :
Et genus humanum fruftra plerumque probavit
Volvere curarum triftis in pectore fluctus.
Nam veluti pueri trepidant, atque omnia cæcis
In tenebris metuunt : fic nos in luce timemus
Interdum, nihilo quæ funt metuenda magis, quam
Quæ pueri in tenebris pavitant, finguntque futura.
Hunc igitur terrorem animi, tenebrasque necelfe ft
Non radii folis, nec lucida tela diei

Discutiant, fed naturæ fpecies, ratioque :
Quo magis inceptum pergam pertexere dictis.
Et quoniam docui, mundi mortalia templa
Effe, et nativo confilere corpore cælum ;
Et quæcunque in eo fiunt, fientque, necelfe
Effe ea diffolvi : quæ refant percipe porro ;
Quandoquidem femel infignem confcendere cur-
rum

Vincendi fpes hortata ft, atque obvia curfu
Quæ fuerant, funt placato converfa furore.

Cætera, quæ fieri in terris, cæloque tuentur
Mortales, pavidis cum pendent mentibu' fæpe,
Efficiunt animos humileis formidine divum,
Depreffosque premunt ad terram ; propterea quod
Ignorantia caufarum conferre Deorum
Cogit ad imperium res, et concedere regnum : et
Quorum operum caufas nulla ratione videre
Poffunt, hæc fieri divino numine rentur.

Nam

Nam bene qui didicere Deos securum agere ævum,
 Si tamen interea mirantur, qua ratione
 Quæque geri possint, præsertim rebus in illis,
 Quæ supera caput ætheriis cernuntur in oris,
 Rursus in antiquas referuntur relligiones,
 Et dominos acreis asciscunt, omnia posse
 Quos miseri credunt, ignari quid queat esse,
 Quid nequeat; finita potestas denique cuique
 Quanam sit ratione, atque alte terminus hærens:
 Quo magis errantes tota regione feruntur.
 Quæ nisi respuis ex animo, longeque remittis,
 Diis indigna putando, alienaque pacis eorum;
 Delibrata Deum pèr te tibi numina sancta
 Sæpe aderunt: non quod violari summa Deum vis
 Possit, ut ex ira pœnas petere imbibat acreis;
 Sed quia tute tibi placida cum pace quietos
 Constitues magnos irarum volvere fluctus;
 Nec delubra Deum placido cum pectore adibis;
 Nec, de corpore quæ sancto Simulacra feruntur,
 In menteis hominum divinæ nuntia formæ,
 Suscipere hæc animi tranquilla pace valebis.
 Inde videre licet, qualis jam vita sequatur.
 Quam quidem ut a nobis ratio verissima longe
 Rejiciat, quanquam sunt a me multa profata,
 Multa tamen restant, et sunt ornanda politis
 Versibus, et ratio cœli, speciesque tenenda:
 Sunt tempestates, et fulmina clara canenda,
 Quid faciant, et qua de causa quæque ferantur,
 Ne trepides cœli divisis partibus amens,
 Unde volans ignis pervenerit, aut in utram se
 Verterit hinc partem: quo pacto per loca septa
 Insinuarit, et hinc dominatus ut extulerit se:
 Quorum operum causas nulla ratione videre
 Possunt, ac fieri divino numine rentur.

Tu mihi supremæ præscripta ad candida calcis
 Currenti spatium præmonstra callida Musa,

Calliope, requies hominum, divumque voluptas;
Te duce ut insignem capiam cum laude coronam.

Principio, tonitru quatiuntur cœrula cœli
Propterea, quia concurrunt sublime volantes
Ætheriæ nubes contra pugnantibus ventis.
Nec fit enim sonitus cœli de parte serena,
Verum ubicunque magis denso sunt agmine nubes,
Tam magis hinc magno fremitus fit murmure sæpe.
Præterea, neque tam condenso corpore nubes
Esse queunt, quam sunt lapides, ac tigna: neque
autem

Tam tenues, quam sunt nebulae, fumique volantes.
Nam aut cadere abrupto deberent pondere pressæ,
Ut lapides; aut, ut fumus, constare nequirent,
Nec cohibere niveis gelidas, et grandinis imbreis.

Dant etiam sonitum patuli super æquora mundi,
Carbasus ut quondam magnis intenta theatris
Dat crepitum malos inter jactata, trabeisque:
Interdum percussa furit petulantibus Euris,
Et fragileis sonitus chartarum commeditatur:
Id quoque enim genus in tonitru cognoscere possis,
Aut ubi suspensam vestem, chartasve volanteis
Verberibus venti versant, planguntque per auras.

Fit quoque enim interdum, ut non tam concurrere nubes

Frontibus adversis possint, quam de latere ire
Diverso motu radentes corpori tractum:
Aridus unde aureis terget sonus ille, diuque
Ducitur, exierit donec regionibus arctis.

Hoc etiam pacto tonitru concussa videntur
Omnia sæpe gravi tremere, et divolsa repente
Maxima diffiluisse capacis mœnia mundi,
Cum subito validi venti conlecta procella
Nubibus intorfit sese, conclusaque ibidem
Turbine versanti magis ac magis undique nubem
Cogit, uti fiat spisso cava corpore circum.

Post

Post ubi commovit vis ejus, et impetus acer,
Tum perterricrepo sonitu dat missa fragorem.
Nec mirum, cum plena animæ vesicula parva
Sæpe ita dat pariter sonitum displosa repente.

Est etiam ratio, cum venti nubila perflant,
Cur sonitus faciant: etenim ramosa videmus
Nubila sæpe modis multis, atque aspera ferri.
Scilicet ut crebram sylvam cum flamina Cauri
Perflant, dant sonitum frondes, ramique fragorem;
Fit quoque, ut interdum validi vis incita venti
Percindat nubem perfringens impete recto.
Nam quid possit ibi flatus, manifesta docet res.
Hic, ubi lenior est, in terra cum tamen alta
Arbusta evolvens radicibus haurit ab imis.

Sunt etiam fluctus per nubila, qui quasi murmur
Dant infringendo graviter: quod item fit in altis
Fluminibus, magnoque mari, cum frangitur æstu.

Fit quoque ubi e nube in nubem vis incidit ardens
Fulminis; hæc multo si forte humore recepit
Ignem, continuo ut magno clamore trucidet:
Ut calidis candens ferrum e fornacibus olim
Stridit, ubi in gelidum propere demersimus imbrem.

Aridior porro si nubes accubit ignem,
Uritur ingenti sonitu succensa repente:
Lauricomos ut si per monteis flamma vagetur,
Turbine ventorum comburens impete magno.
Nec res ulla magis, quam Phœbi Delphica laurus
Terribili sonitu flamma crepitante crematur.

Denique sæpe geli multus fragor, atque ruina
Grandinis, in magnis sonitum dat nubibus alte.
Ventus enim cum confercit, franguntur in arcum
Concreti montes nimborum, et grandine misti.

Fulgit item, nubes ignis cum semina multa
Excussere suo concursu, seu lapidem si
Percutiat lapis, aut ferrum, nam tum quoque lumen
Exsilit, et claras scintillas dissipat ignis.

Sed tonitrum fit uti post auribus accipiamus,
 Fulgere quam cernant oculi, quia semper ad aureis
 Tardius adveniunt, quam visum quæ moveant res.
 Id licet hinc etiam cognoscere: cadere siquem
 Ancipiti videas ferro procul arboris auctum,
 Ante fit ut cernas ictum, quam plaga per aureis
 Det sonitum: sic fulgorem quoque cernimus ante
 Quam tonitrum accipimus, pariter qui mittitur igni,
 E simili causa, et concursu natus eodem.

Hoc etiam pacto volucris loca lumine tingunt
 Nubes, et tremulo tempestas impete fulgit.
 Ventus ubi invasit nubem, et versatus ibidem
 Fecit, ut ante, cavam, docui, spissescere nubem,
 Mobilitate sua ferviscit: ut omnia motu
 Percalefacta vides ardescere: plumbea vero
 Glans etiam longo cursu volvenda liquefit.
 Ergo fervidus hic nubem cum percudit atram,
 Dissipat ardoris quasi per vim expressa repente
 Semina, quæ faciunt nictantia fulgura flammæ:
 Inde sonus sequitur, qui tardius adlicit aureis,
 Quam quæ perveniunt oculos ad lumina nostros.
 Scilicet hoc densis fit nubibus, et simul alte,
 Extructis aliis alias super impete miro.

Nec tibi sit fraudi, quod nos inferne videmus
 Quam sint lata magis, quam sursum extructa quid
 extent:

Contemplator enim cum montibus adsimilata
 Nubila portabunt venti transversa per auras:
 Aut ubi per magnos monteis cumulata videbis
 Insuper esse aliis alia, atque urgere superna
 In statione locata sepultis undique ventis:
 Tum poteris magnas moleis cognoscere eorum,
 Speluncasque velut saxi pendentibu' strustas
 Cernere, quas venti cum, tempestate coorta,
 Complerunt, magno indignantur murmure clausi
 Nubibus, in caveis que ferarum more minantur:

Nunc

Nunc hinc, nunc illinc fremitus per nubila mittunt:

Quærentesque viam circumversantur, et ignis
Semina convolvunt e nubibus: atque ita cogunt
Multa, rotantque cavis flammam fornacibus intus,
Donec divolsa fulserunt nube corusci.

Hac etiam fit uti de causa mobilis ille
Devolet in terram liquidi color aureus ignis,
Semina quod nubeis ipsas permulta necesse sit
Ignis habere: etenim cum sunt humore sine ullo,
Flammeus est plerumque colos et splendidus ollis.
Quippe etenim solis de lumine multa necesse sit
Concipere, ut merito rubeant, igneisque profundant.

Hæc igitur cum ventus agens contrahit in unum,
Compreffitque locum cogens; expressa profundunt
Semina, quæ faciunt flammæ fulgere colores.

Fulgit item, cum rarescunt quoque nubila cæli.
Nam cum ventus eas leviter diducit euntes,
Dissolvitque, cadant ingratis illa necesse sit
Semina, quæ faciunt fulgorem: tum sine tetro
Terrore, et sonitu fulgit, nulloque tumultu.

Quod superest, quali natura prædita consistit
Fulmina, declarant ictus, et iniusta vapores
Signa, notæque graveis halantes sulfuris auras.
Ignis enim sunt hæc, non venti signa, neque imbris.

Præterea, per se accendunt quoque tecta domorum,
Et celeri flamma dominantur in ædibus ipsis.
Hunc tibi subtilem cum primis ignibus ignem
Constituit natura minutis, mobilibusque
Corporibus, cui nil omnino obistere possit.
Transit enim valide fulmen per septa domorum,
Clamor uti, ac voces: transit per saxa, per æra:
Et liquidum puncto facit æs in tempore, et aurum.

Curat

Curat item ut vasis integris vina repente
 Diffugiant; quia nimirum facile omnia circum
 Conlaxat, rareque facit lateramina vasis,
 Adveniens calor ejus ut insinuatur in ipsum, et
 Mobiliter solvens differt primordia vini:
 Quod solis vapor ætatem non posse videtur
 Efficere, usqueadeo pollens fervore corusco:
 Tanto mobilior vis, et dominantior hæc est.

Nunc ea quo pacto gignantur, et impete tanto
 Fiant, ut possint ictu discludere turreis,
 Disturbare domos, avellere tigna, trabesque,
 Et monumenta virum demoliri, atque ciere,
 Exanimare homines, pecudes prosternere passim:
 Cætera de genere hoc qua vi facere omnia possint,
 Expediam, neque te in promissis plura morabor.

Fulmina gignier e crassis, alteque putandum est
 Nubibus exstructis; nam cælo nulla sereno,
 Nec leviter densis mittuntur nubibus unquam.
 Nam dubio procul hoc fieri manifesta docet res,
 Quod tunc per totum concrescunt aera nubes
 Undique, uti tenebras omneis Acherunta reamur
 Liquisse, et magnas cœli complexisse cavernas:
 Usqueadeo tetra nimborum nocte coorta
 Impendent atræ formidinis ora superne,
 Cum commoliri tempestas fulmina cœptat.

Præterea, persæpe niger quoque per mare nim-
 bus,
 Ut picis e cœlo demissum flumen, in undas
 Sic cadit, et fertur tenebris procul, et trahit atram
 Fulminibus gravidam tempestatem, atque procellis,
 Ignibus, ac ventis cumprimis ipse repletus:
 In terra quoque ut horrescant, ac tecta requirant.
 Sic igitur supera nostrum caput esse putandum est
 Tempestatem altam: neque enim caligine tanta
 Obruerent terras, nisi inædificata superne
 Multa forent multis exempto nubila sole:

Nec

Nec tanto possent hæc terras opprimere imbri,
Flumina abundare ut facerent, camposque natare,
Si non exstructis foret alte nubibus æther.

His igitur ventis, atque ignibus omnia plena
Sunt; ideo passim fremitus, et fulgura fiunt:
Quippe etenim supera docui, permulta vaporis
Semina habere cavas nubeis; et multa necesse est
Concipere ex solis radiis, ardoreque eorum.
Hic ubi ventus eas idem qui cogit in unum
Forte locum quemvis, expressit multa vaporis
Semina, seque simul cum eo commiscuit igni:
Insinuatus ibi vortex versatur in alto,
Et calidis acuit fulmen fornacibus intus.
Nam duplici ratione accenditur; ipse sua nam
Mobilitate calefcit, et e contagibus ignis.
Inde ubi percaluit vis venti, vel gravis ignis,
Impetus incescit: maturum tum quasi fulmen
Perfcindit subito nubem, ferturque coruscis
Omnia luminibus lustrans loca percitus ardor:
Quem gravis insequitur sonitus, displosa repente
Opprimere ut cœli videantur templa superne.
Inde tremor terras graviter pertentat, et altum
Murmura percurrunt cœlum: nam tota fere tum
Tempestas concussa tremit, fremitusque moventur:
Quo de concussu sequitur gravis imber, et uber,
Omnis uti videatur in imbrem vertier æther,
Atque ita præcipitans ad diluviem revocare:
Tantus discidio nubis, ventique procella,
Mittitur ardenti sonitus cum provolat ictu.

Est etiam cum vis extrinsecus incita venti
Incidit in validam maturo fulmine nubem:
Quam cum perfcindit, extemplo cadit igneus ille
Vortex, quod patrio vocitamus nomine fulmen.
Hoc fit idem in parteis alias, quocunque tulit vis.

Fit quoque ut interdum venti vis missa sine igni,
Ignescat tamen in spatio, longoque meatu,

Dum

Dum venit, amittens in cursu corpora quædam
Grandia, quæ nequeunt pariter penetrare per au-
ras;

Atque alia ex ipso conradens aere portat
Parvula, quæ faciunt ignem commissa volando:
Non alia longe ratione, ac plumbea sæpe
Fervida fit glans in cursu, cum multa rigoris
Corpora dimittens ignem concepit in auris.

Fit quoque, ut ipsius plagæ vis excitet ignem,
Frigida cum venti pepulit vis missa sine igni:
Nimirum quia cum vehementi perculit ictu,
Confluere ex ipso possunt elementa vaporis;
Et simul ex illa, quæ tum res excipit ictum,
Ut lapidem ferro cum cædimus, evolat ignis:
Nec quod frigida vis sit ferri, hoc secius illa
Semina concurrunt calidi fulgoris ad ictum:
Sic igitur quoque res accendi fulmine debet,
Opportuna fuit si forte, et idonea flammis.
Nec temere omnino plane vis frigida venti
Esse potest, ex quo tanta vi immissa superne est:
Quin prius in cursu si non accenditur igni,
At tepefacta tamen veniat commissa calore.

Mobilitas autem fit fulminis, et gravis ictus,
Et celeri ferme pergunt sic fulmina lapsu:
Nubibus ipsa quod omnino prius incita se vis
Concligit, et magnum conamen sumit eundi.
Inde, ubi non potuit nubes capere impetis auctum,
Exprimitur vis, atque ideo volat impete miro,
Ut validis quæ de tormentis missa feruntur.

Adde quod e parvis, ac lævibus est elementis:
Nec facile est tali naturæ obistere quicquam:
Inter enim fugit, ac penetrat per rara viarum.
Non igitur multis offensibus in remorando
Hæsitat: hanc ob rem celeri volat impete labens.

Deinde, quod omnino natura pondera deorsum
Omnia nituntur: cum plaga sit addita vero,

Mobilitas

Mobilitas duplicatur, et impetus ille gravescit,
 Ut vehementius, et citius, quæcunque morantur
 Obvia, discutiat plagis, itinerque sequatur.

Denique, quod longo venit impete, sumere debet
 Mobilitatem, etiam atque etiam quæ crescit eundo,
 Et validas auget vireis, et roborat ictum.

Nam facit, ut, quæ sint illius semina cunque,

E regione locum quasi in unum cuncta ferantur,

Omnia conjiciens in eum volventia cursum.

Forſan et ex ipſo veniens trahat aere quædam
 Corpora, quæ plagis intendunt mobilitatem.

Incolumeisque venit per res, atque integra tran-
 ſit

Multa, foraminibus liquidis quia travolat ignis.

Multaque perfringit, cum corpora fulminis ipſa

Corporibus rerum inciderint, qua texta tenentur.

Diffolvit porro facile æs, aurumque repente

Conſervefacit; e parvis quia facta minute

Corporibus vis eſt, et lævibus ex elementis,

Quæ facile inſinuantur, et inſinuata repente

Diffolvunt nodos omneis, et vincla relaxant.

Autumnoque magis ſtellis fulgentibus alta

Concutitur cæli domus undique, totaque tellus;

Et cum tempora ſe veris florentia pandunt.

Frigore enim deſunt ignes, ventique calore

Deſciant, neque ſunt tam denſo corpore nubes.

Inter utrumque igitur cum cæli tempora conſtant,

Tum variæ cauſæ concurrunt fulminis omnes.

Nam fretus ipſe anni permiscet frigus, et æſtum:

Quorum utrumque opus eſt fabricanda ad fulmina
 nobis,

Ut diſcordia ſit rerum, magnoque tumultu

Ignibus, et ventis furibundus fluctuet aer.

Prima caloris enim pars, et poſtrema rigoris,

Tempus id eſt vernum: quare pugnare necesse eſt

Diſſimiles inter ſe res, turbareque miſtas.

Et

Et calor extremus primo cum frigore mistus
 Volvitur, autumnique quod fertur nomine tempus.
 Hic quoque conflagrant hiemes æstatibus acres.
 Propterea sunt hæc bella anni nominanda:
 Nec mirum est in eo si tempore plurima sunt
 Fulmina, tempestasque cietur turbida cælo,
 Ancipiti quoniam bello turbatur utrinque,
 Hinc flammis, illinc ventis, humoreque misto.

Hoc est igniferi naturam fulminis ipsam
 Perspicere, et qua vi faciat rem quamque videre:
 Non tyrrhena retro volventem carmina frustra
 Indicia occultæ divum perquirere mentis,
 Unde volans ignis pervenerit, aut in utram se
 Verterit hic partem, quo pacto per loca septa
 Insinuarit, et hinc dominatus ut extulerit se,
 Quidve nocere queat de cælo fulminis ictus.

Quod si Jupiter atque alii fulgentia divi
 Terrifico quatiunt sonitu cælestia templa,
 Et jaciunt igneis, quo cuique est cumque voluptas,
 Cur, quibus incautum scelus averfabile cumque est,
 Non faciunt, icti flammam ut fulguris halent
 Pectore perfixo, documen mortalibus acre?
 Et potius nullæ sibi turpis conscius rei
 Volvitur in flammis innoxius, inque peditur,
 Turbine cælesti subito conreptus et igni?

Cur etiam loca sola petunt, frustra laborant?
 An con brachia suefaciunt, firmantque lacertos?
 In terraque patris cur telum perpetiuntur
 Obtundi? cur ipse finit, neque parcat in hosteis?

Denique, cur nunquam cælo jactat undique puro
 Jupiter in terras fulmen, sonitusque profundit?
 An simul ac nubes succedere, ipse in eas tum
 Descendit prope ut hinc teli determinet ictus?
 In mare qua porro mittit ratione? quid undas
 Arguit, et liquidam molem, camposque natantes?

Præterea, si vult caveamus fulminis ictum,

Cur

Cur dubitat facere, ut possimus cernere missum?
 Si nec-opinanteis autem vult opprimere igni,
 Cur tonat ex illa parte, ut vitare queamus?
 Cur tenebras ante, et fremitus, et murmura concit?
 Et simul in multas parteis qui credere possis
 Mittere? an hoc ausis nunquam contendere factum,
 Ut fierent ictus uno sub tempore plures?
 At sæpe 'st numero factum, ferique necesse 'st,
 Ut plueri in multis regionibus, et cadere imbreis,
 Fulmina sic uno fieri sub tempore multa.

Postremo, cur sancta Deum delubra, suasque
 Discutit infesto præclaras fulmine sedes,
 Et bene facta Deum frangit simulacra? suisque
 Demit imaginibus violento vulnere honorem?
 Altaque cur plerumque petit loca? plurimaque
 hujus

Montibus in summis vestigia cernimus ignis?

Quod superest, facile 'st ex his cognoscere rebus,

Pensæ Graii quos ab re nominatarunt,

In mare qua missi veniant ratione superne.

Nam fit, ut interdum tanquam demissa columna

In mare de cælo descendat, quam freta circum

Ferviscunt graviter spirantibus incita flabris:

Et quæcunque in eo tum sunt deprensa tumultu

Navigia, in summum veniunt vexata periculum.

Hoc fit, ubi interdum non quit vis incita venti

Rumpere, quam cœpit, nubem; sed deprimit, ut sit

In mare de cælo tanquam demissa columna

Paullatim, quasi quid pugno, brachiique superne

Conjectu trudatur, et extendatur in undas:

Quam cum discidit, hinc prorumpitur in mare

venti

Vis, et fervorem mirum concinnat in undis.

Versabundus enim turbo descendit, et illam

Deducit pariter lento cum corpore nubem.

Quam simul ac gravidam detrusit ad æquora ponti,

R

Ille

Ille inaquam subito totum se immittit, et omne
Excitat ingenti sonitu mare fervere cogens.

Fit quoque, ut involvat venti se nubibus ipse
Vortex conradens ex aere semina nubis,
Et quasi demissum cœlo prestera imitetur.
Hic ubi se in terras demisit, dissolvitque,
Turbinis immanem vim provomit, atque procellæ.
Sed quia fit raro omnino, monteisque necesse est
Officere in terris; apparet crebrius idem
Prospectu maris in magno, cœloque patenti.

Nubila concrescunt, ubi corpora multa volando
Hoc super in cœli spatio coiere repente
Asperiora, modis quæ possint indupedita
Exiguïs, tamen inter se comprehensa teneri.
Hæc faciunt primum parvas consistere nubeis;
Inde ea comprehendunt inter se, conque gregantur,
Et conjungendo crescunt, ventisque feruntur
Usqueadeo, donec tempestas sæva coorta sit.

Fit quoque uti montis vicina cacumina cœlo
Quam sint quæque magis, tantò magis edita fument
Assidue fulvæ nubis caligine crassa;
Propterea, quia cum consistunt nubila primum,
Ante videre oculi quam possint tenuia, venti
Portantes cogunt ad summa cacumina montis.
Hic demum fit, uti turba majore coorta,
Condensa, ac stipata simul cernantur, et udo
Vertice de montis videantur surgere in æthram.

“Nam loca declarat sursum ventosa patere
“Res ipsa, et sensus, monteis cum ascendimus altos.

Præterea, permulta mari quoque tollere toto
Corpora naturam, declarant littore vestes
Suspensæ, cum concipiunt humoris adhæsum.
Quo magis ad nubeis augendas multa videntur
Posse quoque e falso consurgere momine ponti.

“Nam ratio cum sanguine abest humoribus omnis.

Præterea, fluviiis ex omnibus, et simul ipsa
Surgere

Surgere de terra nebulas, æstusque videmus:
 Quæ velut halitus, hinc ita sursum expressa ferun-
 tur,

Suffunduntque sua cælum caligine, et altas
 Sufficiunt nubeis paullatim conveniundo.

Urget enim quoque signiferi super ætheris æstus,
 Et quasi densando subtexit cæcula nimbis.

Fit quoque, ut hunc veniant in cætum extrinse-
 cus illa

Corpora, quæ faciunt nubeis, nimbosque volanteis.
 Innumerabilem enim numerum, summamque pro-
 fundi

Esse infinitam docui: quantaque volarent

Corpora mobilitate, ostendi, quamque repente
 Immemorable per spatium transire solerent.

Haud igitur mirum est, si parvo tempore sæpe
 Tam magnos monteis tempestas, atque tenebræ
 Cooperiant maria, ac terras, impensa superne.

Undique quandoquidem per caulas ætheris omneis,
 Et quasi per magni circum spiracula mundi
 Exitus, introitusque elementis redditus extat.

Nunc age, quo pacto pluvius concre scat in altis
 Nubibus humor, et in terras demissus ut imber
 Decidat, expediam. Primum jam semina aquai
 Multa simul vincam consurgere nubibus ipsis
 Omnibus ex rebus, pariterque ita crescere utrasque,
 Et nubeis, et aquam, quæcunque in nubibus extat,
 Ut pariter nobis corpus cum sanguine crescit,
 Sudor item atque humor quicunque est denique
 membris.

Concipiunt etiam multum quoque sæpe marinum
 Humorem, veluti pendentia vellera lanæ,
 Cum supera magnum venti mare nubila portant.
 Consimili ratione ex omnibus amnibus humor
 Tollitur in nubeis: quo cum bene semina aquarum
 Multa modis multis convenere undique adaucta:

Confertæ nubes vi venti mittere certant
 Dupliciter: nam vis venti contrudit, et ipsa
 Cópia nimborum, turba majore coorta,
 Urget, et e supero premit, ac facit effluere imbreis.

Præterea, cum rarescunt quoque nubila ventis,
 Aut dissolvuntur solis super ista calore;
 Mittunt humorem pluvium, stillantque, quasi igni
 Cera super calido tabescens multa liquecat.

Sed vehemens imber fit, ubi vehementer utroque
 Nubila vi cumulata premuntur, et impete venti.

At retinere diu pluviae, longumque morari
 Consuerunt, ubi multa fuerunt semina aquarum;
 Atque aliis aliae nubes, nimbiue rigantes
 Insuper, atque omni volgo de parte feruntur;
 Terraque cum fumans humorem tota rehalat.

Hinc ubi sol radiis tempestatem inter opacam
 Adversa fulsit nimborum aspergine contra:
 Tum color in nigris exiit nubibus arqui.

Cætera, quæ sursum crescunt, sursumque cre-
 antur,

Et quæ concrescunt in nubibus omnia, prorsum
 Omnia, nix, venti, grando, gelidæque pruinae,
 Et vis magna geli, magnum duramen aquarum,
 Et mora, quæ fluvios passim refrænât eunteis:
 Perfacil' est tamen hæc reperire, animoque videre,
 Omnia quo pacto fiant, quareve creentur,
 Cum bene cognoris, elementis reddita quæ sint.

Nunc age, quæ ratio terrai motibus extet,
 Percipe: et in primis terram fac ut esse rearis
 Subter item, ut supera sit; ventis, atque undique
 plenam

Speluncis, multosque lacus multasque lacunas
 In gremio gerere, et rupeis, deruptaque saxa:
 Multaque sub tergo terrai flumina tecta
 Volvere vi fluctus, submersaque saxa putandum est:
 Undique enim similem esse sui, res postulat ipsa.

His

His igitur rebus subjunctis, suppositisque;
 Terra superne tremit magnis concussa ruinis
 Subter, ubi ingenteis speluncas subruit ætas:
 Quippe cadunt toti montes, magnoque repente
 Concussu, late differpunt inde tremores:
 Et merito, quoniam plaustris concussa tremiscunt
 Tecta viam propter non magno pondere tota.
 Nec minus exsultant, ubi currus fortis equum vis
 Ferratos utrinque rotarum succutit orbeis.

Fit quoque, ubi magnas in aqua, vastasque lacunas

Gleba vetustate e terra provolvitur ingens,
 Ut jactetur aqua, et fluctu quoque terra vacillet:
 Ut vas in terra non quit constare, nisi humor
 Destitit in dubio fluctu jactarier intus.

Præterea, ventus cum per loca subcava terræ
 Conlectus parti ex una procumbit, et urget
 Obnixus magnis speluncas viribus altas;
 Incumbit tellus, quo venti prona premit vis:
 Tum, supera terram quæ sunt exstructa domorum,
 Ad coelumque magis quanto sunt edita quæque,
 Inclinata minent in eandem prodita partem,
 Protractæque trabes impendent ire paratæ,
 Et metuunt magni naturam credere mundi
 Exitiale aliquod tempus, clademque manere,
 Cum videant tantam terrarum incumbere molem.
 Quod nisi respirent venti, non ulla refrænet
 Res, neque ab exitio possit reprendre eunteis:
 Nunc quia respirant alternis, inque gravescunt;
 Et quasi conlecti redeunt, ceduntque repulsi;
 Sæpius hanc ob rem minitatur terra ruinas,
 Quam facit: inclinatur enim, retroque recellit,
 Et recipit prolapsa suas se in pondere sedeis;
 Hac igitur ratione vacillant omnia tecta,
 Summa magis mediis, media imis, ima perhilum.

Est hæc ejusdem quoque magni causa tremoris,

Ventus ubi, atque animæ subito vis maxima quædam;

Aut extrinsecus, aut ipsa a tellure coorta
In loca se cava terrai coniecit, ibique
Speluncas inter magnas fremit ante tumultu:
Versabundaque portatur, post incita cum vis;
Exagitata foras erumpitur, et simul artam
Diffindens terram magnum concinnat hiatum:
In Tyria Sidone quod accidit, et fuit Ægis
In Peloponneso: quas exitus hic animai
Disturbat urbeis, et terræ motus obortus!
Multaque præterea ceciderunt mœnia magnis
Motibus in terris, et multæ per mare pessum
Subfedere suis pariter cum civibus urbes.
Quod nisi prorumpit, tamen impetus ipse animai
Et fera vis venti per crebra foramina terræ
Dispertitur, ut horror; et incutit inde tremorem:
Frigus uti nostros penitus cum venit in artus,
Concutit invitos cogens tremere atque moveri.
Ancipiti trepidant igitur terrore per urbeis:
Tecta superne timent, metuunt inferne, cavernas
Terrai ne dissolvat natura repente:
Neu distracta suum late dispandat hiatum;
Idque suis confusa velit complere ruinis.

Proinde licet, quamvis cœlum terramque reantur
Incorrupta fore æternæ mandata saluti;
Attamen interdum præsens vis ipsa pericli
Subditat hunc stimulum quadam de parte timoris,
Ne pedibus raptim tellus subtracta feratur
In barathrum, rerumque sequatur prodita summa
Funditus, et fiat mundi confusa ruina.

Nunc ratio reddunda, augmen curnesciat æquor.
Principio, mare mirantur non reddere majus
Naturam, quo tantu' fuit decursus aquarum,
Omnia quo veniant ex omni flumina parte.
Adde vagos imbreis, tempestatesque volanteis;

Omnia

LIBER SEXTUS. 195

Omnia quæ maria, ac terras sparguntque, rigantque.

Adde suos fonteis: tamen ad maris omnia summam Guttai vix instar erunt unius ad augmen:

Quo minusest mirum, mare non augescere magnum.

Præterea, magnam sol partem detrahit æstu.

Quippe videmus enim vesteis humore madenteis Exficcare suis radiis ardentibus solem.

At pelage multa, et late substrata videmus.

Proinde licet quamvis ex uno quoque loco sol

Humoris parvam delibet ab æquore partem;

Largiter in tanto spatio tamen auferet undis.

Tum porro venti magnam quoque tollere partem

Humoris possunt verrentes æquora ponti:

Una nocte vias quoniam persæpe videmus

Siccari, mollisque luti concreescere crustas.

Præterea, docui multum quoque tollere nubeis

Humorem magno conceptum ex æquore ponti,

Et passim toto terrarum spargere in orbe,

Cum pluit in terris, et venti nubila portant.

Postremo, quoniam raro cum corpore tellus

Est, et conjunctas oras maris undique cingit;

Debet, ut in mare de terris venit humor aquai,

In terras itidem manare ex æquore salso:

Percolatur enim virus, retroque remanat

Materies humoris, et ad caput amnibus omnis

Confluit: inde super terras redit agmine dulci,

Qua via secta semel liquido pede detulit undas.

Nunc ratio quæ sit, per fauceis montis ut *Ætnæ*

Exspirent ignes interdum turbine tanto,

Expeditam: neque enim media de clade coorta

Flammæ tempestas Siculum dominata per agros

Finitimis ad se convertit gentibus ora,

Fumida cum cœli scintillare omnia templa

Cernentes pavida complebant pectora cura,

Quid moliretur rerum natura novarum.

Hiscæ

Hisce tibi rebus late' st, alteque videndum,
 Et longe cunctas in parteis dispiciendum,
 Ut reminiscaris, summam rerum esse profundam,
 Et videas, coelum summai totius unum
 Quam sit parvula pars, et quam multesima constet:
 Et quota pars homo terrai sit totius unus.
 Quod bene propositum si plane contueare,
 Ac videas plane, mirari multa relinquo.

Num quis enim nostrum miratur, si quis in artus
 Accepit calido febrim fervore coortam,
 Aut alium quemvis morbi per membra dolorem?
 Obturgescit enim subito pes, arripit acer
 Sæpe dolor denteis, oculos invadit in ipsos:
 Existit sacer ignis, et urit corpore serpens
 Quamcunque arripuit partem, repitque per artus;
 Nimirum, quia sunt multarum semina rerum:
 Et satis hæc tellus nobis coelumque mali fert,
 Unde queat vis immensi procrefcere morbi.
 Sic igitur toti cælo, terraque putandum' st
 Ex infinito satis omnia suppeditare,
 Unde repente queat tellus concussa moveri,
 Perque mare, et terras rapidus percurrere turbo,
 Ignis abundare æthereus, flammescere cælum.
 Id quoque enim fit, et ardescunt cœlestia templa,
 Ut tempestates pluvia graviore coortu
 Sunt, ubi forte ita se tetulerunt semina aquarum.

At nimis est ingens incendi turbidus ardor.
 Scilicet, et fluvius, qui non est, maximus eî' st
 Qui non ante aliquem majorem vidit: et ingens
 Arbor, homoque videtur: et omnia de genere omni,
 Maxima quæ vidit quisque, hæc ingentia fingit:
 Cum tamen omnia cum cælo, terraque, marique
 Nil sint ad summam summai totius omnem.

Nunc tamen, illa modis quibus inritata repente
 Flamma foras vastis ætæ fornacibus efflet,
 Expediam. Primum totius subcava montis

Est natura, fere filicum suffulta cavernis:
 Omnibus est porro in speluncis ventus et aer.
 Ventus, enim fit, ubi est agitando percitus aer.
 Hic ubi percaluit, calefacitque omnia circum
 Saxa furens, qua contingit, terramque, et ab ollis
 Excussit calidum flammis velocibus ignem:
 Tollit se, ac rectis ita faucibus ejicit alte,
 Funditque ardorem longe, longeque favillam
 Differt, et crassa volvit caligine fumum:
 Extruditque simul mirando pondere saxa:
 Ne dubites, quin hæc animai turbida sit vis.

Præterea, magna ex parti mare montis ad ejus
 Radices frangit fluctus, æstumque resorbet.
 Ex hoc usque mari speluncæ montis ad altas
 Perveniunt subter fauceis: hac ire fatendum est,
 " Et penetrare mari penitus res cogit aperto,
 Atque efflare foras, ideoque extollere flammæ,
 Saxaque subjectare, et arenæ tollere nimbos.
 In summo sunt ventigeni Crateres, ut ipsi
 Nominitant, nos quas fauceis perhibemus, et ora.

Sunt aliquot quoque res, quarum unam dicere
 causam

Non satis est, verum plureis, unde una tamen fit.
 Corpus ut exanimum si quod procul ipse jacere
 Conspicias hominis; fit ut omneis dicere causas
 Conveniat lethi, dicatur ut illius una.
 Nam neque cum ferro, neque frigore vincere possis
 Interiisse, neque a morbo, neque forte veneno:
 Verum aliquid genere esse ex hoc, quod concio dicat,
 Scimus: item in multis hoc rebus dicere habemus.

Nilus in æstati crescit, campisque redundat
 Unicus in terris Ægypti totius amnis.
 Is rigat Ægyptum medium per sæpe calorem,
 Aut quia sunt æstate Aquilones ostia contra
 Anni tempore eo, quo Etesia flabra feruntur;
 Et contra fluvium flantes remorantur, et undas

Cogentes

• Cogentes sursum replent, coguntque manere.
 Nam dubio procul hæc adverso flabra feruntur
 Flumine, quæ gelidis a stellis axis aguntur.
 Ille ex æstifera parti venit amnis ab austro
 Inter nigra virum, percocta que sæcla calore,
 Exoriens penitus media ab regione diei.

Est quoque, uti possit magnus congeries arenæ
 Fluctibus adversis oppilare ostia contra,
 Cum mare permotum ventis ruit intus arenam.
 Quo fit uti pacto liber minus exitus amni,
 Et proclivis item fiat minus impetus undis.

Fit quoque, uti pluvie forsan magis ad caput ejus
 Tempore eo fiant, quo etesia flabra aquilonum
 Nubila conjiciunt in eas tunc omnia parteis.
 Scilicet ad mediam regionem ejecta diei
 Cum convenerunt, ibi ad altos denique montes
 Contrusæ nubes coguntur, vique premantur.

Forfit et Æthiopum penitus de montibus altis
 Crescat, ubi in campos albas descendere ninguis
 Tabificis subigit radiis sol omnia lustrans.

¶ Nunc age, Averna tibi quæ sint loca cumque lacusque,

Expediam, quali natura prædita consent.

Principio, quod Averna vocantur, nomen id abre
 Impositum est, quia sunt avibus contraria cunctis,
 E regione ea quod loca cum advenere volantes,
 Remigii oblita pennarum vela remittunt,
 Præcipitesque cadunt molli cervice profusæ
 In terram, si forte ita fert natura locorum,
 Aut in aquam, si forte lacus substratus Averno est.
 Qualis apud Cumas locus est montemque Vesuvum,
 Oppleti calidis ubi fumant fontibus auctus.

Est et Athenais in mœnibus, arcis in ipso
 Vertice, Palladis ad templum Tritonidos almæ,
 Quo nunquam pennis appellunt corpora raucæ
 Cornices, non cum fumant altaria donis:

Usque adeo

Usqueadeo fugitant non iras Palladis acreis
 Pervigili causa, Graium ut cecinere poetæ:
 Sed natura loci hoc opus efficit ipsa sua vi.

In Syria quoque fertur item locus esse, videri,
 Quadrupedes quoque quo simul ac vestigia primum
 Intulerint, graviter vis cogat concidere ipsa,
 Manibus ut si sint divis mactata repente.
 Omnia quæ naturali ratione geruntur,
 Et quibus e causis fiant, apparet origo:
 Janua ne his Orci potius regionibus esse
 Credatur postea, hinc animas Acheruntis in oras
 Ducere, forte deos Maneis inferne reamur:
 Naribus alipedes ut cervi sæpe putantur
 Ducere de latebris serpentia sæcla ferarum.
 Quod procul a vera quam sit ratione repulsum,
 Percipe: namque ipsa de re nunc dicere conor.

Principio hoc dico, quod dixi sæpe quoque ante,
 In terra cujusque modi rerum esse figuras:
 Multa, homini quæ sunt vitalia: multaque morbos
 Incutere, et mortem quæ possint accelerare:
 Et magis esse aliis alias animantibus aptas
 Res ad vitæ rationem, ostendimus ante,
 Propter dissimilem naturam, dissimileisque
 Texturas inter sese, primasque figuras:
 Multa meant inimica per aureis, multa per ipsas
 Insinuant nareis infesta atque aspera odore:
 Nec sunt multa parum tactu vitanda, nec autem
 Aspectu fugienda, saporeque tristitia quæ sint.
 Deinde videre licet quam multæ sint homini res
 Acriter infesto sensu, spurcæque, gravesque.
 Arboribus primum certis gravis umbra tributa est,
 Usqueadeo, capitis faciant ut sæpe dolores,
 Si quis eas subter jacuit prostratus in herbis.

Est etiam in magnis Heliconis montibus arbos
 Floris odore hominem tetro consueta necare.
 Scilicet hæc ideo terris ex omnia surgunt

Multa

Multa modis multis multarum semina rerum,
Quod permista gerit tellus, discretaque tradit.

Nocturnumque recens extinctum lumen, ubi acri
Nidore offendit nareis consopit ibidem,
Dejicere ut pronos qui morbus saepe suevit.

Castoreoque gravi mulier sopita recumbit,
Et manibus nitidum teneris opus effluit eii,
Tempore eo si odorata est, quo menstrua solvit.

Multi praeerea languentia membra per artus
Solvunt, atque animam labefaciunt sedibus intus.

Denique, si in calidis etiam cunctare lavacris,
Plenior et folio in fueris ferventis aquae:

Quam facile in medio sit uti des saepe ruinas?

Carbonumque gravis vis, atque odor insinuat
Quam facile in cerebrum, nisi aquam praecipimus
ante?

At cum membra hominis percepit fervida febris,
Tum fit odor vini plagae maculabilis instar.

Nonne vides etiam terra quoque sulfur in ipsa
Gignier? et tetro concrefcere odore bitumen?

Denique ubi argenti venas, auri que sequuntur,
Terrae penitus scrutantes abdita ferro:

Qualeis exspirat scaptesula subter odores?

Quidve mali sit ut exhalent aurata metalla?

Quas hominum reddunt facies? qualeisque colores?

Nonne vides, audisve perire in tempore parvo

Quam soleant, et quam vitae copia desit,

Quos opere in tali cohibet vis magna? necesse est

Hos igitur tellus omneis exaestu et aestus,

Expietque foras in aperta, promptaque caeli.

Sic et Averna loca alitibus summittere debent

Mortiferam vim, de terra quae surgit in auras,

Ut spatium caeli quadam de parte venenet;

Quo simul ac primum pennae delata sit ales,

Impediatur ibi caeco conrepta veneno,

Ut cadat eregione loci, qua dirigit aestus:

Quo

Quo cum conruit, hæc eadem vis illius æstus,
Reliquias vitæ membris ex omnibus aufert.
Quippe etenim primo quasi quendam conciet æstum:
Posterius fit, uti cum jam cecidere veneni
In fonteis ipsos, ibi fit quoque vita vomenda,
Propterea quod magna mali sit copia circum.

Fit quoque ut interdum vis hæc, atque æstus Aver-
ni,

Aera, qui inter aveis cunque sit terramque locatus,
Discutiat, prope uti locus hinc relinquatur inanis:
Cujus ubi e regione loci venere volanteis,
Claudicat extemplo pennarum nifus inanis;
Et conamen utrinque alarum proditur omne.
Hic ubi nictari nequeunt, infiltrereque alis,
Scilicet in terram delabi pondere cogit
Natura; et vacuum prope jam per inane jacentes
Dispergunt animas per caulas corporis omneis.

Frigidior porro in puteis æstate fit humor,
Rarefcit quia terra calore, et semina siqua
Forte vaporis habet, propere dimittit in auras.
Quo magis est igitur tellus affecta calore,
Hoc fit frigidior, qui in terra sit abditus, humor.
Frigore cum premitur porro omnis terra, coitque,
Et quasi concrefcit; fit scilicet, ut coeundo
Exprimat in puteos, siquem gerit ipsa, calorem.

Est apud Ammonis fanum fons luce diurna
Frigidus, at calidus nocturno tempore fertur:
Hunc homines fontem nimis admirantur, et acri
Sole putant subter terras ferviscere raptim,
Nox ubi terribili terras caligine texit:
Quod nimis a vera sit longe ratione remotum:
Quippe ubi sol nudum contrectans corpus aquai,
Non quierit calidum supera de reddere parte,
Cum superum lumen tanto fervore fruatur:
Qui queat hic subter tam crasso corpore terram,
Percoquere humorem, et calido sociare vapor?

Præsertim cum vix possit per septa domorum
 Insinuare suum radiis ardentibus æstum?
 Quæ ratio est igitur? nimirum terra magis quod
 Rara tenet circum hunc fontem, quam cætera tellus.
 Multaque sunt ignis prope semina corpus aquai.
 Hinc ubi roriferis terram nox obruit umbris:
 Extemplo subitus frigescit terra, coitque.
 Hac ratione fit, ut, tanquam compressa manu sit,
 Exprimat in fontem, quæ semina cumque habet ignis,
 Quæ calidum faciunt laticis tactum atque saporem.
 Inde ubi sol radiis terram dimovit obortis,
 Et rarefecit calido miscente vapore:
 Rursus in antiquas redeunt primordia sedeis
 Ignis, et in terram cedit calor omnis aquai:
 Frigidus hanc ob rem fit fons in luce diurna.

Præterea, solis radiis jactatur aquai
 Humor, et in luci tremulo rarefcit ab æstu:
 Propterea fit uti quæ semina cunque habet ignis,
 Dimittat: quasi sæpe gelum, quod continet in se,
 Mittit, et exoluit glaciem, nodosque relaxat.

Frigidus est etiam fons, supra quem sita sæpe
 Stupa jacet flammæ concepto protinus igni:
 Tedaque consimili ratione accensa per undas
 Conlucet, quocunque natans impellitur auris:
 Nimirum quia sunt in aqua permulta vaporis
 Semina, de terraque necesse est funditus ipsa
 Ignis corpora per totum consurgere fontem,
 Et simul exspirare foras, exireque in auras,
 Non tam viva tamen, calidus queat ut fieri fons.

Præterea, dispersa foras erumpere cogit
 Vis per aquam subito, sursumque ea conciliari:
 Quod genus endo mari spirat fons, dulcis aquai
 Qui scatit, et salas circum se dimovet undas.
 Et multis aliis præbet regionibus æquor
 Utilitatem opportunam sitientibu' nautis,
 Quod dulcis inter salas intervomit undas.

Sic

Sic igitur per eum possunt erumpere fontem,
Et scatere illa foras in stupam semina: quo cum
Conveniunt, aut cum tedai corpori adhærent,
Ardescunt facile extemplo; quia multa quoque in se
Semina habent ignis stupæ tedæque tenentes.

Nonne vides etiam, nocturna ad lumina lychnum
Nuper ubi extinctum admoveas, accendier ante
Quam tetigit flammam? tedamque pari ratione?
Multaque præterea, prius ipso tacta vapore
Eminus ardescunt, quam cominus imbuat ignis.
Hoc igitur fieri quoque in illo fonte putandum est.

Quod superest, agere incipiam quo scedere fiat
Naturæ, lapis hic ut ferrum ducere possit,
Quem Magneta vocant patrio de nomine Graii,
Magnetum quia sit patriis in finibus ortus.

Hunc homines lapidem mirantur, quippe catenam
Sæpe ex annellis reddit pendentibus ex se.
Quinque etenim licet interdum, plureisque videre
Ordine demissos levibus jactarier auris,
Unus ubi ex uno dependet subter adhærens;
Ex alioque alius lapidis vim, vinclaque noscit:
Usque adeo permanenter vis pervaleat ejus.

Hoc genus in rebus firmandum est multa prius,
quam

Ipsius rei rationem reddere possis;
Et nimium longis ambagibus est adeundum:
Quo magis attentas aureis, animumque reposco.

Principio, omnibus a rebus, quasunque videmus,
Perpetuo fluere, ac mitti, spargique necesse est
Corpora, quæ feriant oculos, visumque laceessant:
Perpetuoque fluunt certis ab rebus odores,
Frigus ut a fluviiis, calor a sole, æstus ab undis
Æquoris exesor mœrorum littora propter:
Nec varii cessant sonitus manare per aures.
Denique in os falsi venit humor sæpe saporis,
Cum mare versamur propter; dilutaque contra

Cum tuimur misceri absinthia, tangit amaror :
 Usqueadeo omnibus ab rebus res quæque fluenter
 Fertur, et in cunctas dimittitur undique parteis :
 Nec mora, nec requies inter datur ulla fluendi,
 Perpetuo quoniam sentimus, et omnia semper
 Cernere, odorari licet, et sentire sonorem.

Nunc omnes repetam quam raro corpore sint res,
 Commemorare, quod in primo quoque carmine
 claret.

Quippe etenim, quamquam multas hoc pertinet ad
 res

Noscere, cum primis hanc ad rem protinus ipsam,
 Qua de differere aggredior, firmare necesse sit,
 Nil esse in promptu, nisi mistum corpus Inani.

Principio fit, ut in speluncis saxa superna
 Sudent humore, et guttis manantibus stillent :
 Manat item nobis e toto corpore sudor,
 Crescit barba, pilique per omnia membra, per artus
 Diditus in venas cibus omneis, auget, alitque
 Corporis extremas quoque parteis, unguiculosque.
 Frigus item transire per æs, calidumque vaporem
 Sentimus : sentimus item transire per aurum,
 Atque per argentum, cum pocula plena tenemus.
 Denique per dissepta domorum faxea voces
 Pervolitant, permanat odos, frigusque, vaporesque
 Ignis : quin ferri quoque vim penetrare suavit,
 Undique qua circum corpus lorica coeret,
 Morbida vis quæcunque extrinsecus insinuat.
 Et tempestates terra cæloque coortæ
 E cælo emotæ terraque repente facessunt,
 Quandoquidem nihil est, non raro corpore nexum.

Huc accedit, uti non omnia, quæ jaciuntur
 Corpora cunque ab rebus, eodem prædita sensu,
 Atque eodem pacto rebus sint omnibus apta.
 Principio, terram sol excoquit, et facit are :
 At glaciem dissolvit, et altis montibus alte

Exstructas

Exstructas ninguéis radiis tabescere cogit:
 Denique cera liquefcit in ejus poſta vapore;
 Ignis item liquidum facit æs, aurumque reſolvit:
 At coria, et carnem trahit, et conducit in unum.
 Humor aquæ porro ferrum condurat ab igni;
 At coria, et carnem mollit durata calore:
 Barbigeras oleaſter eo juvat uſque capellas,
 Diffluat ambroſia quaſi vero, et neſtare tinctus:
 At nihil eſt, homini fronde hac quod amarius extet.
 Denique amaracinum fugitat ſus, et timet omne
 Unguentum; nam, ſetigeris ſubus acre venenum eſt,
 Quod nos interdum tanquam recreare videtur.
 At contra nobis cœnum teterrima cum ſit
 Spurcities, eadem ſubus, hæc res munda videtur,
 Inſatiabiliter toti ut volvantur ibidem.

Hoc etiam ſupereſt, ipſa quam dicere de re
 Aggredior, quod dicendum prius eſſe videtur.
 Multa foramina cum variis ſint reddita rebus,
 Diſſimili inter ſe natura prædita debent
 Eſſe, et habere ſuam naturam quæque, viasque;
 Quippe etenim varii ſenſus animantibus inſunt,
 Quorum quiſque ſuam proprie rem percipit in ſe:
 Nam penetrare alia ſonitus, aliaque ſaporem
 Cernimus e ſuccis, alia nidoris odores,
 Propter diſſimilem naturam, textaque rerum:
 Præterea manare aliud per ſaxa videtur;
 Atque aliud per ligna; aliud tranſire per aurum;
 Argentoque ſoras aliud, vitroque meare.
 Nam fluere hæc ſpecies, illac calor ire videtur,
 Atque aliis aliud citius tranſmittere eadem.
 Scilicet id fieri cogit natura viarum,
 Multimodis varians, ut paullo oſtendimus ante.
 Quapropter bene ubi hæc confirmata atque locata
 Omnia conſtiterint nobis præpoſita, parata:
 Quod ſupereſt, facile hinc ratio reddetur, et omnis
 Cauſa pateſcet, quæ ferri pelliciat vim.

Principio, fluere e lapide hoc permulta necesse est
 Semina, sive æstum, qui discutit aera plagis,
 Inter qui lapidem, ferrumque est cunque locatus.
 Hoc ubi inanitur spatium, multusque vacefit
 In medio locus: extemplo primordia ferri
 In vacuum prolapsa cadunt conjuncta, fit utque
 Annulus ipse sequatur, eatque ita corpore toto.
 Nec res ulla magis primoribus ex elementis
 Indupedita suis arcæ connexa cohæret,
 Quam validi ferri naturæ frigidus horror.
 Quo minus est mirum, quod paullo diximus ante,
 Corpora si nequeunt de ferro plura coorta
 In vacuum ferri, quin annulus ipse sequatur:
 Quod facit, et sequitur donec pervenit ad ipsum
 Jam lapidem, cæcisque in eo compagibus hæsit.
 Hoc fit item cunctas in parteis, unde vacefit
 Cunque locus, sive ex transverso, sive superne:
 Corpora continuo in vacuum vicina feruntur.
 Quippe agitantur enim plagis aliunde, nec ipsa
 Sponte sua sursum possunt consurgere in auras.
 Huc accedit item quare queat id magis esse:
 * Hæc quoque res adjumento, motuque juvatur:
 Quod simul a fronte est annelli rarior aer
 Factus, inanitusque locus magis ac vacuatus.
 Continuo fit, uti qui post est cunque locatus
 Aer, a tergo quasi provehat atque propellat.
 Semper enim circum positus res verberat aer.
 Sed tali fit uti propellat tempore ferrum,
 Parte quod ex una spatium vacat, et capit in se.
 Hic, ubi, quem memoro, per crebra foramina fer-
 ri est
 Parvas ad parteis subtiliter insinuatus:
 Trudit et impellit, quasi navim velaque ventus.
 Denique res omnes debent in corpore habere
 Aera, quandoquidem raro sunt corpore, et aer
 Omnibus est rebus circumdatus appositusque.

Hic

Hic igitur, penitus qui in ferro est additus aer,
 Sollicito motu semper iactatur, eoque
 Verberat anellum dubio procul, et ciet intus
 Scilicet, atque eodem fertur, quo præcipitavit
 Jam semel, et quamquam in partem conamina sum-
 fit.

Fit quoque ut a lapide hoc ferri natura recedat
 Interdum, fugere, atque sequi consueta vicissim.
 Exsultare etiam Samothracia ferrea vidi,
 Et ramenta simul ferri furere intus ahenis
 In Scaphiis, lapis hic Magnes cum subditus esset:
 Usqueadeo fugere a saxo gestire videtur.
 Ære interposito discordia tanta creatur,
 Propterea, quia nimirum prius æstus ubi æris
 Præcepit, ferrique vias possedit apertas;
 Posterior lapidis venit æstus, et omnia plena
 Invenit in ferro: neque habet qua tranet, ut ante.
 Cogitur offensare igitur, pulsareque fluctu
 Ferrea texta suo; quo pacto respuit ab se,
 Atque per æs agitat, sine eo quæ sæpe resorbet.

Illud in his rebus mirari mitte, quod æstus
 Non valet e lapide hoc alias impellere item res:
 Pondere enim fretæ partim stant, quod genus aurum:
 Ac partim raro quia sunt cum corpore, ut æstus
 Pervolet intactus, nequeunt impellier usquam;
 Lignea materies in quo genere esse videtur.
 Inter utrasque igitur ferri natura locata,
 Æris ubi accepit quædam corpuscula; tum fit,
 Impellant ut eam Magnesi semina saxi.

Nec tamen hæc ita sunt aliarum rerum aliena,
 Ut mihi multa parum genere ex hoc suppeditentur,
 Quæ memorare queam inter se singulariter apta.
 Saxa vides primum sola coalescere calce:
 Glutine materies taurino ita jungitur una,
 Ut vitio venæ tabularum sæpius hiscant,
 Quam laxare queant compages taurea vincla.

Vitige ni

Vitigeni latices in aquai fontibus audent
 Misceri, cum pix nequeat gravis, et leve olivum:
 Purpureusque colos conchyli mergitur una
 Corpore cum lanæ, dirimi qui non queat usquam:
 Non si Neptuni fluctu renovare operam des:
 Non, mare si totum velit eluere omnibus undis.
 Denique res auro argentum concopulat una,
 Ærique æs plumbo fit uti jungatur ab albo.
 Cætera jam quam multa licet reperire? quid ergo?
 Nec tibi tam longis opus est ambagibus usquam,
 Nec me tam multam hic operam consumere par est:
 Sed breviter paucis restat comprehendere multa.

Quorum ita texturæ ceciderunt mutua contra,
 Ut cava convenient plenis hæc illius, illa
 Hujusque; inter se junctura horum optima constat.
 Est etiam, quasi ut annellis, hamisque plicata
 Inter se quædam possint coplata teneri:
 Quod magis in lapide hoc fieri ferroque videtur.

Nunc, ratio quæ sit morbis, aut unde repente
 Mortiferam possit cladem conflare coorta
 Morbida vis hominum generi, pecudumque ca-
 tervis,

Expediam. Primum multarum semina rerum
 Esse supra docui, quæ sint vitalia nobis:
 Et contra, quæ sint morbo, mortique, necesse sit
 Multa volare; ea cum casu sunt forte coorta,
 Et perturbarunt cælum, fit morbidus aer.
 Atque ea vis omnis morborum, pestilitalque;
 Aut extrinsecus, ut nubes nebulæque superne
 Per cælum veniunt, aut ipsa sæpe coorta
 De terra surgunt, ubi putrorem humida nacta sit,
 Intempestivis pluviisque, et solibus icta.
 Nonne vides etiam cæli novitate et aquarum
 Tentari, procul a patria quicumque domoque
 Adveniunt? ideo quia longe discrepat aer.
 Nam quid Britannum cælum differre putamus,

Et

Et quod in Ægypto' sit, qua mundi claudicat axis?
 Quidve quod in Ponto sit differre a Gadibus, atque
 Usque ad nigra virum, percocta'que sæcla calore?
 Quæ cum quatuor inter se diversa videmus
 Quatuor a ventis et cœli partibus esse,
 Tum color et facies hominum distare videntur
 Largiter, et morbi generatim sæcla tenere.

Est elephas morbus, qui propter flumina Nili
 Gignitur Ægypto in media, neque præterea usquam.

Atthide tentantur gressus, oculique in Achæis
 Finibus, inde aliis alius locus est inimicus
 Partibus ac membris: varius concinnat id aer.
 Proinde ubi se cœlum, quod nobis forte alienum sit,
 Commovet, atque aer inimicus serpere cœpit:
 Ut nebula ac nubes paullatim repit, et omne
 Qua graditur, conturbat, et immutare coactat.
 Fit quoque, ut in nostrum cum venit denique cœ-
 lum,

Corrumpat, reddatque sui simile atque alienum.

Hæc igitur subito clades nova, pestilitasque,
 Aut in aquas cadit, aut fruges perfidit in ipsas,
 Aut alios hominum pastus, pecudumque cibatus:
 Aut etiam suspensa manet vis aere in ipso:
 Et cum spiranteis mistas hinc ducimus auras,
 Illa quoque in corpus pariter sorbere necesse sit.
 Consimili ratione venit bubus quoque sæpe
 Pestilitas, etiam pecubus balantibus ægor.
 Nec refert utrum nos in loca deveniamus
 Nobis adversa, et cœli mutemus amictum:
 An cœlum nobis ultro natura cruentum
 Deferat, aut aliquid, quo non consuevimus uti,
 Quod nos adventu possit tentare recenti.

Hæc ratio quondam morborum, et mortifer estus
 Finibu' Cecropiis funestos reddidit agros,
 Vastavitque vias, exhaustit civibus urbem.
 Nam penitus veniens Ægypti e finibus ortus,

Aera

Aera permensus multum, camposque natanteis,
Incubuit tandem populo Pandionis: omnes
Inde catervatim morbo mortique dabantur.

Principio, caput incensum fervore gerebant,
Et duplicibus oculos suffusa luce rubentis.

Sudabant etiam fauces intrinsecus atro
Sanguine, et ulceribus vocis via septa coibat;
Atque animi interpret manabat lingua cruore,
Debilitata malis, motu gravis, aspera tactu:
Inde, ubi per fauceis pectus complerat, et ipsum
Morbida vis in cor mœstum confluxerat agris;
Omnia tum verò vitæ claustra lababant.

Spiritus ore foras tetrum volvebat odorem,
Rancida quo perolent projecta cadavera ritu.
Atque animi prorsum vires totius, et omne
Languebat corpus, lethi jam limine in ipso.
Intolerabilibusque malis erat anxius anguor
Assidue comes, et gemitu commissa querela,
Singultusque frequens noctem persæpe, diemque,
Conripere assidue nervos et membra coactans,
Dissolvebat eos, defessos ante, fatigans.
Nec nimio cuiquam posses ardore tueri
Corporis in summo summam ferviscere partem:
Sed potius tepidum manibus proponere tactum,
Et simul ulceribus quasi iniustis omne rubere
Corpus, ut est per membra sacer cum diditur ignis.
Intima pars homini verò flagrabat ad ossa:
"Flagrabat stomacho flamma, ut fornacibus, in-
tus."

Nil adeo posset cuiquam leve, tenueque membris
Vertere in utilitatem: ad ventum et frigora semper,
In fluvios partim gelidos ardentia morbo
Membra dabant, nudum jacentes corpus in undas.
Multi præcipientes lymphis putealibus alte
Inciderunt, ipso venientes ore patente.
Insedabiliter sitis arida corporamersans

Æquabat

Equabat multum parvis humoribus imbrem.
 Nec requies erat ulla mali; defessa jacebant
 Corpora; mussabat tacito medicina timore;
 Quippe patentia cum totas ardentia nocteis
 Lumina versarent oculorum expertia somno:
 Multaque præterea mortis tum signa dabantur;
 Perturbata animi mens in mœrore, metuque;
 Triste supercilium; furiosus voltus, et acer;
 Sollicitæ porro, plenæque sonoribus aures;
 Creber spiritus, aut ingens, raroque coortus;
 Sudorisque madens per collum splendidus humos;
 Tenuia sputa, minuta, croci continctâ colore,
 Salsaque, per fauceis raucas vix edita tussi.
 In manibus vero nervi trahier, tremere artus:
 A pedibusque minutatim succedere frigus:
 Non dubitabat: item ad supremum denique tempus
 Compressæ nares: nasi primoris acumen
 Tenue; cavati oculi; cava tempora; frigida pellis,
 Duraque; inhorrebat rictum; frons tenta minebat;
 Nec nimio rigida post strati morte jacebant:
 Oclavoque fere candenti lumine solis,
 Aut etiam nona reddebant lampade vitam.
 Quorum si quis, ut est, vitarat funera lethi,
 Ulceribus tetrîs, et nigra proluvie alvi;
 Posterius tamen hunc tabes lethumque manebat:
 Aut etiam multus capitis cum sæpe dolore
 Conruptus sanguis plenis ex naribus ibat:
 Huc hominis totæ vires corpusque fluebat.
 Profluvium porro qui tetri sanguinis acre
 Exierat, tamen in nervos huic morbus et artus
 Ibat, et in parteis genitaleis corporis ipsas.
 Et graviter partim metuentes limina lethi
 Vivebant ferro privati parte virili:
 Et manibus sine nonnulli pedibusque manebant
 In vita tamen, et perdebant lumina partim:
 Usqueadeo mortis metus his incesserat acer.

Atque

Atque etiam quosdam cepere obliviam rerum
 Cunctarum, neque se possent cognoscere ut ipsi.
 Multaque humi cum inhumata jacerent corpora su-
 pra

Corporibus, tamen alituum genus atque ferarum
 Aut procul abfiliebat, ut acrem exiret odorem:
 Aut, ubi gustarat, languebat morte propinqua.
 Nec tamen omnino temere illis solibus ulla
 Comparebat avis, nec noctibus sæcla ferarum
 Exhibant sylvis: languebant pleraque morbo,
 Et moriebantur: cum primis fida canum vis
 Strata viis animam ponebat in omnibus ægram;
 Extorquebat enim vitam vis morbida membris.
 Incomitata rapi certabant funera vasta:
 Nec ratio remedi communis certa dabatur.
 Nam quod alis dederat vitaleis aeris auras
 Volvere in ore licere, et cœli templa tueri:
 Hoc aliis erat exitio, lethumque parabat.

Illud in his rebus miserandum et magnopere
 unum

Ærumnabile erat; quod, ubi se quisque videbat
 Implicitum morbo, morti damnatus ut esset;
 Deficiens animo mœsto cum corde jacebat
 Funera respectans, animam et mittebat ibidem:
 Idque vel in primis cumulabat funere funus.
 Quippe etenim nullo cessabant tempore apisci
 Ex aliis alios avidi contagia morbi:
 Nam quicunque suos fugitabant visere ad ægros,
 Vitai nimium cupidi, mortisque timentes,
 Pœnibat paullo post turpi morte malaque
 Desertos, opis experteis, incuria mactans,
 Lanigeras tanquam pecudes, et bucera sæcla.
 Qui fuerant autem præsto, contagibus ibant,
 Atque labore, pudor quem tum cogebat obire,
 Blandaue lassorum vox mista voce querelæ.
 Optimus hoc lethi genus ergo quisque subibat:

supra

Inque

Inque allis alium populum sepelire suorum
Certantes, lacrymis lassī luctuque redibant.
Inde bonam partem in lectum mœrore dabantur:
Nec poterat quisquam reperiri, quem neque morbus,
Nec mors, nec luctus tentaret tempore tali.
Præterea, jam pastor, et armentarius omnis,
Et robustus item curvi moderator aratri,
Languēbant, penitusque casis contrusa jacebant
Corpora, paupertate et morbo dedita morti.
Exanimis pueris super exanimata parentum
Corpora nonnunquam posses, retroque videre
Matribus et patribus natos super edere vitam.
Nec minimum partim ex agris agroris in urbem
Confluxit, languens quem contulit agricolarum
Copia, conveniens ex omni morbida parti.
Omnia complebant loca tectaue, quo mage eos tum
Confertos ita acervatim mors accumulabat.
Multa fiti prostrata viam per; proque voluta
Corpora filanos ad aquarum strata jacebant,
Interclusa anima nimia ab dulcedine aquai.
Multaque per populi passim loca prompta, viasque,
Languida semianimo tum corpore membra videres,
Horrida pædore, et pannis cooperta, perire
Corporis inlucie: pellis super ossibus una,
Ulceribus tetrīs prope jam sordique sepulta.
Omnia denique sancta Deum delubra replerat
Corporibus mors exanimis, onerataque passim
Cuncta cadaveribus cœlestum templa manebant,
Hospitibus loca quæ complerant ædituentes.
Nec jam relligio divum, nec numina magni
Pendebantur: enim præsens dolor exsuperabat.
Nec mos ille sepulturæ remanebat in urbe,
Ut prius hic populus semper consuevit humari.
Perturbatus enim totus trepidabat, et unus
Quisque suum pro re consortem mœstus humabat.
Multaque vis subita, et paupertas horrida suasit;

Namque suos consanguineos aliena rogorum
 Insuper instructa ingenti clamore locabant,
 Subdebantque faceis, multo cum sanguine saepe
 Rixantes potius, quam corpora defererentur.

F I N I S.

